

EINO HOSIA

Kypsinyttä
viljaa

67.
Gummerus

KYPSYNYTTÄ VILJAA

KYPSYNYTTÄ
VILJAA

EINO HOSIA

KYPSYNYTTÄ VILJAA

NOVELLI

K. J. GUMMERUS OSAKEYHTIÖ
JYVÄSKYLÄ — HELSINKI

Ensimmäinen

KYPSYNYTTÄ
VIELÄ

NOVEMBER

K. J. Gummerus Osakeyhtiön
kirjapainossa Jyväskylässä 1937

Hitaasti lainehtiva, raskasmielinen joki, joka väliin suorana, väliin laajoja kaarteita tehden virtaa avarien, kaikuvien peltolakeuksien halki huimaavan kauas. Väkevänä ja tummana se näyttää etäällä, jossakin kaukaisuuden ikuisessa, äärettömässä tilassa, syöksyvän itse taivaankannen sydämeen ja virtaavan kumeasti pauhaten avaruuden portille, jota aurinko, kuu ja tähdet vartioivat. Tuleentuvia viljapeltoja on joen kummallakin puolella, peltoja, jotka ovat jo kullankeltaisia, kypsyyden rajalle ehtineitä. Raskaita tähkiä lukematon joukko, hehkuvia, ikäänkuin jo leivältä tuoksuvia. Laitumilla käys-

kenteleviä karjalauvoja. Viljavainioiden takaisia suuria kyliä ja metsiä, sinertäviä, kumisevia mäkiä, joiden kiireillä vanhat talot ja tölit seisovat kimaltelevin ikkunoin ja taivaan tuulissa tohisevin savupiipuin . . . Pitkin joen varttakin niitä on, vanhoja kyliä, kaupungin tuolle puolelle — merelle asti, ja kaikkiin noihin kyliin näkyy ja välkehtii virta, mutta vain joen yläjuoksun kyliin kuuluu koskien verkkainen, juhllallinen kohina niinkuin poljennollinen, alati toistuva soitto, joka suvisin sekaantuu viljavainioiden pehmeästi aaltoilevaan huminaan, senkin vitkaan jatkuessa ja edetessä taivaanrantaan kohti.

Helinä näki ja kuuli tuon kaiken seisoessaan töllin pienessä puutarhassa, kasteisessa, välkkyvässä ruohossa, näki elokuisen sunnuntai-illan ohuen tummuuden läpi. Koko iltapuolen päivää Helinä oli kierrellyt naapurikylässä, ja hän oli tavannut siellä Valkin Aleksin, joka oli päivätyöläisenä eräässä talossa oltuaan ennen läheisellä sahalla lankunkantajana. Tämä odottamaton ja aivan satunnainen tapaaminen oli jättänyt kummallisen jännityksen Helinän olemukseen. Tuo jännitys ikäänkuin säteili kautta

ruumiin siellä pienen puutarhan puitten alla, keskellä vilpoista elokuista iltaa.

Vuosiin hän ei ollut Aleksia nähnyt. Ja kuitenkin Helinä oli hänen kanssaan elänyt omat vaiheensa kaukana kaupungissa, lähellä merta, jonakin nuoruutensa kohtana. Siellä hän oli silloin ollut pellavatehtaassa työssä, mutta Aleksin enimmäkseen tie- ja siltatöissä. Hyvin usein he siihen aikaan kohtasivat illan tullen toisensa milloin kaupungin laitaosan kujilla, milloin etäällä virran partaalla, jossa he vierekkäin istuivat, lojuivat villissä, ruosteisessa rautaheinässä toisiinsa painautuneina tai katsoivat lotjain vitkallista kulkua joella. Hiljainen, hultmuileva tuuli ajoi loitolta kaupungista himmeästi välkkyilevän joen ylle yöksi vaienneitten tehtaitten hälvenevää savua. Ja kukkien teristä levisi kevyttä hurmiota, ihanaa riemua kaikkialle, huumaten aistit. Ne olivat onnellisia iltoja. Mutta ne liukuivat pois niinkuin ne lotjat heidän ohitseensa pitkin mustaa, raskamielistä virtaa alas merta kohti. Ja vähitellen he ajautuivat kauaksi toisistaan. Helinälle tulivat raskaat vuodet, työstä ja murheesta raskaat. Hän häätyi takaisin maalle ja sai myöhemmin lapsen aivan toiselle miehelle, joka sitten jätti hänet. Tai oikeastaan se oli Helinä,

joka näin heittäytyi oman onnensa nojaan, sillä tuota miestä hän ei tuntenut koskaan rakastaneensa, pikemminkin vihasi, hänen kömpelöä, raa'ahkoa olemustaan halveksi. Mutta Aleksikin, joka hänen lähdettyään oli jäänyt kaupunkiin, siirtyi ajan mukana hänen tajunnassaan häviävän loitolle. Maalla, hiljaisten kylien ja viljapeltojen keskellä, Helinä vuosien kuluessa jollakin tavoin kovettui ja katkeroitui; kumea, arvoituksellinen hiljaisuus tuntui alati ympäröivän hänen olemustaan.

Mutta nyt tänä iltana, Helinän tavattua Valkin Aleksin, nuoruutensa rakastetun, elokuisen naapurikylän tiellä, hän alkoi jostakin syystä muistissaan kertailla heidän yhteisiä hetkiään hyvin kauan sitten. Niinkuin kuumat tuulet muistot puhalsivat hänen ylitseen. Ja hän heittäytyi kasteiseen maahan viillytelläkseen itseään. Pienen töllipuutarhan vanhojen, homeisten omenapuitten harmaat oksat kaareutuivat hänen yllään lehtevinä ja jo hedelmiä kantavina. Hän kierteli itseään märässä ruohossa ja näki taivaan yläpuolellaan tulevan kummallisen tummaksi. Kuukin jo nousi, elokuun punainen kuu, ja sen villi valo tunkeutui hukuttavana puutarhaan. Tiuhan, kypsyneen viljan humina kantautui kovasavisen kujan takaa vainioilta.

Sitten Helinä yht'äkkiä muisti lapsensa sisällä töllissä — sen t o i s e n miehen lapsen, pojan, joka oli ollut sairaana elokuun alusta lähtien. Jotain nokkoskuumetta se lienee, niin ainakin arvelivat vaimot kylässä. Taannoin naapurikylään lähtiessään Helinä oli jättänyt lapsen, kuten ennenkin, äitinsä hoitoon, vanhan Järvelän mummon, joka majaili tuvassa, Helinän asuessa lapsensa kanssa pienessä töllikamariissa. Poika oli nyt kahdentoista, ja hän itse läheni neljäkymmentä. Vaistomaisesti hän siinä omenapuiden alla maatessaan silmäili työn kovettamaa ruumistaan omituisen laajalla katseella, ja äkkiä hän tunsi jonkinlaista häpeänsekaista katkeruutta. Siinä hän lojui kuin nuori tyttöhupakko, vaikka hänellä oli sisällä töllissä sairas, avioton lapsi . . . Kuinka mieletön onkaan ihminen!

Kuu nousi nousemistaan idässä. Taivaskin oli kauttaaltaan oudon punertava, viipyvän hehkuva. Hauras, aavemainen yövalo tiheni. Keltainen ruis huojui raskain tähkin, odottaen sirppiä. Etäältä vainioiden takaa kajasti joki, hitaasti merta kohti lainehtiva. Kylistä kuului kaukaisia ääniä, lehmien ilta-ammuntaa, miesten joutilasta, sunnuntaista hoilotusta.

Helinä meni sisälle, ja kohta porstuassa hän kohtasi äitinsä, joka puolipukeissaan ja kylkeänsä kyhnyttäen seisoi ovenpielessä.

— Olin tulossa juuri ulos katsomaan, joko sinua näkyisi, marisi hän. — Kauan viivyitkin kylässä. Toivo jo nukkuu.

Kun Helinä ei mitään vastannut, jatkoi mummo:

— Seppälään kävivät hakemassa rukiinleikkuuseen huomiseksi.

— Vai kävivät, sanoi Helinä siihen jo, ja hän tunsii sillä hetkellä koko olemuksensa kummallisen kovaksi. — Täytyy sitten mennä, lisäsi hän.

Ja hän hävisi kamariin.

Sairas poika makasi kapeassa pukkisängyssä huoneen toisella laidalla. Heidän välillään lainehti tyhjiys. Suvikuumeen puna väikkyi lapsen kasvoilla. Nyt hän nukkui ja Helinä valvoi. Hän näki ikkunasta omenapuut elokuun illan yhä syvenevän tummuuden keskellä, mutta raakilat niiden oksilla hohtivat jo väreilevässä kajastuksessa. Ilta oli aivan lähellä yötä; kuten kuoleva lapsi se katsoi ulos yön peloittavan suuresta, ikkunasta . . .

Vihdoin Helinä riisuutui ja paneutui maata vastapäätä lastaan toiselle puolen huonetta. Hän makasi aivan hiljaa ja antoi ajatustensa

kiertää. Ja yön tunnit katosivat pois hänen ajattellessaan raukeana yhä Aleksia ja tähän liittyviä kaukaisia hetkiä, jokea ja heidän ohitsean liukuvia lotjia . . . Se oli samaa jokea vielä siellä kaupungin lähistöllä kuin täälläkin — samaa virtaa . . . Se oli hänen lapsuutensa joki, joka näytti virtaavan koko hänen elämänsä halki kaukaa menneisyydestä, tummana, väljänä ja muuttumattomana . . . Hän oli kuin kasvanut siihen kiinni; hän oli ollut tuon virran vanki jo lapsesta saakka. Noina onnellisina, ajattomina vuosina, jolloin suvet olivat täynnä aurinkoa, puiden lehtien välkettä ja veden tuskatonta liikettä joessa, virta oli merkinnyt hänelle — niinkuin se yhä vieläkin hänelle merkitsi, vaikka toisella tapaa — jotain salaperäistä ja hämärää, jota hän ei täysin käsittänyt. Mutta nähdessään sen raskaasti lainehtivan kaukaisuuden helmaan kadotakseen sinne hän tunsu usein syvää ikävää ja kummastusta. Hän ei lapsena vielä saattanut aavistaa sitä, mitä kaikkea tuo virta olisi tuleva hänelle merkitsemään, miten kaikki hänen elämänsä ratkaisevat sisäiset ja ulkonaiset tapahtumat ikäänkuin liittyivät ja kasvoivat kiinni virtaan, sulautuivat siihen ja muodostuivat uudeksi todellisuudeksi — unen ja haaveen todellisu-

deksi. Myöhemmin hänestä toisinaan tuntui siltä, kuin hänen elämänsä ilot ja surut ja monet salaiset vaiheet kuvastuisivat virran tummasta, läikkyvästä pinnasta, ja häntä hävetti ajatellessaan, että muutkin ne näkisivät pitkin avaraa joenvartta kaupunkiin asti. Mutta hetken kuluttua hän jo saattoi nauraa tälle kuvitelmalleen tuntien itsensä lapselliseksi.

Kerran pienenä tyttönä Helinä oli eksynyt viljapeltojen takaisiin metsiin. Hädissään ja väsyneenä hän harhaili puitten alla, ja hän pelkäsi kuolemaa. Hiljaisuuskin häntä peloitti; joenvarsikylien äänet hukkuivat kokonaan siihen. Häntä ympäröi vihreä, noitamainen hämärä. Ja hän kompastui tuon tuosta mättäiden kumpuihin. Mutta silloin, kun hän vähimmän odotti, vilahti puiden takaa näkyviin jotain etäistä ja sinertävää. Häntä vavahdutti kummallisesti päästä jalkoihin. Sieraimissaan tummien havujen tuoksua Helinä lähti kulkemaan tuota sinerrystä kohti, joka hohti puiden lomitse kuin taivaan ovi. Ja vähitellen hänen hädästä laajentuneisiin silmiinsä syöksyi kirkas, selkeä kuva: j o k i. Riemusta huutaen hän juoksi tuttujen viljapeltojen kautta rantaan, missä juuri silloin iloisesti kaikuivat pyykkivaimojen kurikat. Helinä ei ollut kuullut niiden pau-

ketta vainioiden taakse, vaikka hän tietämättään oli ollut lähellä metsän rantaa.

Koko se päivä oli ihmeen onnellinen ja valoisa siellä joenuomassa laajojen peltoaukeiden keskellä. Ja joki kirkas, taivasta täynnä; se lainehti Helinän mielestä suoraan Jumalan luokse . . . Helinä onki veljensä kanssa ja kokosi sylinsä täyteen kylmiä, kosteita kukkia aivan vedenrajasta. Kaukana peltojen takana siinti ja huminoi tumma, eksyttävä metsä. Tästä päivästä asti Helinä rakasti virtaa, tästä etäisestä lapsuuden päivästä asti. Tuon eksymisen jälkeen se avautui hänelle jollakin uudella tavalla, tuli läheisemmäksi, ikäänkuin virtasi hänen hätääntyneeseen lapsensieluunsa, ja hän otti sen vastaan. Eikä tuo tunne vaihtunut eikä muuttanut muotoaan, vaikka Helinä sitten myöhemmin näkikin kekseillä nostettavan joesta hukkuneen pyykki-Sannan ruumiin. Se oli mudan tahraama ja lahonneiden kaislojen peittävä. Mutta silloin oli syksy ja äidillä joessa pellavia; niiden himmeästi kellahtavat varret, joiden painona oli kiviä ja riukuja, kuulsivat rantaveden lävitse niinkuin hukkuneiden hiukset . . . Tämä tapaus teki virran Helinän silmissä vain entistäkin salaperäisemmäksi, se ikäänkuin toi siihen jonkinlaista vanhan tarun

pohjatonta synkeyttä ja tyyntä, kylmää kohta-
lokkuutta, hitaasti eteenpäin lainehtivaa. —
Toisinaan vielä nytkin, vuosien mentyä, alkoi
kaiken surun, kärsimyksen ja eksymyksen ta-
kaa hänen silmiinsä yht'äkkiä välkehtiä jotain
kumman puhdasta ja sinertävää, ja hänen tuli
ihmeen hyvä olla. Hän tiesi silloin, mistä tuo
ohut, ilmava sinerrys hänen silmiinsä saapui:
se tuli virralta, hänen virraltaan, joka oli kai-
ken muun ohessa nähnyt hänen rakkautensa
eri vaiheet — alkuihmeestä hamaan sen sor-
tumiseen, kuolemaan . . .

Niin, kuolemaan! Mutta vaikka Helinä tällä-
kin hetkellä uskoi kaiken heidän välillään
loppuneen, menneen menojaan, tunsi hän siitä
huolimatta kuitenkin rakkauden, vanhan, ai-
koja sitten väljähtyneen tunteen epämääräistä
heijastusta, uuden heräämisen kiihkoa itses-
sään, koko olemuksessaan. Hänestä tuntui,
ettei hän ollut tavannut naapurikylässä Aleksia
turhaan. Tuohon odottamattomaan kohtaami-
seen kätkeytyi hänen mielestään ei ainoastaan
ituja uusiin tapahtumiin, vaan suorastaan hä-
nen elämänsä viimeinen todellinen mahdolli-
suus, kohtalokas ja käänteentekevä. Ja uusien
muistojen ja ajatusten tulva vyöryi hänen ylit-
seen. Vielä unen rajalla syöksyi kuumen, pu-

nerävän hämärän keskeltä hänen yötajuntaansa tuo virran kuva ikäänkuin jonkinlaisena väkevänä alkunäkynä, joka piti häntä vankinaan. Joki oli tällä kertaa harmaa ja raskaasti tulvainen. Keväinen. Öinen. Hän makasi rannalla päällystakki avoinna, selällään. Ylhäältä rantatalojen takaa ryntäävä tuuli painoi hänen pukunsa kiinni ruumiiseen; hän tunsu itsensä kumman alastomaksi, paljaaksi. Mutta hän ei välittänyt siitä. Aleksi katsoi häneen keväisen yön hulmuilevasta hämärästä. Ja tuo katse painoi hänen jäseniään ihanana taakkana . . . Kaukaa joelta, alarannan suunnalta, kaikui haitarin soittoa jostakin hinaajan vetämästä proomusta. Pitkin mustaa, kimaltelevaa virtaa vyöryi kumeasti tukkeja; se oli niitä aivan täynnä . . . Tähtien valo oli särkynyttä, pakenevaa. Öinen taivas ja maa täynnä huumetta, kuin täynnä salaperäistä soittoa.

Näin päättyi Helinän kohdalta tämä elokuun ensimmäinen sunnuntai. Yö hulvahti hänen ylitseen niinkuin raskas peite, jonka alla hän makasi kummallisesti jäykistynein ja odottavin jäsenin. Seutu oli hiljainen. Luonnon kypsyneessä, avarassa helmassa lepäsivät ihmiset

ja eläimet saman kiihkon uuvuttamina, odottaen uutta, tulista päivää ja aurinkoa.

Ja aamulla Helinä otti porstuan naulasta käyrän sirppinsä ja kulki huojahdellen halki moision taloa kohti.

Suutari Lahtisen vanha juhta, joka keväällä oli tullut umpisokeaksi, jyrsi ruohoa pellon laidassa. Helinä pysähtyi ohimennen sivelemään sen kulunutta harjaa, haalistunutta kuin vanha, auringon polttama hamppu. Eläin kohotti vitkaan päänsä ja katsoi eteensä sokean toivottomalla, ahmivalla katseella näkemättä kuitenkaan mitään. Se oli päätetty lopettaa syksyllä; siihen asti juoppo suutari suorittaisi sillä pieniä ajojaan, teettäisi hevostöitään. Ja Helinä seisoi sokean juhdan vieressä sivellen sen kulunutta, harvajouhista harjaa, raskaitten vuosien ja tuulien repimää. Hänen toisessa kädessään oli elosirppi.

Sitten Helinä lähti jatkamaan matkaansa. Joenlaakso viljapeltoineen aukeni hänen eteensä. Se oli täynnä aamua ja valkeutta, kuuman elopäivän odotusta. Ruis oli kypsynyt leikattavaksi . . . Kylissä kirkuivat kukot. Kuului karjan ääniä.

Ja koko päivän Helinä leikkasi väen joukossa keltaista, raskastähkäistä ruista, kumaraisena

leikkasi lähes auringonlaskuun asti. Pitkin joenvartta, kaikissa kylissä, leikattiin tänä päivänä ruista väljillä, helteisillä pelloilla, jotka pitkinä sarkoina laskeutuivat virtaa kohti.

Helinän kasvot erottuivat selvästi viljan kullasta; ne olivat auringon polttamat, odottavat ja häikäistyneet. Viljapeltojen langenneen Magdaleenan kasvot . . .

Myöhemmin Helinä usein ihmetteli sitä, että hän ei ollut Aleksia tavannut eikä hänen olemassaolostaan mitään tietänyt, vaikka tämä oli oleskellut seudulla jo keväästä asti. Vastanyt, elonleikkuun jo alkaessa ja syksyn lähe-
tessä, oli hänet sattumalta tavannut. Niin sulkeutunutta elämää hän oli viettänyt, kuin unessa ollut. Mutta eräs hämärä, keväinen muisto palautui tänä aikana hänen tajuntaansa. Silloin oli pääsiäinen. Joenvarsikylissä, jotka olivat humahaneet täyteen pitkäperjantain jylhää tunnelmaa, kierteli mustavaatteinen saarnaaja. Ristinpuuhun naulittu mies kohosi taas esiin

suuresta unohduksestaan ja näytti hetkeksi kuvastuvan taivaalle vaikenneiden kylien ylle, pääsiäisen verenkarkaiselle taivaalle . . .

Pitkäperjantain mentyä, lauantaina, ennen varsinaisia pääsiäispyhiä, oli Helinäkin matkalla siihen joenvarren taloon, jossa saarnaaja sillä kertaa esiintyi. Virta lainehti silloin jo vapaana ja tulvaisena, villin-raskaana. Se jollakin tavoin pelotti Helinää. Veden mukana ajelehti tulvan mukaansa kiskomaa rojua: vanhoja, sammaloituneita pyykkilauttoja, korvoja, saaveja, puita . . . Kulkiessaan yksin ja mustiin vaatteisiin pukeutuneena myllyn ja sahan ohi näki Helinä lankkuja kantavan miehen, joka näytti hänestä kumman tutulta. Miehen yllä oli haalistunut, sininen overalli ja hänen kasvonsa puolittain hatun varjossa. Ja vielä rantatalon matalassa pirtissä, jota auringonlaskun verinen hehku valaisi, Helinä ajatteli tuota miestä merkillisen surumielisyyden täydessä vähitellen koko hänen olemuksensa. Hän hukui tuohon omaan suruunsa kuin kuuraiseen, hallan koskettamaan viljaan, joka kylmänä häilyi hänen paljaan päänsä yllä. Olkapäälleen lankkuja kantava mies näytti sekaantuvan kaikkeen siihen, mikä häntä tällä hetkellä ympäröi, sekaantui hurjistuneen saarnaajan mielettö-

mään tuomionuhkaan, Golgatan synkkään näkyyn ja auringonlaskun mieltäviiltävään hohtoon. Yllään sininen overalli mies huojui kaikkialla ja ikäänkuin tavoittaen häntä kaiken aikaa. Ja Helinä melkein vapisi oudosta hekumasta, ruumiin ja sielun yhteishekumasta, eikä tiennyt, minkä vuoksi. Mutta palatessaan joen toiselle puolelle hänen teki mieli heittäytyä virtaan, joka läikkyy ja kimalteli kevään hauraassa kuutamossa kuin surun ja kaipauksen tumma Jordan . . . Taivas leimusi hänen yllään kuin tuomiopäivä. Ja jokilaakso levisi hänen edessään öisenä ja autiona merelle asti. Rantojen mustat, alastomat puut huojuivat pehmeässä tuulessa kuin jättiläishuiskat ja niiden kosteat, keväiset rungot kiilsivät kuutamossa.

Helinä seiso i rannalla pitkän hetken. Äskenen ruumiillisen ja sielullisen hekuman tunne oli haihtunut; hänen mielensä oli kummallisen painava ja alakuloinen.

Mutta aamulla, joka oli pääsiäisaamu, häilyivät kylissä keinut, eikä Helinä tahtonut ajatella enää sitä lankkuja kantavaa miestä, jonka hän oli ohikulkiessaan nähnyt ja jolla oli ollut yllään haalistunut, sininen overalli . . . Se mies oli ollut hänen etäällejääneen nuoruus-

tensa rakastettu . . . Tämän seikan Helinä nyt tiesi, ja kuumana ja kypsänä ympäröi häntä sadonkorjuun kuukausi.

Tuolla taannoisella tapaamisella elokuisessa naapurikylässä oli sitten omat seuraamuksensa. Sen jälkeen Valkin Alekski ilmestyi Helinän luokse aina silloin tällöin, viettäen siellä joskus osan öitäänkin.

Näiden käyntien aikana Helinä havaitsi piankin, ettei Alekski ollut enää sama kuin ennen. Kulunut aika oli muuttanut hänet. Ulkomuodoltaan hän tosin oli pysynyt jokseenkin samana kasvojen lisääntyvistä vaoista huolimatta. Hänen tukkansa oli edelleen tankea ja musta, otsalle roikkuva, silmissä sama raskas välke kuin nuoruudessaakin. Mutta sittenkin hän oli muuttunut. Häneen oli tullut jotain kulmikasta ja ruhjovaa, jotain kovaa ja loppuunelettyä. Häntä kannatteli kuitenkin epämääräinen toivo uudesta maailmasta, joka oli nouseva esiin ajan kaaoksesta. Helinä ymmärsi, että se maailma oli kaukana siitä maailmasta, jossa he nyt elivät; se maailma oli täynnä myrskyä ja huomispäivän kohinaa, luomisen elämää . . .

Sen sijaan, että he olisivat muistelleet yhtei-

siä, kauaksi jääneitä hetkiään, mustaa, paisuvaa virtaa, jota pitkin hinaajien vetämät jykivät lotjat kulkivat, he keskustelivat kaikesta muusta, ja näitä heidän puheitaan ei useinkaan ymmärtänyt Helinän poika, Toivo, joka suvikuumeensa helmasta joskus kuunteli heitä.

Sairaalan lapsen suhde äitinsä ystävään muodostui kohta alussa kahtaanne suuntautuvaksi. Hän havaitsi Aleksin ystävälliseksi ja hyvän näköiseksi; Toivo piti hänen naurunsa raskaasta ilosta ja silmiensä välkkeestä hänen puhuesaan äidin kanssa. Mutta tästä huolimatta poika tunsii epäluuloa tuota vierasta miestä kohtaan, jota hän piti tunkeilijana, salaisia tarkoituksia itseensä kätkevänä. Ja myöhemmin, Valkin Aleksin käyntien yhä jatkuessa, Toivossa alkoi palaa omituinen viha tätä kohtaan. Hän makasi nukkuvaksi tekeytyen pukkisängyssään äidin ja vieraan miehen hiljaisella äänellä keskustellessa puolipimeässä huoneessa. Ja kaiken aikaa täytti outo viha ja häpeä sameana hänen mielensä.

Helinän poika ajatteli tappaa tuon vieraan miehen. Kerran kuumesairaana unessa hän sen jo aikoi tehdäkin. Hän seisoii alasti töllin puutarhassa, kuutamossa, odottaen äitinsä ystävää. Hän oli alasti, jotta häntä olisi vaikea erottaa

valkeassa, liikkumattomassa kuutamossa. Oli aivan hiljaista, niin hiljaista kuin vain unessa voi olla, aavemaista ja liikkumatonta. Hän seisoi siinä ja kuunteli, ja puutarhan niittämätön heinä kuunteli hänen kerallaan. Kuu riippui taivaankannessa; se oli oudon valju, kuten orrella roikkuva nyljetty, sisäpinnaltaan hiukan kiiltävä naudannahka, jota teurastaja vajansa yksinäisyydessä lyhdyllä valaisee . . . Heinä hohti hänen jaloissaan; hän oli alaston ja viileä. Ja juuri silloin lauloi kukko kylässä aamuyön tunteja. Toinen kukko vastasi siihen naapurikylässä. Kylä kylältä eteni kukkojen laulu pitkien virran vartta. Yö kaikui niiden äänistä, äsken niin hiljainen yö. Tuohon lauluun yhtyivät peltojen äärettömyydestä viljan tähkät, kaikki laulaen omaa säveltään, jokainen tähkä, pieninkin. Ja suutarin sokea hevonen lauloi sekin, nöyrällä, väräjäväällä äänellä. Tuo katkeamaton, syvä ja ihana laulu kohosi taivaan tähtiin, ja ne ottivat sen vastaan ja välittivät Jumalalle. Toivokin unohtui sitä kuuntelemaan. Suutarin sokean hevosen laulun hän erotti kaikkein selvemmin muiden joukosta; se kaikui nöyränä ja heikkoudessaankin väkevänä. Toivo näki tuon vanhan juhdan kasvat kuutamossa, ihmeelliset, kärsineet hevoskasvat,

ja hän unohti kaiken muun niitä katsoessaan. Unohti äitinsä ystävänsä, Valkin Aleksin, jonka hän tahtoi tappaa. Olihan hänellä sitä varten veitsi kädessä. Ruumiin hän oli aikonut kätkeä heinän sekaan. Mutta mies kulki hänen ohitseeseen kylää kohti, hänen katsoessaan vain suutarin sokeaa hevosta ja kuunnellessaan sen kärsimyslaulua. Siniset, punaiset ja lumivalkoiset kukot taukosivat vähitellen laulamasta ja painuivat jälleen orsiensa hiljaisuuteen. Tähtienkin laulu vaikenä keltaisilla vainioilla, ja ne jäivät äänettöminä huojumaan kuin kultaiset kruunut kuutamossa. Vain sokea juhta jatkoi lauluaan. Läpi kuumeen se tunkeutui hänen luokseen, läpi unen tiheän verhon, havahduttaen hänet. Ja kohta hän muisti jälleen äitinsä ja sen vieraan miehen, koska hän ei enää kuulut laulua. Uudelleen viha heräsi hänen mieleensä, pojan kirpeä suuttumus, johon sekaantui hämärää katkeruutta ja kärsimystä, kehittymättömän sielun kuumeista, tempovaa raivoa. Hän teki kädellään hapuilevan liikkeen, mutta unen raskas puukko, kuutamon hohdolla silattu, oli jo luisunut hänen kädestään pois... Hän ei voinut muuta kuin olla hiljaa ja kuunnella.

Mutta Helinä oli vaipunut syvälle nuoruus-

teensa eikä aavistanut kuumesairaana poikansa ajatuksia ja kuvitelmia. Elokuun väkevä, kyläinen yö huikaisi merkillisesti, siitä huokui makeaa, raskasta lämpöä huoneeseen.

Eräänä iltana olivat Helinä ja Alekski paneutuneet pitkälleen sänkyyn uskoessaan sairaan lapsen nukkuvan. Säteilevä, värikäs elokuu oli silloin jo puolessa; vahvaolkinen, tuulessa huojuva ruis oli leikattu, ja hehkuvina kuulsivat kuhilaat kuumien päivien ja avariin, himmeitten iltojen helmassa. Mutta muut viljat saivat tuleentua vielä vainioiden yksinäisyydessä.

Helinän äiti ei ollut kotona. Hän oli lähtenyt jo aamunkoitossa matkalle etäisiin mäkikyliin sukulaisten luo. Vanhana ja kumaraisena oli mummo häipynyt kumisevien mäkien raittiiseen, korkeaan aamuun, eikä hän palaisi ennen kuin seuraavana päivänä. He saivat olla kahden, vain lapsi kolmantena, suvikuumeesta kärsivä poika.

Huone oli kuin liekeissä, täynnä elokuista, punertavaa kuunvaloa. Aleksin käsivarsi painoi sivulta Helinän rintaa. He eivät puhuneet mitään, mutta vähäistä aikaisemmin oli kipeä poika kuullut irrallisia keskustelunkatkelmia,

joiden tarkoitusta hän ei ollut täysin käsittänyt. Oven yläpuolella oli ristissä kaksi Helinän pellolta tuomaa ohranokea, joiden päistä riippuivat tähkät raskaina ja täyteläisinä alas.

Helinän mielessä häilyi välähteleviä kuvia: tiuha, kahiseva rantaheinikkö, sinisiä ja keltaisia kukkia, haurassiipisiä, hohtavia perhosia, hitaasti virtaava joki, merta ja joensuun suuria sahoja kohti kulkevia lotjia, tuulen ajamaa etäistä tehtaansavua, rannattoman taivaan tummuutta, kaukaista kajastusta — loitolla maakyliä, peltoja, nuokkuvia tähköpäitä . . . Arkielämä oli painanut hänen mielensä puuduksiin, mutta nyt nuo ohuet, välähtelevät, jostain syvyydestä esiin kumpuavat kuvat sokaisivat oudosti hänet niinkuin kimalteleva, väkevän auringon kuumentama vesi . . . Ja hän kuvitteli jälleen istuvansa siellä mustana välkkyvän joen partaalla rakastamansa miehen vieressä ilman ahdistusta, elämänkaunaa ja vuosien uuvuttavaa painoa, alarannan usvarharsoihin häviävien lotjien loittoneva humu korvissaan. Hän tunsu rinnoillaan Aleksin lihaskovan käsivarren painon. Siitä virtasi hänen kiussattuun ruumiiseensa kainoa halua. Elämä, joka ympäröi häntä painajaisunen tavoin, tuntui loittonevan jonnekin kauaksi. Oli

vain hetken ajaton tila, vailla rajaa ja pohjaa . . .

Helinä aisti itsessään jollakin hämärällä tavalla Aleksin katseen läpi lainehtivan tyhjän, hänen läheisyytensä. Tuon katseen vaikutus oli ennen muuta ihmeellisesti ulkopuolinen: hän havaitsi sen ruumiillaan, joka ikäänkuin hitaasti sulautui johonkin päihdyttävästi unenomaiseen, aistilliseen kangastukseen . . . He varoivat puhumasta mitään. Himoksi tihenevä kaipaus havahdutti heissä hereille kuuman surumielisyyden; he hengittivät kiivaasti suoraan toistensa kasvoihin . . .

Ja punertava, aaltoileva yövalo yhä tiivistyi heidän ympärillään. Taannoinen sinisyys, kajastuksenomainen, hulmuileva valo oli hälvennemässä; valo oli terävöitynyt, muuttunut vähitellen räikeämmäksi, paljastavammaksi. Yö oli yht'äkkiä kuin naamioitunut, esiin ryntäävä päivä, kuuma, sumuverhoon kietoutunut elokuun päivä. Tuo valo tunkeutui syvälle heidän olemustensa ytimeen, kaivaen esille niiden syvimmän salaisuuden. Heidät valtasi äkkiä jonkinlainen lapsellinen ujouden tunne siinä vierekkäin maatessaan. He välttivät katso-
masta toisiaan silmiin. Mutta sitten Aleksikin painoi kasvonsa Helinän kasvoja vas-

ten, ja tämä tunsi, kuinka miehen huulet kulki-
vat etsien hänen kasvojensa yli ja painautui-
vat sitten kaulaan. Kuuma herpaannus valui
kuin sakea vesi Helinän ruumiin lävitse, va-
vahduttava, kirpeä tunne, joka painosti jäse-
niä. He tunsivat päästä jalkoihin toistensa koske-
tuksen.

Mutta erilaisten, hämääntyttävien aistimus-
ten syvyydestä tunkeutui Aleksin ajatuksiin
yht'äkkiä eräs mielikuva. Hän seisoi keskellä
elopeltoa ja piti kädessään kahisevaa, aurin-
gossa hehkuvaa sitomaa, josta raskaat tähkät
valuivat alas kellahtavien olkien päistä. Kum-
mallisen hekuman kiihdyttämänä hän painoi
kasvonsa tuoksuvaan lyhteeseen, ja hänet täytti
sadonkorjuun vilpoinen onni. Kypsyysden henki
tulvahti häntä vastaan siitä naisruumiistakin,
jota hän puristi itseään vastaan; hän tunsi sa-
donkorjaajan onnea, äkillistä, viiltävää riemua,
johon ruumis ja sielu hukkuivat... Mutta
jossakin loitompana tajunnan taustalla liikkui
kuitenkin jotain vastakkaista tälle kaikelle, repa-
leisia mielteitä, haalistuneita tunteja joistakin
välivaiheista, jotka saivat hänet puristamaan
tätä naista melkein kuin vihassa. Helinän hengi-
tys oli muuttunut katkonaiseksi niinkuin joskus
työssä hänen kantaessaan ankaraa taakkaa...

Huoneessa oli tällä hetkellä eräs kolmaskin, jonka kaikki aistimet olivat herkästi valveilla — kuumeinen poika, Helinän lapsi. Hän makasi vuoteessaan huoneen peränurkassa kasvot koholla, inhoten ja peläten tätä odottamatonta hiljaisuutta, läähättävää äänettömyyttä. Toivo vihasi tällä hetkellä äitiäänkin, häpesi hänen puolestaan tietämättä oikein syytä siihen. Mutta jotain kuvottavaa nousi hänen kurkkuunsa syvältä kuumeisesta ruumiista, ja kiihdyksissään hän muisti äkkiä äitinsä alasti, paljaana, ilman verhoja . . .

— Kuuma, tuuleton sunnuntai heinäkuussa. He olivat käyneet uimassa joessa ja makasivat rannalla alastomina auringossa, äiti ja poika. Jostakin etäältä kantautui karjalaumojen kohua, härän mylvinää. Muuten oli ihan hiljaista, raukaisevaa. Rannan puut vaiti. Vesi ei värähtänytkään; loitolla torkkui liikkumaton halkolotja. Heinäkin oli kuumaa, ikäänkuin tuleen syttyvää, ja se tuoksui väkevästi. Huumaten noiden vihreitten korsien tuoksu tunkeutui sieraimiin. Kaukana taivaanrannalla oli junien hälvenevää savua . . . Toivo vierittäytyi kuin unessa lähelle äitiään. Kummankin ruumis huokui kiivasta lämpöä; he eivät liikahtaneetkaan, poika vain tunsu ajoittain kummallista

puistatusta. Hän oli siinä maatessaan kuin vasta äitinsä ruumiista irroittautunut, kuin vasta elämään heräävä . . . Äidin rinnat kohosivat hänen hehkuvien kasvojensa vierestä kuin suoraan maasta, luonnosta. Poika tarttui äkisti lähinnä olevaan käsin ja kuivin huulin. Hän hengitti tiheästi, ruumis vavahdellen. Helinä naurahti pehmeästi ja sanoi leikillisesti: »Vieläkö sinä nyt rintaa, iso poika!» Mutta sitten hän huomasi tässä jotain omituista, tavallisuudesta poikkeavaa, ja irroittaen kiivaasti poikansa kuumuuttaan hehkuvat huulet rinnoistaan hän työnsi tämän loitommalle. Pojan kasvot olivat merkillisesti hurmioituneet, silmät kauniin tummat, suu avoin. Ihmetellen Helinä katsoi poikaansa suoraan kasvoihin. Sitten hän nousi vaivautuneesti ja alkoi äänetönnä pukeutua. He pukeutuivat molemmat, katsoen koko ajan toisiinsa ja heitellen vaatekappaleita ylleen oudon ahdistuksen vallassa. Aurinko liekehti heidän lävitseen, suven aurinko. Kuumalla taivaanrannalla, kaupungin suunnalla, riippui junien sauhua . . .

Jonkinlaisena hajanaisena muistikuvana palautui tämä äidin kanssa rannalla vietetty hetki nyt Toivon tajuntaan. Tuskallisesta vihasta ja katkeruudesta kalveten hän näki, raottaessaan

silmiään, äitinsä ja sen vieraan miehen toisiinsa puristautuneina huoneen toisella laidalla. — Tapan, tapan, ajatteli Toivo ja kiristeli hampaitaan. Mutta hetkittäin hän taas vaipui myrskyiseen, sairaaseen horteeseen, jolloin jälleen lauloivat kaikuvassa yössä joenvarsikylien kukot, tuleentuneet tähkät vainioilla ja suutarin sokea hevonen. Toivo ikäänkuin pysähtyi sitä laulua kuuntelemaan, mutta sitten hän — kaikki muistaen — riistäytyi tuosta unesta irti kuumeen todellisuuteen, ja taas hän tahtoi tappaa tuon vieraan, kaupungista tulleen miehen.

Mutta äkkiä hänen mielensä läpätunkemattomaan usvaan sukeltautui muuan uusi ajatus, joka väärästi hänen pienet, hehkuvat kasvonsa tuntemattomiksi. Hän kohottautui, katsoi vihamielisesti kuuman, lainehtivan hämärän halki noihin kahteen ja pudottautui sitten alas lattialle, aivan hervottomasti, suojaamatta itseään. Syntyi äkillinen kolahdus, joka havahdutti Aleksin puoleen painautuneen Helinän. Hän riistäytyi irti miehen syleilystä ja nousi ylös kaikki aistimet omituisesti terävöityneinä. Koko ruumis vielä väkevästi kiihdyksissä hän syöksyi lattialla makaavan Toivon luokse. Tämä makasi liikkumattomana ja kädet koukistuneina luonnottomasti ylöspäin kuten rannalle

nostetun hukkuneen. Hänen silmänsä olivat avoinna, niiden terät luonnottoman kirkkaat, läpikuultavat ja kuumeisen sairaat.

Juuri valoa kynttilään ottaessaan Helinän mieleen oli häivähtänyt epäluuloinen ajatus, että Toivo oli aavistanut ja nähnyt kaiken. Mutta nähdessään poikansa nyt makaavan lattialla niinkuin kuollut, ojennetuin käsin, heräsi hänessä kiivas myötätunto, joka pyyhkäisi kaiken muun tieltään kuin tulvavesi.

— Satutitko itsesi pahasti? kysyi hän hiljaa.

Mutta Toivo ei vastannut. Poika katsoi yhä äitiään, niinkuin hän ei olisi enää tuntenut tätä samaksi. Helinän rinnassa sykki sydän kumeasti. Hän tunsu seisovansa siinä poikansa ja rakastettunsa välissä ikäänkuin alasti, salaisimpia ajatuksiaan myöten paljastettuna. — Kuinka mieletön olen! ajatteli hän pidellen päätään.

Sitten hän sanoi:

— Etkö tunne minua? Minähän olen äitisi!

Ja Helinä kumartui hädässään Toivon ylitse nostaen hänet vuoteeseen. Sairas poika katsoi häneen herkeämättä laajentunein silmäterin. Tuska ja häpeä taistelivat tuossa omituisessa

lapsenkatsessa. Mutta Helinä vältti katsomasta lastaan silmiin. Aleksikin oli noussut; Helinä ei näyttänyt huomaavan häntä. Hän peitteli poikaansa ja asetti kylmään veteen kastetun kääreen hänen otsalleen. Helinä oli hyvin viileä ja lempeä, hänen silmiensä ilme sammunut. Kaikki äskeinen näytti auttamattomasti menneeltä. Hän ei edes vastannut mitään, kun Alekski sanoi:

— Minä lähden nyt.

Vasta sitten Helinä ikäänkuin havahtui, kun Alekski hävisi viileään, himmeään porstuaan. Ovi jäi hänen jäljeltään raolleen. Helinä meni sulkemaan sitä, mutta lähtikin hervottomasti Aleksin jälkeen. Tämä seiso i alhaalla ulkoportaitten juurella ja kääntyi hitaasti katsomaan häntä. Taivaasta virtasi ohutta kajastusta alas maahan. Helinän kullankeltaiset hiukset hohtivat tuossa väreilevässä valossa.

Epämääräinen humina, joka väliin läheni, väliin taas etääntyi, täytti öisen maailman. Saateen ja ukkosen uhkaa se lienee ollut. Kovin olikin ollut päivällä kuuma, eikä ilma ollut yöksikään paljoa viilentynyt. Koko tienoo, virralle asti, oli kuin verhoutunut, tumma, hiljainen. Kylät, metsät ja vainiot nukkuivat. Jokin

lintu lensi suhahtaen yli pihan. Ruoho kimalsi kasteisena. Kuuta ei näkynyt.

He seisoivat lähellä toisiaan. Hiljainen tuuli painoi Helinän ohuen puvun kiinni hänen kuumaan ruumiiseensa, repi hänen tuuheaa tukkaansa, joka hulmahti suloisena laineena rakastetun kasvoille. He vaipuivat tuon ihmeellisen kohinan helmaan, joka kaikkialta syöksyi elokuisen, kypsyneen luonnon yli. Ja he tunsivat itsessään taannoisten hetkien tyydyttämättömän muiston. He puristautuivat vaieten toisiinsa, äkillisen kovasti ja kiivaasti.

Mutta jo seuraavana hetkenä Alekski kysyi kummallisen poissaolevasti, melkein jurosti:

— Mikä sille pojalle tuli?

— En tiedä, mutisi Helinä matalasti. — Hänellä on kuumetta . . .

He eivät voineet enää jatkaa. Ja he erosivat.

Helinä vetäytyi takaisin porstuan hämärään, mutta palasi sitten kuitenkin vielä hetkeksi ulko-ovelle. Hän kuunteli yön hiljaisuudessa Aleksin loittonevien askelten kumua. Tuo heinikosta kantautuva ja kohta tielle häipyvä ääni oli Helinälle niinkuin suloinen kuiskaus, ehtymätön nautinnon lähde. Ja hän painui jälleen syvälle nuoruuteensa, niihin hetkiin, jotka hän joskus hyvin kauan sitten oli elänyt loppuun yhdessä

sen miehen kanssa, jonka askelen ääntä hän ei enää kuullut. Hän ikäänkuin ammensi näistä eletyistä ja kuvitelluista kokemuksista uutta elämänvoimaa.

Kun Helinä oli palannut avarasta, humisevasta elokuun yöstä takaisin huoneen ahtauteen, hän näki Toivon kohottautuneen vuoteesta ryntäilleen. Hänen kasvoillaan oli syvän tarkkaava ilme. Mutta kun poika näki äitinsä hiljaisen tulon, hän heittäytyi äkkiä takaisin vuoteeseen. Hänen levällään olevissa silmissään oli varhaisen kova, vihamielinen kimallus. Äiti ja poika katsoivat toisiinsa aivan äänettöminä. Tämä uusi ilme pojan silmissä säikähdytti Helinää jostain syystä.

Mutta sitten Helinä laskeutui sänkyynsä, josta hän taannoin oli miehen vierestä noussut. He jäivät hämärään, joka nyt oli kuunvalon keventämää. Oli äärettömän hiljaista. Ja Helinä

valvoi melkein koko yön ajatellessaan vain Aleksia, mustaa, kimaltelevaa jokea ja ohikulkevia lotjia . . .

Hänen elämssään oli sattunut merkillinen vaihe, joka oli valtaamaisillaan hänen olemuksensa kokonaan. Toisaalta hän tunsi hämärää vihaa elämää kohtaan, jonka puolelta hän kärsitti tulleensa syyttömästi kolhituksi; toisaalta taas kaukaisten, nuoruudessa elettyjen hetkien muistot vetivät häntä myöhästyneinä puoleensa uudistuneilla voimilla, herättäen hänessä levottomuutta ja tarvetta paeta nykyhetkestä, mieltä puuduttavasta arkipäivästä.

Helinä liikahteli vuoteessaan, hänen kätensä olivat kuumat, ja hän tunsi oudosti havahtuen karkean hurstipaidan alta rintojensa painon. Silloin hän hymyili tyhjyyteen vaisusti ja lapsellisesti. Kuinka hän oli voinut kuvitella olevansa jo vanha, raskaitten vuosien kalvama, melkein kuollut! Hänhän omisti ihmeellisen, kohisevan elämän oman ruumiinsa syvyydessä . . . Nuoruudenkin hän vielä omisti — kuvitelmissaan, muistoissaan ja niiden kautta omassa itsessään . . . Ja koko kukkiva, humiseva suvi-luonto oli hänen ympärillään. Syvä ruumiillinen rauha levisi sillä hetkellä ikäänkuin säteittäin hänen jokaiseen jäseneensä. Kuten

lämmin huopa peitti raskas rauha hänen ole-
muksensa.

Jonakin hetkenä Helinä nousi ja katsoi elokuisessa yövalossa poikaansa. Tämä makasi nyt silmät suljettuina, liikauttamatta. Helinä tunsi epämääräistä, melkein tuskallista helpotusta siitä, ettei hänen ollut tarvinnut kohdata lapsensa katsetta . . . Hän tunsi kasvojensa punehtuneen, ja kiireesti hän paneutui uudelleen maata hurstipaidassaan.

Muuan erikoinen seikka sukeltautui yön ku-
luessa esiin hänen mielensä pohjalta noiden Valkin Aleksiin liittyvien muistelusten tunkasta. Hän muisti, kuinka Aleks oli kerran yöllä, lotjain mentyä, tahtonut hänet siellä kylmässä, kimaltelevassa rantaheinässä, mutta ajatukset palavina hän työnsi Aleksin pois. Hän tahtoi antaa itsensä Aleksille vasta avioliitossa; silloin vasta hän kuvitteli kypsyvänsä ja kukkivansa tälle. Mutta tuona hetkenä hän piti sitä jollakin tavoin ennenaikaisena, tahraisena, liian lihallsena . . . Ja vihdoin hän löi Aleksia kasvoihin, kun tämä vain kuumiin, kiivain käsin penkoi hänen pukuaan. Silloin Aleks lähti.

Tämä silloisen tapauksen Helinä näki nyt aivan uudessa valossa. Siitä hetkestä he olivat alkaneet loitota toisistaan. Minkälaisista olisi

hänen elämänsä nyt, jos hän silloin olisi antautunut Aleksille? Olisiko hänellä mies ja terveitä, kauniita lapsia . . ? Mutta vuodet olivat kulke-
neet pois harmaana, jylhänä saattona, ja nyt, vuosien mentyä, Aleks oli työttömänä kulkeutu-
nut kaupungista tänne joenvarsikyliin eläen ihan yksin, — ja hän, Helinä, asusti äitinsä ja lapsensa kanssa vähäisessä töllihuvilassa, jossa hän kutoi talvisin kangasta ja teki käsitöitä sekä suviseen aikaan kävi taloissa maatöissä. Pelto-
jen jylhä elämä ympäröi silloin tämän hiljaisen, arvoituksellisen naisen usein viikosta toiseen.

Hänen mielestään oli käsittämätöntä, että hän sitten myöhemmin oli kuitenkin synnyttä-
nyt lapsen aivan toiselle miehelle, joka oli jää-
nyt hänelle oudoksi ja jota hän kaiken lisäksi vihasi. Mutta hän oli siihen aikaan ollut niin kiusaantunut . . . Mitään lankeemusta ei hänen mielestään ollut tapahtunut, vaan kaikki oli kuin kumeasti vyörynyt juuri tuota tapausta kohden.

Hän oli silloin ollut koko päivän isäntänsä kanssa peltotöissä joen toisella puolella, lähellä köyhäintaloa. Oli jo ehtoo, kun he vihdoin pala-
lasivat, punertava ehtoo, kaikuva ja avara, tum-

masti korvissa soiva. He kulkivat lossilla virran yli, ja Helinä istahti uupuneena lautalle. Ja virta oli melkein sininen, iltaväreissä säihkyvä. Aurinko laski. Helinä katsoi pitkin jokea kädet kiedottuina jalkojen ympärille, ja hän muisti taas Aleksin, kuten niin monesti ennen. Kiivas kaipaus sulautui sillä hetkellä oudosti hänen ruumiinsa syvään väsymykseen. Vintturiketjujen synkeä narina riipoi hermoja, ja auringonlaskun väkevä hehku poltti silmiä kuin tuli. Hänen kätensä olivat kovat ja haavaiset; hän melkein huojui, kun hän nousi heinäiselle rannalle. Miehen raskaat askelet kaiuivat hänen lähellään kaiken aikaa.

Ja vähitellen hänestä alkoi tuntua siltä, että ne olivat Aleksin askelet, jotka seurasivat häntä ja pyrkivät rinnalle. Tuntui ihanalta näin pettää itseään. Tämä hetkellinen harha synnytti Helinän kiusaantuneessa mielessä uuden, pettävän toivon. Ja hän katsoi verhoutunein silmin taakseen . . . He kulkivat silloin joenvartta myöten taloon. Raskastähkäinen ruis huojui ylempänä pellolla. Tompaan mäellä liikahtelivat vienossa ehtootuudessa hyljätyn tuulimyllyn resuiset siivet tolkkuttomasti vastakkain kolahdellen. Mies lähestyi Helinää takaapäin, kietoi kovat kätensä hänen ympärilleen, painoi

huulensa hänen auringon polttamaan niskaansa, vangitsi lanteet . . . Ehtoo oli punainen ja kai-kuva. Musta kissa kulki hiipien heidän ohitse, heinän pehmeästi kahistessa sen jaloissa. Helinä näki auringon punaisena pallona taivaanrannalla, siellä, missä oli kaupunki ja meri. Hän takertui ikäänkuin kiinni tuohon liikku-mattomaan, loistavaan näkyyn, josta hehkuvia valosaittoja hulmahti kautta taivaan. Kum-mallinen harha piti häntä yhä vallassaan, se repi sielua, kuohui ruumiissa. — Aleks, Aleks oli tullut . . ! Ja Helinä tuns, kovan, miehisen voiman kannattelevan itseään, vievän hänet ylemmäksi pellolle — viljan sekaan. Hän näki kuin unessa raskaitten tähkien häilyvän yllään ja salaperäisen valon valuvan niistä kasvoil-leen. Kellahtavien olkien lävitse hohti hänen silmiinsä hauraasti virta, siniharmaa, äsken lossilla yli kuljettu, nyt säihkyen auringonlaskun kullassa, heleässä värisateessa. Sitten hän vai-pui kuin jonnekin syvälle tuntemattomaan maailmaan, jonka täytti viljan, mullan ja vie-raan ruumiin tuoksu, vieraan ihmisruumiin, jonka valtaan hän luovutti omansa . . . Vasta myöhemmin Helinä havahtui ja — kaikki taju-ten — työnsi kiivaassa vihassa miehen luotaan pois. He kulkivat halki illan vaieten taloon. —

Niin oli sekin kesä kuuma ja hehkuva, ihanaa kypsyyttä täynnä. Leipä, joka sen suven viljasta tehtiin, oli väkevää ja valkeaa.

Tuo taannoinen rauha alkoi tässä uudessa ajatusvaiheessa hälvetä; se liukui pois niinkuin tumma peite, ja hän tunsu itsensä kokonaan paljastetuksi. Hänestä tuntui, kuin hän ma-kaisi keskellä räikeää, kuumeista mätäkuun valoa aivan alastomana, ruumiin eri osat ja piirteet satakertaisesti korostettuina, jättimäisinä . . . Hänen ammoin sitten sukupuolikyp-säksi tulleesta ruumiistaan puhkesi rajulla voi-malla esiin elämää. Mutta minkälaista elämää? Houreunen tummaa, omaan kypsyyteensä pa-kahtuvaa viljaa, tiuhaa kuin metsä, tähkät suu-ria ja tuimia, lapsenpään kokoisia ja kirpaise-vassa päivänvalossa hehkuvia . . . Koko suvi-nen luonto humisi, kukki ja hengitti hänessä; hän tuli kuin yhdeksi auringon kanssa . . . Ja taivaan linnut tulivat raukein, kohisevin siivin, jotka olivat läikkyneet kaikissa tuulissa, ja pa-riutuivat hänen rinnoillaan, jotka kohosivat kuumaan puolipäivän ilmaan kuin äänettömät kukkulat. Tuossa joukkoyhtymyksen huumaa-vassa, kumeassa riemussa hänkin tunsu yhty-

vänsä johonkin — luontoon, joka puhalsi hänen sieraimiinsa elävän hengen ja kulki elämän rajuna myrskynä läpi hänen ruumiinsa kuin tulinen, ahjon liekkivirtaan kastettu rauta. Hänen ruumiinsa makasi saastuneessa maassa, mutta hänen paljaat kätensä hyväilivät taivaan kasvoja ja hänen hiuksensa hulmahtivat aurinkoon. Se oli autuas hetki, ilman syntiä ja syyllisyydentuntoa, ilman katumusta ja kadotuksen uhkaa. Hän tunsi itsensä vapaaksi, hän nousi vuorten siniseen ylhäisyyteen, saavuttamattomiin, ja nauroi avaruuden huikaisevaa lakea kohti.

Mutta silloin Helinä oli jo syvällä ohuessa unessa, jonka lävitse kaiken aikaa ikäänkuin kuuluivat hänen lapsensa kuumeiset, syvän tarkkaavat kasvot. He olivat kuin hukkuneen lapsen kasvot, ylt'yleensä mudassa ja liekokasvien peittämät . . .

Vihdoin hän havahtui valveille tästä unesta, joka oli ympäröinyt hänen olemustaan niinkuin tulinen pätsi, ja alkoi väsyneenä ja vihamielisenä pukeutua. Hän katsoi alas ruumiiseensa ja näki sen laihaksi, työn kovettamaksi. Lanteiden luusto työntyi selvänä ja terävänä esiin kuin työhevosen luokki . . . Menneen yön uni oli ikäänkuin imenyt hänen ruumiinsa kumise-

van tyhjäksi. Hän tunsi itsensä oudosti uupuneeksi ja katkeraksi. Mitä kaikkea hän yöllä oli ajatellut siitäkkin — ruumiista . . .

Poika hengitti nurkassa tiheästi.

Päivä alkoi.

Se oli kohta aamulla kummallisen raukaiseva, kuuma. Aurinko oli suuri ja tulinen. Ohra kypsä nyt vuorostaan leikattavaksi.

Mutta tänä päivänä leikattiin kuitenkin vehnää, viljoista valkeinta. Sen leikkuu keskeytyi tällä kerralla siihen, että alkoi sataa ja ukkonen käydä. Vaatteet märkinä Helinä tuli vainioilta kotiin, jonne sillä välin oli palannut myös mummo etäisistä, kaikuvista mäkikylistä. Hän kamppaili harmaata, hallavaa tukkaansa tuvan muurin vieressä ja puhui koturin, vanhan, hampaattoman kylänakan kanssa. Sairas lapsi oli heireillä. Kuin varjo hiipi Helinä kamarin puolelle ja muutti vaatteensa ääneti, mitään puhumatta. Mutta ukkonen yhä jyrisi. Satoi ja salamoi. Joensivarsikylät kaikuiivat rajuilman jylhistä pilviäänistä.

Illan tullen sade ja ukkonen kuitenkin taukosivat, ja sateenkaaren liekit hulmahtivat poimullien taivaan laelle. Ruohonkorret kimaltelivat. Oli hiljaista, syvän raikasta, ilma kuin puhdistunut. Rajuilman jälkeinen hämmentävä,

aineeton kirkkaus levisi kaikkialle. Maailma oli kuin siirtynyt askelen lähemmäksi taivasta ja ikuisuutta. Mutta auringon laskiessa valui iltaruskon verta tulvien päivän pilvijäänöksiin auringon haavoista. Maisemat muuttuivat punahohtoisiksi. Virta kuului ja läikkyi tulijärven lailla, ja raukeneva päivä vääntelehti yhä illan synnytyssä. Puut mataloituivat kummallisesti, ne kävivät kuin huokaisten nukkumaan lähelle maata ja multaa. Ja onnelliset linnut, piirtyen tummina taivaan rajalle, viiltelivät sinisyyttä salamyhkäisen kivuttomasti. Miljoonat tähkäpääät suurilla pelloilla paloivat kuin himmeät lyhdyt. Karja ammui; se ajettiin tarhoihin ja lypsettiin. Päivä oli lopussa.

Aleksi ilmestyi Helinän luokse tämän jälkeen vain ani harvoin, mutta Helinä sen sijaan oli alkanut viettää toisinaan osan öitään teillä tietymättömillä. Poika, Toivo, oli hiljalleen parnemassa ja oli Helinän poissa ollessa tämän äidin hoidossa. Helinä harhaili iltaisissa kylissä siellä täällä, joskus muutamien muiden työläisnaisten seurassa, usein kuitenkin yksin. Toisinaan hän jossakin kohtasi myös Valkin Aleksin. He menivät silloin yhdessä elotansseihin, joissa hanurin remakka, raikuva, hurjasti poi- muileva soitto sekaantui rytkyjen jyhkeään, polkevaan ääneen, miesten huutoihin ja tyttöjen kiihoittavaan nauruun ja kirkkaisuihin. Niitä pidettiin mäkien ja kujien laidoilla, ja ne

muodostuivat joskus kummallisiksi elo-orgioiksi, joissa kuumat, hiestyneet ihmisruumiit juhlivat väliin valoisaan aamuun asti, jolloin jälleen menttiin työhön helteisille viljapelloille.

Mutta nämä öiset elojuhlat eivät tyydyttäneet Helinää; hän kaipasi jotain muuta. Ja niin he usein lähtivät kahlaamaan kauaksi rannoille, joita raskas elokuinen yövalo kattoi. Virta kimalsi alhaalla väljässä uomassaan melkein mustana. Hinaajien vetämät lotjat kulkivat väkevässä kuutamossa. Heidän edessään ja takanaan nukkuivat kylät. Joenlaakso avautui kuin avara, sinertävä holvi heidän eteensä. Taivaalla joitakin himmeitä tähtiä, linnunsiipien havinaa . . He tunsivat sieraimissaan tuleentuneen, vielä leikkaamattoman viljan tuoksun. Lähestyvän syksynkin kirpeän tuoksun he jo ohuena tunsivat. On kummallista ajatella, kuinka huimavaan lähellä syvin kypsyminen on syksyä — kuitumusta . . . Kuoleman säälimätön, tuima sirppi väijyy aina tuleentuneen elon vaiheilla.

Ja he kulkeutuivat yhä kauemmaksi pitkin kasteista rantaa. Öinen joki aaltoili miedosti heidän jalkojensa juuressa. Mutta ylhäältä joenvarsipelloilta piirtyivät leikkaamattoman viljan korret raskaina ja kypsyeinä heidän silmiinsä, tähkäpäiden keinuessa ihmeen terävinä

ja hehkuvina vilpoisessa, puolisisisessä yövallossa. Keltaiset korret seisoivat pellon mullassa aivan hiljaa, ikäänkuin odottaen jotain, ja syvän ajattomina kohosivat tähkät taivasta kohti — maan tervehdyksenä ikuisuudelle . . .

Voi näitä päiviä, iltoja ja öitä, jolloin taivas ja maa näyttivät viettävän yhteistä juhlaa! Luonto, ihmiset, eläimet — kaikki nämä olivat mukana tässä juhlassa, elämän ja kypsyyden juhlassa ennen syksyä, sammumista ja kuolemaa. Kylät olivat kuin huumeessa, täynnä naurua, puhetta, tanssin suihketta, välkkyvien sirppien kalinaa ja elovankkureitten jylyä. Ja auringon loisto huikaisi ja imeytyi kaikkeen. Öiksi elämä vain tuokioksi vaikeni, hiljeni, näennäisesti pysähtyi, vaikka kaikki kuitenkin jatkoi ikuista kiertokulkuaan. Tämän seikan Helinäkin vastosi öisillä retkillään pitkin virran heinäistä rantaa. Toisinaan hänen mieltään Aleksinkin läheisyydessä ollessaan raskautti merkillinen maailmanpaino, kumma ahdistus, joka lainehti hänen ympärillään, kuten alkavan syksyn harmaa sumu. Hän ei voinut sille mitään. Tuntui kuin hänen mielensä ei enää milloinkaan pääsisi täysin keventymään, hänen sielunsa oli kuin sulkenut porttinsa . . . Näytti kuin monet surut, kärsimykset ja vuosien petty-

mykset olisivat syöpyneet lähtemättömästi hänen kasvoihinsa, eikä hän voinut niitä enää uudistaa.

Helinästä tuntui kuin hän olisi tällaisilla päämäärättömillä vaelluksilla etsimässä ammuin mennyttä nuoruuttaan. Hän oli pettynyt, kun hän ei enää täysin löytänyt sitä, mitä oli etsimään lähtenyt. Oliko se iäksi kuollut, kadonnut pois? Hän katsoi joelle: se lainehti mustana ja öisenä vastaamatta mitään. Vain kuun arvoituksellinen, kultainen polku sen pinnalla väreili hiljaa.

Mutta kerran Helinä toi, näiltä vaelluksiltaan asuntoonsa palatessaan, virran partaalta kohlimiaan korsia, kovia ja ruosteisia. Alekski nauroidi ylempänä rannalla hiljaa hänen näitä korsia ottaessaan, mutta hän ei välittänyt siitä. Helinän valtasi sillä hetkellä ihana hurjuus, ja hän katsoi sieltä alhaalta, yöntumman virran partaalta, Aleksia suoraan silmiin niinkuin joskus hyvin kauan sitten. Hänen kätensä olivat kuumat ja märät, hiukset tuulen hajoittamat. Alekski tuli kasteisen ruohon halki raskain askelein hänen viereensä rannalle. Ja jokilaakson kumeassa äänettömyydessä he suutelivat toisiaan suulle, Helinän pitäessä käsissään yhä noita kokoamiaan kiitoja, tummanvihreitä ja

yövalossa hauraasti välkkyviä. Ja ruoho heidän jaloissaan kahisi; kastepisaroida räiskyi Helinän jaloille, jotka hän oli riisunut paljaksi.

Mukanaan tuomansa korret Helinä, päästyään pieneen kamariinsa, asetti kuumassa hämärässä vuoteeseensa. Toivo jo nukkui tai oli nukkuvinaan hänen tätä tehdessään. Ja koko yön hänen vuoteessaan häilyi mustan, alakuloisen virran tuoksu — h ä n e n virtansa tuoksu . . . Hän oli tänä yönä hyvin onnellinen, ja hän nautti oudosti tuntiessaan karheitten, väkevätuoksuisten korsien viiltävän jäseniään. Omituinen, sairas hekuma ikäänkuin siirtyi noista kylmistä jokiheinän korsista hänen koko olemukseensa. Ja hän antautui vihdoin nauttien yölle, vaipuen syvälle uneen. Mutta tuon unen lävitse hän oli kuulevinaan Aleksin kuiskauksen: »Riisun sinut, Helinä, riisun sinut . . .» Ja hän antoi sen tapahtua. Hänen ruumiinsa valkea liha välkkyi odottaen kuutamossa, kuten kypsynyt vilja vainiolla odottaa leikkaajaansa. Kaiken aikaa hänen ruumistaan huuhteli niinkuin vesi, raukea, paikoillaan lainehtiva ja auringon kuumentama; se huuhtoi häntä kellahtavista, oljenkarvaisista hiuksista aina paljain jalkoihin asti.

Hetkittäin Helinä tunsu olevansa niinkuin

hukkunut. Hän makasi virran pohjalla pääl-
lään virtaavan veden suunnaton paino. Pohja-
kasviston ja kutevien kalojen tuoksu tunkeutui
tukahduttavana hänen sieraimiinsa. Mutta sitten
hän jälleen tunsu ihanaa keveyttä. Hän näki
Aleksin lähellä ja hänen raskasmieliset kas-
vonsa. Ja hän otti ne kuin lapsen kasvot kä-
siensä väliin ja veti hitaasti, syvästi nauttien,
kiivaasti hengittäväälle povelleen . . .

Sillä välin kuu taivaanrannalla himmeni, ja
tähtien vaisut syyssoihdut sammuiivat; alkoi
auringon herruus. Sen tulisessa valossa eteni-
vät raskaina elonleikkuun helteiset tunnit päi-
vän vavahtamattoman kaaren yli.

Jokea pitkin kulki toisinaan puutavaralassissa lotjia ja proomuja, hinaajien vetämiä. Kovin etäälle ylös virtaa ne eivät päässeet; siellä olivat vastassa kosket. Alas kaupungin suuntaan ne sitä vastoin pääsivät merelle asti jos halusivat, mutta sitä ne eivät juuri tehneet, vaan pysähtyivät useimmiten jo ennen kaupunkia suurien sahojen vaiheille. Tuleentuneet pellot levittäytyivät virran kahden puolen, häviten kaukaisuuden mieltäviiltävään hämäärään ikäänkuin taivaan syliin. Sadonkorjuun viileä, jylhä tunnelma tulvi kyliin. Taivaalla ajelehtivat pilvet, valkeanharmaat pilvet. Linnut lentelivät parvissa jokilaakson yllä. Silloin tällöin satoi ja jyrisi ukkonen.

Ja jonakin päivänä saattoi kylistä jo kuulua puimakoneiden jylyä, yhtämittaista, raskasta humua, joka toi mieleen syksyn.

Helinä kohtasi ystävänsä entistä harvemmin, ja silloinkin kun he tapasivat toisensa milloin missäkin, tavallisesti joenrannassa, ei heillä ollut enää paljoa puhumista toisilleen. Usein he vain istuivat rannalla ja katsoivat äänettöminä virran vettä, ja tummina kohosivat rannan puut heidän yllään. Ne olivat kuin heidän vanhan, sammuvan rakkautensa vartijat — kuin kuuset surutalon portilla. . . Mutta vaikka heillä ei tuntunut enää olevan mitään puhuttavaa toisilleen, vaikka kaikki näytti ikäänkuin luisuvan pois käsistä, Helinä tunsi kaikesta huolimatta epätoivoista lohtua siitä, että sai vielä olla Aleksin seurassa.

Ja päivät kuluivat. Suviviljan leikkuu jatkui yhä. Joskus illoin kaikui jokilaakson hämärissä hanurin rämisevä, kohiseva soitto ja tanssin jyske. Mutta aamulla oltiin taas pelloilla, ja yhä avarammalle levittäytyivät sänkimaat. Näki päivä päivältä aina esteettömämmin pitkin laaksoa kumpaankin suuntaan. Mutta samalla tuntui niinkuin tyhjiys olisi lisääntynyt. Tulessa huojuva ja auringossa hiljalleen kypsyvä vilja oli poissa. Täyteen ahdetut elo-

seipäät vain sojottivat kaikuvaan ilmaan vieri vieressä, korjaamista odotellen. Ja kohta viil- täisivät aurat mustia viiluja peltojen autiuteen.

Suvikuumeesta vähitellen parantuva Toivo oli tänä aikana paljon yksin. Hän aavisti äi- tinsä öisten harhailujen syyn, ja hän oli alaku- loinen niiden johdosta. Hänen suhteensa äitiin ei ollut enää sama kuin ennen. Siihen oli tul- lut jotain surullista ja hämärää, niinkuin su- muu. Monet salaiset ajatuskuvitelmat ja äidin ajoittaiset, vihamielisesti tarkkaavat katseet pai- nostivat hänen pientä pojanolemustaan, saat- toivat hänet lapsellisen ja usvaisen hämmen- nyksen valtaan sekä varmistivat hänen uskoaan, että vieras mies oli riistänyt häneltä äidin.

Helinää puolestaan kalvoi epäily, että öi- nen taudinkohtaus, hänen ja Aleksin maatessa toisiinsa kietoutuneina, oli ollut pojan taholta teeskennelty, harkittu. Sitä paitsi hän oli huo- maavinaan, että Aleks kaikesta huolimatta oli kulkeutumassa hänestä loitolle. Poika, Toivo, t o i s e n miehen muisto, jota hän veti peräs- sään niinkuin jotain taakkaa, oli hänen mieles- tään ennen muuta tähän syynä. Ensi kerran hänen mielensä pohjalla selvemmin liikkui jo- tain vastenmielistä ja katkeraa ajatellessaan lastaan. Toisinaan hän löikin Toivoa kipeän,

päätä huimaavan tunteen vallassa, väliin kasvoihin, väliin muualle ruumiiseen. Joskus hän melkein toivoi poikansa kuolevan, jotta hän ilman piinaavia muistoja ja esteitä voisi aloittaa elämänsä kuin uudelleen Aleksin, nuoruutensa rakastetun rinnalla, jotta hän tämän siemenestä voisi synnyttää uuden puhtaan elämän, lapsen, joka olisi oleva heidän. . .

Myöhemmin Helinä piti tätä kaikkea syvimpänä lankeemuksenaan, johon hän äitinä oli elämänsä aikana horjahtanut. Hän näki silloin väliin itsensä, mielisairaana Lynkän Hannan, lapsensatappaja-äidin, hurjia, kuumehoureisia näkyjä muistellen, ristinpuuhun joentörmälle naulattuna, rinnat elosirpillä lävistettyinä, alasti, jalat häpeällisesti levitettyinä, vertyneinä, pääläellaan saatanan pilkaten siunaavat kädet ja kipeässä sielussaan sovittamaton ahdistus, kumea tyhjiys. . . Mutta vielä tällöin hän ei kuitenkaan tuota kaikkea siksi käsittänyt kuin sitten myöhemmin. Hän vain käsitti menettävänsä toistamiseen Aleksin, tällä kertaa lopullisesti, ja se tapahtuisi pojan vuoksi. Aleksin ei koskaan olisi sulattava tuota toisen miehen jälkeensä jättämää muistoa.

Eräänä arkipäivän iltana Helinä vaistosi tämän seikan entistä paljaammin — niin, ratkai-

sevasti. . . Koko sen päivän hän oli työssä talon kaurapellolla. Siellä toiset naiset verhotusti viittailivat pitkin päivää hänen ja Aleksin uudelleen virinneeseen suhteeseen, mutta hän, Helinä, puolestaan sanoi, että hän kyllä itse aviottomista lapsistaan huolta pitää, jos niitä vielä hänen kohdustaan syntyy elämään. Tätä sanoessaan hänen sielunsa oli tulvillaan kumeaa, kärsivää uhmaa ja pohjatonta surua, eikä siihen ollut kenelläkään enää mitään sanottavaa. Ja karkeat, kellahtavat oljet kahisivat eloväen jaloissa. Oli hiljaista, melkein jylhää. Työn raskas ajattomuus löi leiman kaikkeen.

Helinässä oli tänä päivänä jonkinlaista tui-maa, aavistelevaa hiljaisuutta, joka antoi hänen olemukselleen oudon juhlallisen vireen erot-taen hänet muista. Hänen mustien silmiensä verhoutunut ikävä, käsien konemaisat liikkeet, vartalon raskas huojunta sänkipellolla — kaikki tuo itsetiedottomasti kuvasti hänen mielenti-laansa. Kuin hänen sielunsa olisi tehnyt mat-kaa, kauaksi pois näiden tuttujen ja tylyjen ih-misten parista, johonkin uuteen tähteen, jonka ympärillä humisivat tuhannet oudot kehät. . .

Ja kuitenkin: kuinka rakas olikaan kaikesta huolimatta tämä Äiti Maa, kuinka vilpoinen sen kosketus ja ihana mullan maku, joka tart-

tui jalkoihin, käsiin, huuliin, kasvoihin. . . ! Ja väkevä aurinko loisti peltojen yli. Kumma ajattomuus säteili helteisestä työstä kaikkialle. Laitumilta kuului karjojen ääniä ja sonnin ajoittaista joikuvaa huutoa. Kylät olivat melkein autioita. Kotosalla olivat vain jotkut vaimot ja lapset; kaikki muut olivat pelloilla lopettamassa elonleikkuuta.

Mutta illan tullen Helinä kohtasi Aleksin kylän välimailloilla jokirannassa.

He paneutuivat pitkälle maahan, josta joku töllin äijä oli aikaisemmin suvella viikatteellaan heinän niittänyt. Mutta ruoho oli alkanut versota uudelleen — elokuun ruoho; se oli tummanvihreää ja pehmeää kuin sametti, kunnes syksy sen uudelleen leikkaisi. . .

Siinä maatessaan he eivät heti koskeneet toisiinsa. Katsoivat vain iltaiselle joelle ja puhuivat silloin tällöin jotain mitätöntä, yhtäkaikkista. Kuitenkin he vaistosivat molemmat, että jotain heidän välillään oli tapahtumaisillaan, jotain pimeää ja ratkaisevaa. Helinähän oli koko päivän ollut kummallisen jännittynyt, melkein kiihtynyt. Mutta Alekski vaikenä jurosti.

Jonakin hetkenä hän sitten heitti kiven veteen. Loiskahtaen se upposi siihen, ja laajenevat vesimpyrät pyörivät joen pinnalla himmeästi.

Vihdoin Aleksi sanoi:

— Miksi synnytit lapsen sille vieräälle miehelle etkä silloin kerran minulle, joka rakastin sinua? . . — Ja tätä kysyessään hänen äänensä oli täynnä kuumaa vihaa.

Helinän henki salpautui oudosti, ja hän punastui. Veri kuului tällä hetkellä omituisen selvästi hänen kasvojensa ja kaulansa ihon alta. Hetkeen hän ei voinut vastata mitään. Äänettömyys heidän välillään oli kummallisen piinalista. Sitten Helinä sanoi:

— En tiedä, se oli kai niin määrätty. Mieluummin olisin synnyttänyt lapsen sinulle. . . .

Ja äkkiä Helinän koko olemuksen täytti syvä ja kuuma kaipaus. Hän tahtoi vihdoin antaa itsensä tuolle miehelle, jota hän oli niin monta pitkää vuotta rakastanut. Vuosien ikävä löi sillä hetkellä rajuna hyökynä hänen ylitseen. Hän ojensi molemmat kätensä Aleksia kohti, jännittäen ruumistaan tuskallisesti.

Mutta Aleksi katsoi Helinään ihmetellen, ikäänkuin jostain kaukaa, eikä ottanut häntä vastaan.

Silloin Helinä tiesi, että kaikki oli palanut loppuun, vaeltanut ohitse; mitään heidän välillään

ei enää ollut. Ja hänet täytti kirpaiseva, tuskansekainen viha. Hän nousi kiivaasti, tallaten jaloillaan ruohoa; ja sanoi Aleksille äkillisen kylmästi, melkein huutaen:

— Miksi tulit tänne enää; olisit pysynyt siellä kaupungissa!

— Palaankin sinne jälleen kohta, vastasi Aleksii pureskellen heinänkortta. — En viihdy täällä. Kuolen ikävään, tulen tylsäksi. En oikeastaan tiedä mikä siinä on; en jaksaa hengittää täällä. Tämä jokilaakso on kuin suunnaton sola, josta ei löydä ulospääsyä. . . . Tukahduttaa. Olen kai loppujen lopuksi sittenkin kaupunki-ihminen. Luulen, etten olisi tänne kulkeutunutkaan, jos olisin saanut jatkuvasti työtä kaupungissa.

Mutta Helinä oli laskeutunut rantaan vilvoittelemaan vedellä kasvojaan. Hän näki vedestä kuvastuvan vastaansa omat kasvonsa, ja hän hymyili myös tummin, laajentunein silmin. Kun Helinä palasi, oli hän aivan tyyni ja sanoi:

— Hyvästi sitten.

Vasta silloin Aleksii näki Helinässä tapahtuneen muutoksen. Tänä lyhyenä aikana hän oli ehtinyt niinkuin elää kokonaisen elämän loppuun. Aleksii ei tiennyt mitä sanoa tehtyään tämän hätkähdyttävän havainnon. Ja hämillisen

kömpelösti hän yritti hyväillä edessään seisovaa naista, mutta tämä väisti hyväilyn haitkeasti hymyillen. Kaikki oli mennyttä, iäksi mennyttä.

— Vaikka kaikki olisikin väliltämme lopussa, sanoi vihdoin Alekski raskaasti, — niin älä silti sano vielä hyvästi.

— Miksi en sanoisi? kysyi Helinä uhmaten.

— Istuhan rannalle . . . tähän ruohikkoon, pyysi Alekski. — Puhutaan vielä hetkinen.

— Mitä se hyödyttäisi, sanoi Helinä katsoen pois. Ja kohta hän jälleen toisti konemaisesti.

— Niin, mitä se hyödyttäisi?

— En tiedä, mutta kuitenkin. . . Pyydän sitä.

Alekski painoi kätensä raskaasti Helinän olalle. Noiden rakkaitten käsien kosketus vavahdutti tämän ruumista kummallisesti. Kiivaasti henkäisten hän istuutui ja jäi odottamaan. Tai oikeastaan hän ei odottanut enää mitään, ei mitään. Tyhjyys lainehti kuin samea virta joka puolella hänen ympärillään. Mitäpä hän enää odottaisi.

Hukuttaen kasvot puolittain käsiinsä Helinä tuijotti joelle. Sillä hetkellä hän tunsii katkeruutta tuota virtaakin kohtaan. Eikö sekin ollut vuosien kuluessa riistänyt häneltä jotain? Tummana ja tylynä se oli lainehtinut hänen ohitseensa, aina samana, muuttumattomana, kylmänä.

Joka kevät sen rannat tosin olivat puhjenneet aina uuteen kukintaan, mutta jokainen syksy oli taas kuihduttanut ruohon ja sammuttanut kukkien humisevat liekit. Tuuli sai sen laineh-timaan, ja talvi puki sen jäävaatteisiin. Se oli julma, yrmeä ja synkän välinpitämätön, pois-työntävä kosteassa, järkähtämättömässä rauhas-saan. Eikö myös lempeä ja luokseen kutsuva, auringossa tai kuun kajasteessa välkähtelevä? Mitäpä siitä, sillä se kulki vain kohisten viileää tietään välittämättä mitään hänestä ja hänen kohtalostaan. Yhtä välinpitämätön se oli kuin taivaan tähdet ja — Jumala . . .

Aleksin ääni kaikui kuin toisesta maail-masta:

— Ehkä olen ollut joskus paha sinua kohtaan. Olisi pitänyt paremmin ymmärtää. Mutta sil-loin kerran sinua todella rakastin. Sielusi ja ruumiisi olisin tahtonut siihen rakkauteen hu-kuttaa, mutta sinä työnsit minut pois, löit kas-voihin. . . Seurausten pelko johti sinut silloin harhaan; et tiennyt mitä teit. Myöhemmin kyllä antauduit toiselle miehelle, synnytit hänelle lapsen. Minulle, jota sanoit rakastavasi, et vain sitä tehnyt. Sitä en voi koskaan unohtaa. Aina kun sinut näen, kohoaa kuin seinä välillemme. Joskus melkein vihaan sinua.

— Vihaatko minua sitten sen lapsen vuoksi? kysyi Helinä hiljaa.

— En tiedä, vastasi Alekski viivytellen. — Toisinaan minä sinua vielä rakastankin. Ja silloin tuntuu kaikki ympärilläni olevan täynnä sinua. Näen sinut pellolla viljan keskellä, kun sinä kumarrut sitomaan lyhdettä; kuulen joelta sinun naurusi ohikulkevistä lotjista. Tiedänhän minä, ettet sinä niissä lotjissa ole, mitäpä niissä tekisit, ja kuitenkin korviini kaikuu sinun naurusi täältä joenuomasta. Vähitellen se loittonee ja häipyy kokonaan kuuluvistani. Ja sitten minä muistan jälleen kaiken, vihaan sinua, olen raastavinani sinua hiuksista perässäni pitkien joen vartta. Toisinaan näen itseni ruoskimassakin sinua solmuisella köysiruoskalla, joka viiltää ruumistasi kuin sirppi. . .

— Tee se, huusi Helinä äkkiä ääni kuohuen kumeeaa katkeruutta. — Ruoski minua, raasta hiuksista, työnnä vaikka jokeen! Mitä minun on enää väliä. Tapa minut, tapa!

— Älä huuda, kielsi Alekski tyyliä. — Äänesi kuuluu kyliin asti. Näin ehtoolla ääni kaikuu kauas, ja joen vesikin on hyvä äänen johdattaja.

— En välitä siitä, vaikka kuulisivatkin, vastasi Helinä, mutta hiljensi kuitenkin ääntään

ikäänkuin tahtomattaan. — Koko maailmalle tahtoisin huutaa: Ruoskikaa minua, raastakaa hiuksista, työntäkää virtaan! Olen sen ansainnut.

Lopun Helinä melkein kuiskasi, ruumiin va-
vahdellessa kuin itkun kourissa. Hän pysähtyi jälleen katsomaan joelle, josta auringonlaskun hehku oli hetki sitten sammunut. Se oli nyt aivan tumma ja raukeasti välkähtelevä. Tyhjä, tyhjä niin kauas kuin silmä kantoi. Siitä tuntui huokuvan häneen mykkää surua, syvää toivottomuutta, joka kietoi hänet kuin kosteaan huopaan. Aleksikin oli vaiti hänen vieressään. He olivat kuin kaksi toisilleen vierasta ihmistä, jotka eivät halunneet lähestyä toisiaan. Molemmat he tunsivat tämän saman painostuksen, tämän omituisen, sisäisen kuoleamisen, yhteisen tunteen kuihtumisen, mutta eivät voineet sille mitään. Oli kuin jo ennakolta määrätty, että näin tulisi käymään. Sillä niinkuin peltojen vilja suven lopulla leikataan ja joki talven tullen vetäytyy kirkkaaseen, kumahtelevaan jäähän, niin sammui heissäkin jotain tuskallisesti asteittain, ja heidän ajatuksensa, koko heidän sisäinen olemuksensa peittyivät kuin jäiseen vaippaan. Se oli hetkittäin kuin hukkumista, mutta jälleen he kohosivat elämänvirran

samealle, pettävälle pinnalle ja näkivät toisensa kuutamon kuolleessa valossa.

Heitä ympäröi joenuoman ja laajojen pelto-
maiden hiljaisuus, joka jo enteili yötä. Taivaan
sinisessä, hauraasti kuultavassa rannattomuus-
dessa säteili joitakin himmeitä tähtiä, lähesty-
vän syksyn tähtiä. Yksinäisyys ja hiljaisuus ko-
hosi kuin tuskallinen holvi heidän ylitseen aina
noihin tuikkiviin tähtiin asti. Tuo hiljaisuus
kasvoi niinkuin heinä ja kypsyi vähitellen kuin
vilja, se kuljetti heitä kuin virta eroa kohti.

— Älä puhu minulle siitä, mitä olet ansain-
nut, äläkä moiti itseäsi enempää kuin on tar-
peellista; se ei meitä millään tavoin auta, vä-
syttää vain.

Aleksi vaikenä hetkeksi ja jatkoi sitten:

— Kun äsken sanoin tahtovani raastaa sinua
hiuksistasi pitkin joenvartta, niin menin liian
pitkälle, valehtelin. Minä päinvastoin tahtoi-
sin kantaa sinut musta side silmillä lähelle kau-
punkia ja merta, rakkautemme muistopaikoille.
Siellä vasta irroitaisin siteen silmiltäsi ja sanoi-
sin: »Katso, näinkin on ollut. . .!» Ja virran
rannoilta siintäisivät muistot silmiimme niinkuin
kylien valot tai kuin ristit kalmistosta. . . Siinä
vierekkäin seisoisimme. — Mutta tiedän, etten
loppujen loppuksi tee näinkään. Kaupunkiin pa-

lattuani menen kenties käyskentelemään näille muistojen paikoille yksin ja kuvittelen näkeväni rannan ruohossa ruumiittemme painamat jäljet, vaikka hyvin tiedän, ettei niitä siinä enää ole . . .

Ei ole, sen hän todella tiesi, sillä monta heinää oli kasvanut kaiken sen jälkeen, monet suvet sammuneet, monta totista, värikästä syksyä koittanut. Vain joki yksin oli sama, sama eilen, tänään ja joka päivä. Ihmisellä on olemassa ainoastaan yksi katkera varmuus, se, että kaikki häneltä vähitellen otetaan pois ja kerran lopullisesti. Aurinko, heinän huojunta, kuunvalo joella, rakkaus — nekin siirtyvät kuin toiseen maailmaan. . . Ja hän itse on oleva paljas ja alaston kuin lokakuun puu, sillä muistotkin karisevat pois. . .

Aleksi oli jälleen vaiennut ja jäänyt silmäilemään joelle. Se oli nyt musta, synkästi kimalteleva, öinen. Etäämpää lossilta kantautui ääniä, lautan humua, vintturiköyden raskasta narinää, miesten katkonaista puhetta. Helinän kasvot erottuivat arvoituksellisina hämärästä. Niiden yli oli laskeutunut kuin huntu — murheen huntu. Kerran nuo kasvot olivat olleet hyvin nuoret ja kauniit, iloiset; nyt ne olivat elämän ja työn kovettamat, mutta silti yhä vielä

kummaa kauneutta henkivät, tosin ankarampaa kuin ennen. Kellahtava tukka varjosti kumarruksissa olevaa päätä kuin himmeä seppele. Koko hänen olemuksessaan näytti ikäänkuin yhtyneen virran ikuiseen, raskaaseen poljentoon, kuuntelevan sitä lakkaamatta.

— Parempi olisi ollut, ettemme olisi enää milloinkaan toisiamme tavanneet, sanoi Helinä sitten surumielisesti. — Kidutamme vain toisiamme.

— Ehkä niin on, myönsi Alekski soinnuttomalla äänellä. — Mutta kun keväällä kulkeuduin näille main, en luullut tapaavani sinua täällä. Niin kumminkin kävi. Olin näkevinäni sinut jo pääsiäisen aikaan, jolloin olin sahalla työssä. Kantaessani lautoja olkapäälläni näin mustapukuisen naisen kulkevan kerran siitä ohi. Luulin jo silloin, että tuo yksinäinen ohikulkija olit sinä. Äkisti se välähti mieleeni. . . salaman tavoin. . . Mutta laudat painoivat kovasti hartioitani enkä voinut niiden tähden tarkemmin katsoa. Jokaiseen hermoon, jokaiseen soluuni kulkeutui kuitenkin tieto sinusta. Ja nyt tiedän varmasti, että sinä se olit, joka silloin pääsiäislauantaina kuljit työpaikkani ohi. Olin tuntenut sinut vuosien takaa. Mutta Kristuksen ristinpuu ei painanut enempää kuin ne laudat pai-

noivat hartioitani siellä sahalla viikosta viikkoon.

— Minäkin näin sinut silloin, sanoi Helinä.

Mutta Alekski jatkoi:

— Sinä kai tunnet katkeruutta minua kohtaan, ehkä vihaakin, en sitä tiedä. Minä puolestani en saata unohtaa sitä, että sinä kerran antauduit toiselle miehelle, jota et edes rakastanut, et ainakaan sanonut niin tehneesi. Äsken jo tästä sinulle puhuin ja toistan sen vieläkin. Sillä kun kuulin, että sinulla on avioton poika toisen miehen kanssa, leikkasi se mieltäni niin kirotun syvälti. . . Huoraksi on ruvennut, ajattelin. Väärin tein, kun näin sinusta ajattelin, sillä ethän sinä mikään ilonainen ole. Langennut nainen ehkä, mutta et portto. Vaan puhdas olet kaikesta huolimatta, kumman puhdas. . .

— En tiedä, kuinka kaikki meni niin kuin siten meni, puhui Helinä mietteissään. — Olin siihen aikaan kuin hullu, ikävästä hullu ja työllä raskautettu. Aamusta iltaan olin pelloilla, harmailla, kuumilla pelloilla. Kasvoni ja käsi-varteni paloivat auringossa, joka leimusi illoin kuin maailmanlopussa. Ja muistellesani sinua tulin vähitellen melkein sekapäiseksi. Mil-

lään ei tuntunut olevan enää väliä; enhän uskonut sinua milloinkaan saavani nähdä.

Helinän ääni upposi sammuneena syvälle rintaan. Hän ei voinut puhua enää mitään. Muistot nousivat taas esiin tajunnan pohjalta, ammuin haalistuneet ajatukset, mielikuvat, unet . . . Hänen oma ruumiillinen puhtautensa-kin, näennäinen viattomuutensa, oli tuona ajankohtana ja määrättyssä valaistuksessa katsottuna väliin näyttänyt merkillisen arvottomalta, yhtäkaikkiselta, valheelliselta; se oli tuntunut taa-
kalta, joka oli rasittanut häntä alati. Hänen vanha, sitkas impeytensä oli kuin luhistunut kaikkien naurettavaksi, hetkittäin hän oli melkein inhonnut sitä. Hän oli silloin ollut niinkuin paikoilleen lahoava rakennus, jota ei käytetty siihen tarkoitukseen, mihin se oli alunperin määrätty. Ainainen yksinäisyyskin oli hänestä tuntunut jollakin tavoin perin katkeralta, pohjattomalta. Joskus unessa hän oli ollut tuntevi-
naan lapsen huulet, pienen pään rinnoillaan, ja huimaava autuus oli levinnyt kautta hänen ruumiinsa näinä hetkinä. . . Toisinaan taas hän oli ollut katsovinaan syvälle ruumiiseensa, joka oli juhlinut omassa kypsyydessään kuten vehmas keskikesäinen puutarha, ja kohta oli levinnyt hänen häikäistyneiden silmiensä eteen

niinkuin valtameren salaperäinen, tutkimaton pohjakasvisto... Ja kaikkiin näihin mielikuviin Alekski oli monissa muodoissa kulkeutunut. Hänen kuvansa oli kummallisesti sotkeutunut siihen mieheenkin, joka sitten myöhemmin oli tullut Helinän kohtaloksi. Houreenomaisesti hän oli hetkittäin uskonut tätä miestä nuoruuden rakastetukseen, jonka hän oli uudelleen löytänyt. Tätä seikkaa hän ei ollut itsekään ymmärtänyt. Tietysti se oli ollut itsepetosta, mitäpä muutakaan, ja jälkeinpäin Helinä muisti nähneensä kaiken selvästi kuin talvisessa, jääkylmässä kuutamossa.

Alekski silmäili Helinää melkein epätoivoisin katsein. Hän oli pitkän aikaa vaiti. Viimein hän sanoi käheästi:

— Luulitko minun sitten unohtaneen sinut? . . En, sitä en tehnyt. Ja kuinka olisin voinutkaan? Sinun muistosi varjosti elämäni läpi vuosien. Tein työtä, päivästä toiseen tein ruumiillista työtä, päivästä toiseen. Painuin syvälle köyhän, kamppailevan proletaarin kohtaloon. Lueskelinkin paljon, hyvin paljon, vaikka hajanaisesti. Kaikesta halusin päästä perille, mutta kaikessa pysähdyin puolitiehen, sillä minulla ei ollut mahdollisuutta tunkeutua syvälle. Tämä seikka katkeroitti minua suuresti. Elämäni

tuntui tyhjältä ja arvottomalta. Mutta rakkaassa työssä väliin unohdin oman itsenikin, sinua vain en unohtanut. Sinä olit kuin työntynyt oman elämäni sisään, elit alati lähelläni yhteisten muistojemme kannattelemana, hengitit ahnaasti samaa ilmaa kuin minä olitpa sitten kuinka kaukana tahansa. Toisinaan sinun muistoasi suorastaan vihasin. Koetin unohtaa sinut ja irroittaa elämästäni kuin kummallisen kasvin maasta. . .

— Niinkö paljon sinä minun muistoani silloin hyljeksit, sanoi Helinä hiljaa ja kuin ihmetellen.

Mutta Alekski yhä jatkoi mietteissään:

— Mihin kaikkeen eksyinkään sinun muistosi tähden. Ajoittain join viinaakin, niinkuin muuan juoppo venäläinen kapteeni kaupungissa entiseen aikaan ryyppäsi vodkaansa . . . muistathan. Joskus lunastin itselleni muutaakin unohdusta. Kerran eräs nainen ajoi minua itsepintaisesti takaa pitkin jokivartta, kaupungin ulkopuolella, hämäräisenä talvi-iltana. Hän sanoi, että minä muka olin hänen syntyvän lapsensa isä. Mutta minä tiesin hänen valehtelevan. Sinä iltana oli kova pakkanen, taivas kauttaaltaan tähdessä, koko maailma ympärillämme kuurassa. Ja minä kohotin puolittain koh-

mettuneet käteni ja työnsin hänet hankeen. Hän kaatui kuin puu. Näin hänen vatsansa nousevan esiin lumesta oluttynnyrin tavoin. Hän oli ylt'yleensä lumessa, kun hän nousi, mutta pudistamatta sitä päältään hän lähti hoippumaan umpihangessa pitkin jäätyneen joen rantaa kaupunkiin päin. Kaataessani hänet lumeen kostin ikäänkuin sinulle, joka ihmeellisesti varjosit aina kaikkea, mitä minulle sitten sattuihin, kostin myös lyöntisi, jonka muisto kirveli mieltäni vielä vuosien mentyä. Kuitenkin tuota kaikkea jälkeensä kaduin. Tuo nainen kohosi ajatuksissani alituisen eteeni jonkinlaisena nöyrytyksen ja alennuksen vertauskuvana, kulmillaan pakkasen kuurainen orjantappuraseppele. . . Mutta hänen lapsensa isä en ollut, sen vannon.

— Tiedätkö sen niin varmasti? kysyi Helinä äkkiä. — Etkö ollut missään tekemisissä tuon naisen kanssa . . . etkö koskaan? Muistelehan tarkoin.

— Miksi niin kovin kehoitat minua tuota vanhaa asiaa muistelemaan? ihmetteli Alekski nostaten kätensä kasvoilleen. — Siinä asiassa ei paljoakaan ole muistelemista. Meillä oli kerran sama työpaikka, ja hän kuin roikkui kaiken

aikaa minussa kiinni. Mutta sittenkään en tullut hänen lapsensa isäksi. Siinä kaikki.

— Vai siinä, sanoi Helinä, ja hänen katseensa syöpyi syvälle Aleksin kasvoihin.

— Niinpä niin, siinä se juttu, kertasi Aleks.

— Jälkeenpäin tosin kuulin, että hän oli mennyt naimisiin erään teurastajan kanssa. Kerrottiin, että mies oli humalapäissään muutama kuutamoisena yönä teurastanut vajassaan vasikan ja kietonut sitten vaimonsa sen höyryävään nahkaan, joka oli julmasti kiiltänyt kuunvalossa. Ja teurastaja oli nauranut viressä ja luvannut hänet vielä uittaa joessa, koska naisriepu yhä juoksenteli toisten miesten perässä. Sitten ripustaa puolikuun sakraan kuivumaan.

Aleksi heittäytyi valjusti hymyillen selälleen maahan ja jatkoi hetken kuluttua muuttuneella äänellä:

— Tein siihen aikaan raskasta työtä, samaa toistuvaa, huumaavaa työtä sahoilla. Melkein unohdin tänä aikana kaiken muun. Olin kuin tukki, joka tungetaan ahnaaseen, viiltäen nirsokuvaan saharaamiin. . . Vuosien kuluessa väliin uskoin, ettei minulla muuta olekaan kuin väsyvä, vanheneva ruumis. Se oli hirvittävä painajainen; henki ikäänkuin suli pois, jäi

vain ruumis ja kädet, jotka tekivät työtä. Olin myös lotjamiehenä ja lastaustyöläisenä. Kuljin joella, ja se tuli minulle läheiseksi kuin ystävä. Lastauksessa jouduin taas kosketuksiin lautojen kanssa: en voinut päästä niistä eroon. Puutavaraa, puutavaraa... Mustina välkkyviä nostoraanoja rannalla kuin hirsipuita... Tallatun heinän ja kivihiilen tuoksua... Mutta oli myös viljaa, jota lastasimme milloin joella odottaviin lotjiin, milloin taas tavarajunan vaunuihin, jotka sitten lähtivät kolisten vierimään pois. Minne? Emme sitä ajatelleet — me vain lastasimme... Viljan tuoksun tunsin silloin läheisemmin kuin koskaan ennen. Se enteili omalla tavallaan sitä elämäni vaihetta, johon nyt olen joutunut. Ehkä siinä oli mukana tämänkin seudun viljaa. Täällähän on peltoja loppumattomiin. Kukapa olisi uskonut, että minä lopulta eksyisin tänne viljapeltojen keskelle, jossa vielä kerran olisin kohtaava sinut. Se oli kuin kohtalo.

— Niin se oli kuin kohtalo, myönsi Helinä väsyneesti. — Minä aavistin sen jo silloin, kun ohikulkiessani näin kuten ilmestyksenä sinut siellä sahalla pääsiäislauantaina. Sinä kannoit olkapäälläsi lautoja, ja ylläsi oli sininen, haalistunut overalli...

Mutta synkkä, epätoivoinen välke silmissään Aleksi muisteli edelleen:

— Kerran sain sen verran kokoon säästöjä, että saatoin joksikin aikaa pysähtyä hengäh-tämään ja ravitsemaan henkeäni. Asuin silloin Rinkon muorin vanhassa talorähjässä joenran-nassa. Jonkinlainen kummitustalo se oli, van-ha, rappeutunut ja hiljainen, hyvin hiljainen. Rouva Rinko eli Rinkon muori, kuten häntä kaupungissa sanottiin, oli leski. Hän oli omi-tuisen vaitelias, laiha nainen, jonka mustan puvun ikää eivät edes korttelin akat muistaneet. Saitana häntä pidettiin, mutta siitä huolimatta hän oli myötätuntoa herättävä sen äärettö-män yksinäisyyden tähden, joka näytti häntä alati ympäröivän. Vuokralaisia oli joenranta-talossa kyllä aina ollut, mutta niiden kanssa rou-va Rinko ei juuri milloinkaan ollut seurustellut. Hyvin vähän minäkin olin tekemisissä hänen kanssaan. Kumpikin elimme tahollamme omaa kärsimyselämäämme. Kylmältä ja tylyltä vai-kuttava rouva ei paljoa liikuskellut ulko-nakaan, pieniä jokapäiväisiä kävelyjä rannan kohisevien puiden alla lukuunottamatta . . . noita yksinäisiä kävelyjä, joita ikkunastani väliin seurasin. Mutta joskus tuulettomina iltoina saa-toin kuulla tuon vanhan, viluisen olennon kapua-

van ullakkokamariin ja sieltä hiljaa hissuttavan kuin kummitus ikään talon joen puolella olevalle sammaloituneelle parvekkeelle. Siellä hän seisoj väliin pitkän hetken ja katsoi virrälle. . . mitä lienee katsonut . . . Ja hänen hartioillaan oli koinsyömä, perin kulunut ja homeinen halatti. Rantatalon hupsuksi sanoivat virralla kulkevat lotjamiehet häntä. Mutta minä häntä kaikesta huolimatta säälin. Minua merkittävästi lohdutti se, että lähelläni oli olemassa joku, jota saatojn sääliä.

Tässä talossa Aleksij nyt jälkeinpäin muisti eläneensä todella merkittävän vaiheen. Hän oli koonnut itseään, tutkinut ja lukenut henkensä koko kiihkolla. Syntyi ikäänkuin uusi minä hengen nälästä ja hädästä. Maailma nousi esiin kokonaan uudessa valossa. Ihmisen taistelu olemassaolostaan viilsi kuin veitsi hänen aivojaan. Kuten mielipuoli hän salaa kiertelee ajatustensa rataa, maailman kehässä, tehden huomioitaan ja hengittäen koko olemuksensa syvyyteen myrkyllistä ilmaa, lahoavan talon autioituvaa elämää, perikadon inhaa tunnelmaa . . . Kaikki näytti hänestä naamioidulta, omituisen hämärältä, ikäänkuin taisteluasettoon asettuneelta ja kuin hetki hetkeltä tihenevän sinappikaasun verhoamalta. Hän tiesi

omasta katkerasta kokemuksestaan, että suurin osa, verrattomasti suurin osa ihmisen elämästä kuluu ruumiin ylläpitämiseen, leivän hankintaan, eikä kaikilla ole tilaisuutta etsiä sille sisällystä muulla tavoin. Jokapäiväisten mitättömyyksien vankina useimmat ihmiset maailmassa saavat kitua elämänsä loppuun. Säälittävää sitä on katsoa. Päällekkarkaava köyhyys karkoitti hänetkin pois tästä hyvän ja pahan tiedon puun paratiisista jälleen omaan kohtaloonsa. Uusi Jehova hymyili julmasti, arvoituksellisesti, ja enkeli heilutti kädessään hohtavaa miekkaa . . . Mutta hänen elämänsä ylle oli kuitenkin jo ennättänyt syttyä uusi tähti, johon hän katsoi.

Erään jouluyön Alekski muisti tällä hetkellä hyvin selvästi, tuon yön siis, jolloin maailmaan kerrotaan kerran syntyneen Vapahtajan pienessä tallissa olkien päällä, käyräsarvisten härkien läheisyydessä. Hän oli ypöyksin vanhassa talossa, sillä rouva Rinko oli lähtenyt jonnekin joulua viettämään. Kylmässä, vetoisessa huoneessa hän oli valvonut aamupuoleen yötä. Sähkövalon hän oli sammuttanut. Kynttilä sen sijaan paloi pöydällä, joka oli tulvillaan kirjoja, merkillisiä kirjoja; niiden tieto ja viisaus oli saanut hänet hämmennyksiin ja niihin si-

sältyvä sanoma hänen mielensä kuohuksiin. Mutta tällöin hän ei lukenut. Hänen päänsä oli painunut pöytää vasten, ja hänen ylleen oli laskeutunut kummallinen maailmanpaino. Hiljaisuus ja yksinäisyys ympäröi häntä, kohisi korvissa kuin surulaulun tuskalliset rytmit. Äkkiä Helinän kasvot syöksyivät jostakin kynttilän valokehään, hänen hiuksensa säihkyivät kuin kulta, kasvot olivat kuin madonnan. Hän katsoi niihin ikäänkuin lumoutuneena. Ja hetket kuluivat. Raskaan rauhattomuuden vallassa hän huojui viimein ulos ja laskeutui tähti-valossa virran rantaan, tämän saman virran, jonka rannalla hän nyt lojui ruohikossa Helinän lähellä. Taivas välkkyi silloin hänen yllään ylimaallisen kirkkaana, joulun taivas. Maailma oli äärettömän hiljainen. Mutta hän tiesi, että jossakin tämän jäätyneen joen varrella oli Helinä, ja se tieto lohdutti häntä.

He olivat olleet piinallisen kauan puhumattomina Aleksin vain miettiessä kaikkea tätä. Raskassointuisella äänellä, jonka sävy omituisesti riipoi Helinän hermoja, hän taas alkoi muistella ääneen:

— Kuinka mahdotonta kaikki silloin olikaan! Tuli päivä, jolloin minun oli jälleen lähdeittävä. Päätin vaihtaa samalla myös asuntoani, muut-

taa pois vanhasta kummitustalosta. Kun ilmoitin tästä seikasta rouva Rinkolle, nyökäytti tuo kummallinen, vaitelias olento vain päätänsä, jossa tiheinä riippuivat kiinni hänen lumivalkeat hiuksensa. Keskustelumme tyrehtyi alkuunsa. Palasin taas ruumiilliseen työhön. — Koko tänä aikana, sanon sen sinulle, eivät n a i s e t olleet merkinneet minulle mitään. Nainen olit s i n ä. Rantakoppien naakat olivat kyllä joskus lentäneet ohimennen silmilleni. Me sanoimme noita irtolaislutkia puunukeiksi. Ne sulkivat kohta silmänsä, kun ne asetti selälleen . . . Kerran tällaisella puunukella näin sinun hiuksesi, kullankeltaiset, tiukat. Mutta hänen silmänsä, kasvonsa! — niistä en puhu mitään. Jätin hänet koskematta noiden hius-ten tähden. — Sitten jouduin työttömäksi, ja eräänä aamuna aloitin matkani pitkin joen vartta. Vihdoin sain työtä täällä. Pitkän, pitkän eron jälkeen tapasin odottamatta myös sinut; kohtasin sinut nähdäkseni, että kaikki oli mennyttä, että mitään välillämme ei voinut enää uudeksi luoda. Olimme auttamattomasti kulkeneet toistemme ohi.

Syntyi painostava äänettömyys. Hetken kulluttua Aleksy sytytti tupakan. Hänen kasvonsa leimahtivat tuokioksi näkyviin kovina ja liikku-

mattomina. Helinää värisytti. He vaipuivat käsillä olevan hetken syvyyteen kokonaan, tauoten seulomasta menneisyyttä. Oli niin hiljaista, että he saattoivat kuulla kaukaisten yöjunien ohuen, ajoittaisen kohun, kun ne jyristen kulkivat rataansa häviten viimein kuulumattomiin, etäisyyteen, yöhön.

Ilta oli kadonnut kuin tuliseen pilveen ja tumma yö humautanut yli kylien ja suurien, kaikkuvien peltolakeuksien heidän siinä rannalla istuessaan. Mutta taivaanrannan ylle oli kohonnut loppukesän kuu ylettömän punaisena ja loistavana; se kuului jo virralle ja häilyi salaperäisenä valona elokuhilaiden ja vielä leikkamattoman, suhisevan viljan yllä. Tähdät huojuivat kuin liekit tuossa viileässä, autuaassa valossa. Samoin rannan haavat, joiden lehtien vieno kahina hukkuu yöhön kuin kuiskaus. Multa tuoksui kirpeästi. Joentakainen maantie näkyi keltaisena ja öisenä kylien ja peltojen keskeltä; niinkuin väsynyt akka se hävisi hitaasti laahustaen mäkien raittiiseen, kumisevaan yöhön . . . Kaukaa laidunmailta kantautui hevosten hirnuntaa, väkevää hirnuntaa, joka raikuvana kiiri pitkin jokiuomaa ja häipyi

sitten kuulumattomiin alarannan sumuihin. Kaikki oli taas hiljaista. Vain virta huokaili väljien rantojensa välissä kuin makaava, nukkuva jättiläinen, jonka raskas, kostea pää lepäsi meren suunnattomassa helmassa ja jalat kaukana sisämaassa . . .

He katsoivat vaieten toisiinsa kuun väräjävässä, aavemaisessa valossa, joka teki heidän kasvonsa kumman valjuiksi, niinkuin sisältäpäin valaistuiksi, tuskallisen elottomiksi. Vaistomaisesti he hätkähtivät nähdessään ikäänkuin rakkautensa luurangon. Ei ollut enää jäljellä tunnetta, ei nuorta, hengittävää lihaa ja ruumista, ei muuta kuin kalpea, haalistunut muisto siitä, mikä oli kerran elämässä ollut, vain kaksi elävää luurankoa, joita mätäkuun kuu tuskallisesti valaisi. Siittämisen ja synnyttämisen kiihko oli kadonnut, oli vain ylikypsyynt, väsähtänyt hehku, joka muistutti syksyisen puunlehden veristä hehkua ennen sen putoamista maahan tai liikatuleentunutta rukiintähkää, josta jyvät varisevat peltoon . . . Lahonneen tuoksu hulvahti muistojen haudoista heidän sieraimiinsa. Kaikki oli lopussa, kaikki oli menetetty, ylönousemuksen mahdollisuutta ei ollut. Multa tuntui painavan heidän kasvojaan, käsiään, aivojaan . . . Sen alta he nyt kiihkeästi ponnis-

telivat pois johonkin uuteen elämäntilaan, jossa he jälleen kohtaisivat toisensa, mutta se ei heiltä enää onnistunut. Ja syvä, painava kyllästymisen valtasi heidät.

Äkkiä Alekski tunsu melkein sääliä Helinää kohtaan, ja hän tavoitti tämän kädet, kovot ja elovainiolla haavoittuneet, puristaen niitä. Mutta Helinä veti kätensä hiljaa pois eikä katsonut häneen enää. Kaikki oli taas kuten taannoinkin. Virta lainehti kuutamossa heidän jalkojensa juuressa. Kumean äänettömänä se liukui pois himmeästi hohtavan kuunsillan alta . . .

Kiimainen tamma hirnui etäällä, kyljet va-vahdellen. Vielä leikkaamaton vilja huojui suurilla pelloilla. Ruisräökkä äänteli jossakin vainioiden yössä narisevasti ja yksitoikkoisesti. Helinä nousi ylös maasta. Alekski näki kuutamon himmeydessä hänen oikovan ruumistaan, joka oli hänelle, Aleksille, kerran ollut rakas ja vaistoja herättävä, huumaava elämys. Tällä hetkellä tuon naisruumiin elämään liittyi hänen tajunnassaan eräitä sivuvaiheita, joissa hän ei ollut osallisena, sivuvaiheita, kenties pieniä, mutta häneen nähden ratkaisevia. Jonkinlaisena hämäänyttävänä läpileikkauskuvana loimahti Aleksin tajuntaan tällä autiolla hetkellä tuon naisen koko olemus, joka kerran oli sy-

vydessään kantanut toisen miehen lasta . . .
Ja tuntien syvää, riipaisevaa tympeyttä hän
kääntyi väsyneesti pois. Eikö hän jo taannoin-
kin, hänen puhuessaan vaiheistaan ja pur-
kaessaan synkkiä mietteitään, ollut kuin pak-
koillut Helinää, tietoisesti välttänyt koskettele-
masta heidän lopullista eroaan ja sitten kuiten-
kin iskenyt sen esiin koko voimalla . . . ? He
seisoivat kuin jäisessä, kuolemanhiljaisessa puu-
tarhassa, jossa puiden kuura häikäisi silmiä
kuten salaperäinen valo . . .

Helinä näki omalla tavallaan tuon paljon
merkitsevän pois kääntymisen. Hän näki sen
selkeässä, alastomassa valossa, ja omituisen,
toivottoman kiihkon vallassa hän lähestyi vielä
kerran nuoruutensa rakastettua mielessään tus-
kallinen varmuus omasta kohtalostaan. Ja hän
tempaisi päästään heleän suviliinansa, pehmeän
yötuulen huojutellessa hänen hiuksiaan kuin
kellertävää, kosteanraskasta huntua, kuuta-
mossa himmeästi säihkyvää. Katsoen Aleksia
suoraan silmiin hän sanoi käheästi:

— Tässä ovat hiukseni — raasta . . . ! Työnnä
minut vaikka jokeen. En voi enää elää . . .

Aleksin kasvot näyttivät yövalossa kummalli-
sen riutuneilta, luonnottoman jännittyneiltä ja
vääristyneiltä. Hän tarttui nahkein, vapisevin

käsin Helinän hiuksiin, mutta ei raastanut niitä, silitti vain niinkuin joskus ammoiden — vuosia sitten . . .

— Älä sano niin, mutisi hän tuskin kuuluvasti. — En tarkoittanut sillä totta, mitä ehtoolla sinulle siitä puhuin.

— Kuvittelit kuitenkin, ja sehän on tässä tapauksessa samaa, vastasi Helinä, kääntäen kasvonsa toisaalle Aleksin sormet vielä hiuksissaan. — Mutta meidän välillämmehän on tapahtunut pahempaakin, lisäsi hän sitten ja hymyili kumman etäältä.

Alexi ikäänkuin takertui kiinni tuohon kovettuneiden naiskasvojen hetkelliseen hymyyn, ja yhteisen tuskan paineessa he hymyilivät molemmat.

Mutta kun Helinä oli jo eronnut Aleksista, valtasi hänet uudelleen viha ja katkeruus. Ja vihansa vallassa hän haavoitti käsiään kujan laitamilla kasvaviin orjantappuroihin.

Virta oli jäänyt jo Helinän taakse. Kun hän kääntyi sitä katsomaan, näki hän sen katoavan mustana ja villin raskaana peltojen avaraan, humisevaan yöhön. Jotain hämärää liikkui hänessä tällä hetkellä, mutta hän kamppaili

tietoisesti tuota esille nousevaa hämärää voimaa vastaan eikä totellut sen houkutusia. Hän melkein huojuu siinä seisoessaan, ja hänen ohimoissaan jyskytti paksu, tahmainen veri.

Vihdoin Helinä heittäytyi selälleen maahan viljapeltojen syliin ja oli kuin yhtä niiden kanssa. Läheiset ja kaukaiset kylät nukkuivat pitkin väljää, kohisevaa joenvartta merelle asti. Koko vehmas, syksyyn kallistuva suvi nukkui sekinkukkiineen. Hän yksin valvoi kylien ja peltosten keskellä, öisen maailmanhetken syvyydessä. Avaruus oli kuin tummansininen meri hänen yllään. Ja tähtien silmät katsoivat alas häneen.

Helinästä tuntui kuin hän vaipuisi jonnekin hyvin syvälle ja mittaamattomaan. Hän makasi kuin aalloilla, jotka tuntuivat nousevan välkkyviin tähtiin asti. Mielikuvien musta virta kimalsi kuutamossa hänen allaan, hyisen tummana ja raskaasti läikkyvänä. Kylien valot loistivat nekin kuin tähdet, vaikka olivatkin maahan sidottuja. Hän oli aivan yksin. Mutta sitten Alekski kohosi niinkuin jostakin syvyydestä hänen rinnalleen, tarttui häntä hiuksiin ja raastoi rannalle. Ja hän kulki rakastamansa miehen jäljessä kuten häväisty, kahlehdittu orja.

Päivä koitti, unen kummallinen, viiltävä päivä. Oli raskas, huohottava syksy. Rannan haavat hehkuivat kuin tulessa; jokainen niistä oli kuin Jumalan palava pensas. Aurinko oli suuri ja punainen. Kylistä kantautui puimakoneiden humua. Mutta Helinä itki, kun hän sai kulkea rakastamansa miehen jäljessä hiuksistaan raahattuna . . . Syvä kipu säteili hiusten juurista alas hänen ruumiiseensa; hänellä oli päässään kuin aamunkoiton tulinen kruunu. Hän toivoi saavansa kuolla, toivoi rannan mullan aukeavan ja peittävän hänet alleen. Mutta silloin hänen silmiensä päälle laskeutui musta side, ja Aleksin kädet kohottivat hänet maasta ja alkoivat kantaa häntä. Minne? Sitä hän ei tiennyt. He kulkivat kauan näin. Kerran säteili mustan siteen läpi Helinän silmiin kypsyeiden viljapeltojen kulta, kun he oikaisivat niiden halki. Tähkät koskettivat häntä suloisesti kasvoihin, ja viljan vieno suhina oli kuin soittoa. Se oli ihana maailma, auringon valaisema. Viljan valtakunta!

Mutta taas alkoi virran vilpoinen läheisyys tuntua, he kulkivat jälleen pitkin rantaa. Kuinka kauan, sitäkään hän ei tiennyt. Junien humua-kin alkoi silloin tällöin kantautua hänen korviinsa. Sahojen ja tehtaiden jylyä. Kaupunki

lähestyi. Joenrannan vanhat talot ikäänkuin syöksyivät heitä vastaan, ja Helinän valtasi ääretön kaipaus ja suru. Side valui kuin vesi hänen silmiensä päältä. Hän näki rakkautensa muistopaikat, virran leveän, raskaasti lainehtivan alajuoksun ja kuuli vuosien takaisen heinän huminan. Alekski oli tuonut hänet tänne. Helinä hymyili haikeasti. He eivät puhuneet mitään, eihän tarvittu sanoja. Kaikki oli selvänä heidän edessään; he kulkivat kuin haamut omassa nuoruudessaan, joka empien otti heidät vastaan.

He näkivät kuin suoraan toistensa lävitse. Heidän ympärillään häilyi ihmeellinen valo; se oli kuin toisen olotilan kajastusta, kuoleman ja ikuisuuden valoa, joka tunkeutui niinkuin miekka heidän ruumiittensa ytimeen. Talot hukkuivat heidän näkyvistään, jäi vain tumma, hitaasti lainehtiva virta ja rannan ruosteinen heinä, jossa näkyivät heidän ruumiittensa ammoin painamat jaljet . . . He heittäytyivät nyt vuosien mentyä uudelleen noihin jälkiin, kuvitellen olevansa vielä yhtä nuoria kuin silloin, jolloin suvinen heinä oli kaatunut milloin missäkin kohdassa lakoon heidän intohimonsa voimasta. Ja nuo jäljet polttivat heidän vanhentuu-

neita, työn kuluttamia ruumiitaan kuin vastammuneiden nuotioiden sijat . . .

Havahtuen oudon nautinnon ja tuskan mietttömään kirvelyyn Helinä yht'äkkiä tunsivatansa aivan yksin. Hän näki yllään äärettömän taivaan ja tähtien syksyisen, himmeän piirin. Maailma oli ihan hiljainen. Pelloiltaakaan ei kuulunut enää tähkien soittoa. Ja silloin Helinä muisti kaiken. Tämä muistin palautuminen tuskan alta ei tapahtunut äkkiä, vaan vähitellen, ikäänkuin asteittain. Kunnes hän oli kokonaan todellisuudessa. Missä hän äsken oli ollut, missä käynyt? Hän oli vaeltanut kuin unessa kummia teitä, elänyt monta kohtaloa ja kuitenkin vain yhden, omaan itseensä liittyvän. Aleks, missä hän oli? Mennyt pois. Hän ei näkisi häntä enää.

Ikäänkuin tämän tiedon säikähdyttämänä hän nousi ylös maasta, mutta ei lähtenytäkään kulkemaan pois, vaan jäi seisomaan paikalleen kuten unessa. Ja niinkuin puu syksyllä pudottaa lehtiverhonsa, seisoen aivan paljaana luonnon äärettömydessä, niin seisoi Helinänkin tällä hetkellä kuin paljaana kaiken edessä.

Vihdoin hän uupuneena ja kasteen viilentä-

mänä lähti kulkemaan pitkin kujaa. Kuu oli siirtynyt jo etäälle; sen valo ei enää osunut tielle. Oli hiljaista. Lintukaan ei äännähtänyt. Hän oli väsynyt ja kasteesta märkä.

Toivo, Helinän poika, vaistosi äärimmäisen herkästi äitinsä muuttuneen mielialan; siitä hän kärsikin enemmän kuin lyönneistä, jotka hän kesti vaieten. Useimmiten hän tänä aikana oleskelikin mummon seurassa, leikaten hänen kanssaan elokuun kuumina, tuulettomina päivinä kujanvarsiruohoa ja ojien äpäreitä. Tai oikeastaan mummo se leikkasi, ja Toivo puolestaan kokosi haravalla mummon niittämät ruohot koppaan. Oli Toivokin aikaisemmin niittänyt, mutta sen jälkeen kun hän oli riipaissut sirpillä haavan jalkaansa, ei mummo sitä hänelle enää käteen antanut. Toivo tunsii silloin taas menettäneensä jotain, tällä kertaa sirpin, jonka terä välkkyi porstuan nau-

lasta aina iltaisin niin somasti, kun elokuun salaperäinen, punainen kuu paistoi viistosti sisälle porstuaan. Mutta hän ei kuitenkaan tuntenut tämän johdosta mummoa kohtaan katkeruutta, sillä mummo oli hänelle muuten hyvä. Mummo oli jo vanha ja köyryinen, hänen hiuksensa harvat ja hallavat. Näinä myöhästyneinä heinänteontunteina kasvoi mummon ja hänen tyttärensä pojan välille jotain lämmintä, melkein harrasta. Aurinko paistoi heidän ylitseen, joki väikkyi tasankojen helmassa ja tuttu-
jen viljapeltojen suoma lohtu valui heidän ta-
juntaansa ja kevensi heidän mieltään. Ja kun he sitten vaelsivat taakkoineen kotiin, tuntui Toivosta kuin kaikki olisi ollut kuten ennenkin.

Tätä suloista harhaa jatkui sitten joka päivä aina iltaan asti, jolloin äiti jälleen lähti ja jätti Toivon merkillisen pojansurun, vihan ja se-
littämättömän, tahmean tunteen valtaan. Ja
ilta sulautui yöhön, kuu nousi ja joenvarsiky-
lät muuttuivat tummiksi ja kumean hiljaisiksi,
mutta äitiä ei kuulunut. Hän palasi kotiin vain
riisumaan työvaatteensa ja lähti sitten taas pois
pukeutuneena parhaimpiinsa, pukeutuneena
kuin juhliin. Lopulta Toivo alkoi hiipiä mum-
mon luokse tupaan, sillä näinä yksinäisinä il-
toina häntä oudosti peloitti. Pelkkä syöksymi-

nen pimeään porstuan lävitse tuvan puolelle tuotti hänelle kummallista, repivää kärsimystä. Helinä ei tämän jälkeen enää tavannut poikaansa tämän entiseltä nukkumasijalta. Poissa, poissa oli hänkin . . . Kaikki oli kuin muuttunut, vaihtunut johonkin toiseen, johonkin pimeään, peloittavaan.

Helinä ei saanut enää öisin unta. Tähdet olivat alkaneet loistaa kuin kruunut taivaalla, syysöiden kruunut. Niiden himmeässä valossa säteili virta tasankojen kumeassa äänettömydessä salamyhkäisenä ja houkuttelevana . . .

Elonleikkuu oli jo loppuun suoritettu ja korjuu kylissä aloitettu. Viljan lämmin, lainehtiva humina oli sammunut, ja sänkimaiden kuollut äänettömyys oli levinnyt yli jokilaakson jatkuen kauas, kauas, määräämättömiin . . . Elovankkurien humu kaikui nyt kylästä toiseen. Joskus illoin kylissä vielä tanssittiin, vietettiin elonkorjuun humahtelevia iloja. Sillä kohta olisi tuleva syksy ja harmaus, jolloin tuuli puhaltaisi suoraan mereltä ja riistäisi lehdet puista, kirpeät, punaiset lehdet, ja jolloin ruoho kuihtuisi ja linnut lentäisivät suven hautajaissaattona pois. Siksipä nyt iloittiin, kun vielä oli aikaa. Hanuri soi, permanto notkui ja tyttöjen paahteiset kasvot hehkuivat häilähtelevien lyh-

tyjen valossa. Ja tuon tuostakin joku toisiinsa kietoutunut pari katosi kohisevaan hämärään, jota silloin tällöin vavahdutti hevosten villi hirtunta ja nautojen ammunta.

Helinä seuraili toisinaan loitolta näitä iloja, toivoen kohtaavansa sattumalta jossakin Aleksin. Häntä kannatteli mahdoton unelma, ja äkillinen toivon leimahdus viilsi hetkittäin hänen mieltään kuin välkkyvä sirppi olkea. Kerran hän kohtasikin Aleksin, ja he vetäytyivät öisessä, painavassa hämärässä jonkin lähellä olevan katoksen alle, jossa oli riihikuivia, tuokusuvia olkia. Mutta siellä Helinä havaitsi Aleksin olevan lievästi humalassa; hän vaistosi ikäänkuin koko ruumiillaan tämän seikan. Mies painoi päänsä hänen rintojensa väliin, mutta hän antautui hitaasti, viivytellen, vaikka ihmeen syvä, kohmeinen ikävä kulkeutui samalla veren mukana hänen kaikkiin suoniinsa. Mutta Aleksin humala häntä kuitenkin jollakin tavoin häiritsi, rikkoi hänen sisäisen tunnelmansa, sielun pohjimmaisena, kannattavan haaveen, ja niinpä hän ei voinut olla työntämättä tätä vihdoin luotaan. Silloin Aleksin puraisi vahvoilla hampaillaan häntä yht'äkkiä olkapäähän läpi puseron ohuen kankaan. Helinä parahti kivusta ja nousi rajun toivottomuuden vallassa

ylös. Ja miehen jäädessä makaamaan ojille, jotka kahisivat hänen ruumiinsa alla, Helinä verkkaan, ikäänkuin ajatuksissaan, loittoni katoksesta ja hävisi viimein sakenevaan hämärään. Tämä oli heidän viimeinen varsinainen tapaamisensa. Kerran he kyllä vielä kohtasivat toisensa, mutta silloin aivan toisenlaisissa olosuhteissa.

Paluumatkallaan Helinä eräässä vainion kohdassa näki juuri kantaneen lehmän, joka hiljaa ynisten nuoli vastasyntynttä vasikkaansa. Kaksi naista seisoi siinä vieressä; he olivat tulleet noutamaan lehmää ja vasikkaa navettaan. Toisella oli sytytetty lyhty kädessä, sillä kuu ei ollut vielä noussut. Se valaisi makaavaa vasikkaa ja lehmä-äidin lempeitä silmiä. Helinä kulki hiljaa kuin varjo siitä ohi. Hetkeksi maailma leimahti hänen silmiinsä ahtaana, lämpimänä piirinä, jonka muodosti vastasyntynyt vasikka, lehmä ja kaksi naista, joista toinen piteli lyhtyä kädessään. Ja joka puolella mitaton pimeys ja kylien etäisiä valoja, jotka viileän helminauhan tavoin kiertyivät loitolta ja laajassa kehässä tämän pienoismaailman ympärille. Niin, pimeys, kylien kimmeltävät valot ja syksyn etäinen henkäys . . . Mutta Helinä syöksyi tuohon pimeyden mereen kantaen sielussaan mahdotonta, epätoivoista unelmaa.

Kerran Helinä palasi kylästä tavallista aikaisemmin, koska sade oli keskeyttänyt elonkorjuun. Se päivä oli lauantai. Ilta ei ollut silloin vielä tullut. Toivoa ei huoneessa näkynyt. Hän leikki nyt mummon luona saunassa, jossa tämä pesi pientä pyykkiään. Helinä keitti kahvia, ja alkaessaan sitä juoda hän kaasi poveltansa ottamastaan pullosta sen joukkoon kirpaisevan tilkan. Hän joi vähäisessä kamaripöksässä siksi, kunnes hänen päätään alkoi sumeasti huimata. Silloin hän nojautui seinään ja jäi katsomaan liikkumattomana eteensä. Hänen korvissaan kaikui vielä elovankkurien jyly . . . Kuului sateen sohinaa. Kumeassa tyhjyydessään hän tunsu ikäänkuin olevansa sen syntisen naisen kaltainen, jota Kristus raamatun tarinan mukaan oli ohivaeltaessaan puhutellut kaivolla.

Hetken kuluttua tuli siihen Toivo. Hän pysähtyi katsomaan äitiään, jonka silmien pohjassa liikkui jotain kovin murheellista. Tämä äidin ja pojan välinen sanaton kohtaaminen päättyi siihen, että heidän luokseen pieneen töllikamariin kompuroidu kyliä kiertelevä viheliäinen lumpuri, jonka Helinä taannoin muutamana päivänä oli nähnyt päissään riitelevän joenrannassa lotjamiesten kanssa, nämä kun eivät olleet halunneet ottaa häntä mukaansa joensuulle,

kaupunkiin. Aika lailla hutikassa hän oli nyt-kin, mutta kauppaa sentään piti tehdä. Ukko tiedusteli käreällä äänellä, olisiko asunnossa mitään lumpuiksi sopivaa. Mutta siihen sanoi Helinä, että täydellinen köyhyys on niin siistiä ja puhdasta, ettei siihen sisälly edes lumppuja-kaan. Siitä yltyi mustapartainen, kömpäjalka lumppuri puhumaan laajemmalti köyhyydestä yhteiskunnallisena ilmiönä. Hän jankkaili ovensuupuolella istuessaan siitä niin kauan, että Helinä kyllästyi ja vaikenen kokonaan. Köyhyys oli hänestä niin vakava asia, ettei siitä saanut juopuneena laiverrella. Jumala oli myös sellainen asia ja — kuolema . . . Ja kun Helinä yhä vaikenen katsoen synkästi eteensä, lähti lumppuri vihdoin kompuroiden pois. Äiti ja poika jäivät jälleen kahden.

Tällä hetkellä Toivon valtasi äkillinen, kirpaiseva hellyys äitiään kohtaan. Kuuman mätäkuun riivaaja, joka taannoin oli ollut erottamaisillaan heidät, tuntui väistyneen lopullisesti. Poika näki vain äitinsä kasvot, joita kiivas itku ja tuska väärusti. Kaikki äskeinen näytti menneen ohitse, jäljellä oli alistumisen ja unoh- tamisen kipeä tarve. Helinän eteen ikäänkuin kasvoi samassa koko mennyt elokuu, kohta loppuun kuuluva kypsä ja oudon loistoisa kuu-

kausi. Hän näki nuoruutensa rakastetun, poikansa, varoittavan äitinsä, näki oman kaipuunsa, omien pyrkimystensä turhuuden ja lapsen suuntautuneen katkeruutensa tyrmistyttävän luonottomuuden. Ja hän oli kuin säikähtänyt lintu nyt siinä istuessaan ja nojatessaan seinään tuskaisin kasvoihin. Mutta sitten hän kumartui Toivon yli ja syleili tätä rajusti, kyynelten valuessa hänen kasvoilleen niinkuin kuuma vesi. Pojan ruumis vapisi kauttaaltaan sen yli tulvivan rakkauden suloisesti hämmentävässä myrskyssä.

— Anna anteeksi, kuiskasi Helinä, — anna anteeksi!

Helinä vaipui yht'äkkiä kokoon kuin jonkin murheellisen, häntä syvästi vavahduttavan näyn edessä. Hän oli hetken tässä asenossa. Mutta sitten kokonaan järkkynyt Toivo näki äitinsä nousevan ja hoippuvan samassa huoneesta. Hän katosi varjon tavoin ulos, eikä poika täysin aavistanut, mitä tuo äidin huoneesta poistuminen todellisuudessa merkitsi. Kun hän viimein nousi ylös ja lähti seuraamaan äitinsä jälkiä pihamaalle, pysähdytti jokin ääni hänet portailla.

Se oli kirkonkellojen ääni, jonka Toivo kuuli halki sankan sateen yli sänkipeltojen. Olihan

lauantai-ilta, ja kellot julistivat lähestyvää sunnuntaita. — Rauha teille, tuntuivat ne sanovan, rauha teille! Koko taivas oli yhtenä äänien pauhuna, niinkuin täynnä Jumalan puhetta. Helinän poika seisoj portailta avopäin ja merkittästi hurmaantuneena. Suunnaton ilo lainehti hänen sisällään, hän pyyhkäisi molemmin käsin kasvojaan ja ui ihanassa, hopeisessa saateessa.

Poika hymyili vielä silloinkin, kun kaksi miestä, jotka välissään kantoivat vettävaluvaa naista, toinen jalka- toinen pääpuolesta, työnsivät hänet tilysti sivuun ja alkoivat nousta ylös vinoon vääntyneitä portaita. Heitä seurasi matalaan, hämärään kamariin joukko muita ihmisiä, miehiä ja joitakin akanlahoja, mykkiä, harmaita olentoja.

Helinä oli lähtenyt harhailemaan sateessa pitkin joen rantaa tuon oudon kuumeen ajamana, joka viime ajat oli pitänyt häntä vallassaan. Hän katsoi virtaa, joka tummana ja kimaltelevana lainehti hänen jalkojensa juuresta mittaamattomiin, hävitäkseen viimein mereen. Sinne hänkin olisi tahtonut kadota, keinua kauas pois — siniseen hämärään . . . Jättää luhistuva elämä, kaikki . . . Niinkuin viljan keltainen korsi pellolla oli hänkin jo kypsynyt leikattavaksi . . . Hän oli väsynyt ja halasi lepoa.

Hän kosketti käsillään rannan korsiä, joihin jo alkoi ilmestyä varhaissyksyinen kovuus, ja hän hymyili niille vaisusti, hellästi. Sade kas-

teli Helinän märeksi, mutta hän ei tajunnut sitä. Sen hopeaharson lävitse hän näki mustan virran jylhyyden. Korkealta yläpuoleltaan hän kuuli linnunsiipien suhinaa, ohutta, etenevää läiskettä. Loitolle häviäviä sänkimaita oli molemmin puolin jokea. Ne olivat Helinästä tällä hetkellä kuin suuria hautausmaita, jotka olivat täynnä pieniä, himmeitä korsiristejä. Väliin öisin kuutamossa nuo lukemattomat ristit säihkyivät kumman ajattomina ja alakuloisina. Katkaistut korret! Ja tuon hehkuvan korsimeren takana odotti häntä nuoruuden rakastettu uudessa todellisuudessa.

Ohikulkevasta halkolotjasta nähtiin hetkeä myöhemmin erään naisen heittäytyvän virtaan. Lotjaa vetävä hinaaja pysäytettiin; muuan lotjamiehistä laskeutui veteen ja ui hukuttautumispaikalle. Joki oli synkeän harmaa ja tulvainen, ylen paisunut, ja kylmä vesi oli painaa hänet alleen, mutta äärimmilleen ponnistellen lotjamiehen onnistui päästä rannemmalle, jossa hän eräessä kohdassa näki veden läpi kuuluvan jotain mustaa: naisen hiukset — tai oikeammin päällinä, niinkuin sitten kohta ilmeni, sillä hiukset, jotka olivat tuon mustan liinan alla, olivat keltaiset kuin tuleentuneen viljan korret, tuulessa häilyvät. Mies tarrautui puolittain ir-

tautuneeseen ljiinaan kiinni, sai otteen ruumiista ja veti sen rannalle, jossa juuri silloin työnnettiin venettä jokeen. Naisessa oli vielä henki. Hänet saatiin pian virkoamaan läheisessä myllypirtissä, jonka jälkeen miehet kantoivat hänet takaisin sinne, mistä hän vähäistä aikaisemmin oli lähtenyt arvoitukselliselle matkalleen, tumman hämärään töllikamariin. Siellä hän nyt makasi silmät ummessa, mutta nähden kuitenkin alati edessään hitaasti lainehtivan virran ja taivaanrantaan häipyvät tuskallisen autiot, loputtomat sänkimaat, jotka näkyivät sateen lävitse auringonlaskun punertavassa valossa.

Ja sitten: sade taukosi ja sateenkaari jännittyi huikaisevana taivaalle ikäänkuin ampuakseen nuolen avaruuden ruumiiseen, joka iäti makasi maan yllä kääriytyneenä siniseen manteliin, tähdillä koristettuun . . . Oli ilta. Ja jossakin sänkimaiden tummassa hiljaisuudessa päästi kyntömies vetojuhtiaan auran edestä. Tuulimooottorit vingahtelivat siellä täällä joenrantataloissa. Naudat ammuivat. Kylissä jo puhuttiin, että Helinä oli aikonut hukuttautua virtaan. Elleivät miehet ohikulkevista halkolotjista olisi tapausta nähneet, makaisi naisriepu

nyt joen pohjassa nahkiaisten ruokana, niin sanottiin. Mutta virta itse oli jylhästi vaiti. Mah- tavana ja harmaana se lainehti yöhön hukku- vien peltomaiden halki merta kohti.

Päivät kulkivat Helinän ohitse niinkuin tuliseen verhoon kietoutuneina. Tuon kuumeen verhon lävitse hän näki maailman, epäselvänä, rajattomana. Kaikki oli lisäksi kummallisen suurta ja silmiä huikaisevaa: puiden lehdet, jotka hän näki ikkunasta vuoteelleen, olivat leveitä ja paisuneita ja niiden suonet kuin jokia, jotka äänettöminä ja täynnä elämää vyöryivät vihreän lehtimaailman lävitse; aurinkokin suureni hänen silmissään ihmeellisesti, alkaen taivaanrannasta se hitaasti levittäytyi niinkuin hehkuva lyhde yli taivaan täyttään valollaan maan ja avaruuden; pellot avartuivat loputtomina sarkoina kaukaisuutta kohden täynnä viljaa, jota lukemattomat ihmiset leik-

kasivat, kumaraisina leikkasivat himmeitten tähkien helinässä, ja heidän jälkeensä kohosivat kuhilaat, suuret kuin aumat ja ihanasti tuoksuvat. Mutta peltojen halki virtaili joki, väkevä kyymi, johon leikkuuuhmisten varjot kaa-tuivat aina, kun he leikatessaan hitaasti lähes-tyivät rantaa. Varjotkin olivat kumarassa ja leikkasivat, leikkasivat virran tummaa, muta-ista viljaa, joka oli kasvanut ylen reheväksi hukkuneiden ja ammoin kuolleiden kalojen antamasta voimasta . . .

Tuli muuan vanha kala, joka kesän lopulla oli uinut merestä jokea pitkin ylös, vanha kala, jonka suomukset olivat paikoin lohkeilleet pois, ja se kumarsi ja kysyi: »Miksi et tullut joukkoomme?» Mutta Helinä peitti käsillään silmänsä eikä voinut vastata mitään. Tuli myös eräs vaivaistalon ukko, kaatumatautinen raukka, joka kerran syksyllä oli hukkunut jokeen ja jonka ruumista ei ollut löydetty. Tämäkin kysyi: »Miksi et tullut joukkoomme?» Helinä vain voihki eikä taaskaan voinut vastata mitään. Lopuksi tuli suutarin sokea hevonen, joka kesän alussa oli pudonnut sillalta virtaan, mutta nostettu vahingoittumattomana ylös; se ei puhunut mitään, katsoi vain sokeilla silmillään ja huojutti raskasta päätään. Helinä näki siinä

kohtalotoverinsa, kärsimyskumppanin, hän syleili sitä kuumeen polttavassa unessa ja itki.

Mutta sitten Helinä avasi silmänsä ja näki syvälle eteensä levittäytyvän virran elämään. Hän näki hopeasuomuisten kalojen karkelon, näki hukkuneiden ja itsemurhaajien ajautuvan ihmeellisenä saattona merta kohti. Siinä oli tuttuja ja tuntemattomia, nuoria ja vanhoja, vainajia myöhäisiltä ajoilta, mutta myös vasta hukkuneita. Kaikki he ajelehtivat veden mukana hymyillen ja itkien ja leikkien lahonneilla kaisloilla kuin lapset . . . Outoa ja mieltäriipaisevaa sitä oli katsoa, sieluun asti se riipaisi. Helinä tunsi heistä vain muutamia. Mutta nuo muutamat tutut kasvot, jotka kuulsivat hänen silmiinsä sinertävän veden lävitse, riittivät järkyttämään häntä suunnattomasti. Hän huiskutti epätoivoisesti kättään noille tutuille vainajille: Mylläri-Jerelle, Pyykki-Sannalle, peltiseppä Raidan kuusivuotiaana hukkuneelle Helvi tytölle, Niemisen Senjalle ja lahkolaissaarnaaja Marttiselle. Kaikki he huiskuttivat vastaan paitsi saarnaaja Marttinen, joka ajelehti vain liikkumattomana virran mukana niinkuin mustaan, villiin partaansa kahliutuneena; hän oli kuin virtaan viskattu puinen Kristus-kuva . . . Näin vyöryi vainajain aalto Helinän silmien

ohitse, tutut jo häipyivät pois, viimeisenä saarnaaja Marttinen, joka liikkumattomana oli loppuun asti tuijottanut omaan mykkään kohtaloonsa. Sinne he häipyivät — mereen, liki taivaanrantaa, katosivat näkyvistä hymyillen ja itkien ja lahonneilla kaisloilla leikkien . . . Mutta ilmestyi toki aalloista vielä yksi tuttu, Virkon Reetu; hän oli valkea kuin lumi, vain hiukset olivat mustat, ne putosivat raskaana, kosteana vaahtona hänen kasvoilleen. Hän katsoi Helinään suurilla, väikähtelevillä silmillään kuin hunnun lävitse. Helinä huiskutti hänellekin kättään, ja hän vastasi kiihkeästi. Sitten väkevä aalto kohotti hänet hartioilleen, ja hän katosi sinne, minne toisetkin olivat menneet . . .

Helinä liikkui itsekäin kuin virrassa, lapsuutensa virrassa, omien muistojensa kannattelemassa. Hän ojenteli käsiään, ja kaikkialla oli vain vettä, vitkaan merta kohti virtaavaa. Viljapellot lainehtivat kahden puolen syvän keltaisina. Hän vaipui toisinaan niin syvälle, että kadotti ne kokonaan näkyvistään, mutta jokin katkera kaipuun tunne kohotti hänet uudelleen pinnalle, ja hän näki jälleen maan ja sen viljan, kukat, armaan taivaan.

Toisinaan Helinä oli taas kulkevinaan Aleksin kanssa rannan puiden alla. Heidän jalois-

saan oli paljon puiden varisseita lehtiä. Ne olivat keltaisia ja räikeän punaisia, toiset vielä laimean vihreitäkin, ja ne tuoksuivat syksyltä, kuolemalta. Taivaalla paloivat hyvin suuret tähdet. Linnunrata näkyi häikäisevän selvästi; se paloi ja säkenöi, kuten se oli vain joskus etäisessä lapsuudessa säkenöinyt. He kulkivat vaiti, sillä mitään puhuttavaa heillä ei enää ollut. Ja kuitenkin he kulkivat yhdessä, koska he eivät muuta voineet. Mutta niistä vuosista, jotka he olivat eläneet toisiaan näkemättä, oli muodostunut ristejä rannalle, kummallisia, kirjavia ristejä. Kustakin vuodesta yksi risti. He vaelsivat virran rantaa ristiltä toiselle aivan kuin hautausmaalla, ja niitä ristejä oli kaksikymmentä. Kun he vihdoin pääsivät viimeisen ristin kohdalle, joka oli surullinen ja tumman hohtava, he olivat tulleet kumman vieraksi toisilleen. He ojensivat kätensä; ne olivat kylmät, ikäänkuin kuurassa. Kohta ne jo erkanivat toisistaan. Helinä itki, itki kuin kerran lapsena perunnannostossa, kun hänen käsiänsä paleli. Silloin oli syksy ja kylmä päivä. Taivas korkea ja autio, pellot harmaita ja tyhjiä. Lasimainen ilma kaikui lähtevien kurkien jäähyväishuudoista. Ja Helinän käsiä paleli; hän itki oman pienen ahdistuksensa vuoksi. Ei muuta voi-

nut. Samoin hän itki nytkin tuolla ristien juurella, kädet kasvoilla itki.

Maria Magdaleena oli kerran itkenyt Ihmisen Pojan ristin juurella, mutta siihen viimeiseen ristiin, jonka läheisyydessä Helinä itki, oli kuin hänen lihaksi tullut rakkautensa naulattuna, kauniina, alastomana, nöyränä ja samalla hellyttömänä . . . Ja kun hän vihdoin otti kädet silmiltään pois, ei hän nähnytkään enää nuoruutensa rakastettua vieressään. Hän oli poissa. Kadonnut hämäärään, siniseen usvaan, niinkuin hänen nuoruutensakin. Virta lainehti hänen jalkojensa juuressa mustana ja vertauskuvallisena; sen syvyydessä oli liikettä, salaperäistä elämää, joka aaveellisesti virtasi tunte mattomuuteen. Se imi puoleensa tähtiä. Helinä näki, miten tähti toisensa jälkeen irroittautui helähtäen taivaan kannesta ja putosi virtaan, jääden säteilemään sen mustaan pintaan. Tun tien epätoivoista, tuskallista riemua Helinä yht'äkkiä löi käsiään yhteen siinä rannalla ypöyksiin seistessään, löi, kuten joskus lapsena, pienenä tyttönä, kun ensi lumi verkalleen puutoili taivaasta ja peitti vähitellen jokilaakson. Voi sitä valkeutta! Ja vaikka rannan puut kohosivat hänen takanaan tummina kuin kuuset surutalon portilla, hän yhä löi käsiään yhteen

ihmeellisestä taivasriemusta, joka tällä hetkellä täytti hänen olemuksensa. Alekski oli kadonnut jonnekin jokilaakson lainehtivaan usvaan, mutta hän seisoj samalla paikalla — viimeisen ristin luona.

Mummo ja Helinän poika katsoivat hätkäh-täen toisiinsa. Sairas oli lyönyt käsiään yhteen kerran toisensa jälkeen. Oli ehtoo, myöhäis-elokuun ehtoo, kajakasti syksyä enteilevä. Mummo oli kotvan torkkunut hallavin hiuksin ja ryppyisin, kellahtavin kasvoin. Hän oli väsy-nyt, perin uuvuksissa, sillä monta yötä oli Heli-nän vuoksi jo pitänyt valvoa. Sairas oli ollut kaiken aikaa levoton ja kuumeinen, molemmin käsin häntä oli väliin tarvinnut pidellä vuo-teessa. Toivokin oli toisinaan saanut rientää vanhukselle apuun. Niin, väsynyt oli mummo, mutta kuitenkin oli taannoisen unen lävitse hä-nen mieltään painanut muudan arkipäiväinen seikka. Hän oli saanut jo monta päivää sitten Seppälän isännältä luvan noukkia tämän vehnä-pelloilta Toivon kanssa saroille varisseet tähkät koppaansa. Mutta oli sattunut se, mitä hän oli jo kauan pelännyt: Helinä oli yrittänyt hukut-tautua jokeen. Melkein hulluna oli ollut koko

kuukauden. Ja nyt hän makasi ainakin ulko-
naisesti pelastettuna sängyssä; kuumeesta mie-
lettömänä hän takoi käsiään yhteen. Pieni ka-
mari kaikui noista oudoista yönneistä, jotka
itsetiedottomat käsien liikkeet synnyttivät.

Mummo kulki yli lattian Helinän luokse.
Tämä oli kuumeesta märkä, niinkuin jälleen
joesta nostettu. Mummo vaihtoi hänen paitansa,
hääräili ja hätäili. Helinä rauhoittui vähitellen
ja näytti vaipuneen uneen. Tuli äkillinen, tus-
kallinen hiljaisuus. Helinän äidin mieleen pa-
lautuivat jälleen ne tähkät siellä talon vehnä-
pellolla, jotka häneltä nyt jäivät poimimatta,
sillä Toivosta ei vielä yksin siihenkään työhön
ollut. Toiset puolet tähkistä hän olisi varmaan
jättänyt peltoon. Ohut harmi, johon merkilli-
nen kaipaus oudosti liittyi, valui vanhuksen
mieleen hänen tätä asiaa ajatellessaan. Ja hän
sanoi Toivolle:

— Minä pistäydyn kotvaksi ulkona. Katso
sinä sen aikaa äitisi perään, ettei hän kuumees-
saan reuhdo ja putoa sängystä.

Toivo jäi yksin sairaan äitinsä seuraan.

Ilta oli jo tullut hyvin tummaksi. Kuu oli
noussut. Joitakin himmeitä tähtiä tuikki. Tuuli

puhalsi virran taholta yli vainioiden. Mummon aikomuksena oli ollut hänen sisältä lähtiessään pistäytyä vain pihamaalla, mutta siellä hän sai-kin vastustamattoman, melkein lapsellisen halun mennä silmäilemään noita hänelle luvattuja vehnäntähkiä läheisellä pellolla. Hän kulki yli pihan ja tuli hakaan, jossa oli lampaita. Ne makasivat vilpoisten puiden alla somasti vie-rekkäin ja märehtivät. Kuu paistoi hakaan. Ruoho hohti mummon jaloissa polun molemmin puolin, ja koivujen, haapojen ja leppien lehdet kiilsivät kuin hopealla silattuina.

Mummon edessä oli veräjä, hän avasi sen ja tuli laahustaen sänkipellolle; se oli jo korjattu tyhjäksi ja hävisi avarana hänen edestään ehtoon hämyyn. Tuuli riuhtoi hänen hallavaa tukkaansa; hän oli paljain päin. Sieltä täältä hohti vehnäntähkiä hänen silmiinsä hauraassa kuutamossa. Mummo kumartui ottamaan joitakin niistä käsiinsä. Hän punnitsi tähkiä kädessään ja havaitsi ne suuriksi, kypsyneiksi sekä ihmeen raskasjyväisiksi. Hän seisoi siinä pitkän tuokion pitäen tähkiä vapisevien sormiensa lomassa. Tähdet paloivat hänen yllään, alkavan syksyn tähdet. Maailma kohisi äärettömänä joka puolella, tummana, himmeästi kuun

valaisemana, rannattomana. Taivas kaareutui sen ylle kuin sininen holvi.

Helinän vanha äiti seisoi ypöyksin laajalla, tyhjällä sänkipellolla. Hän aavisti, että kohta olisi jälleen tuleva talvi, joka peittäisi lumensa alle pellot, metsät ja joet, jotka virtaavat järviin ja meriin, ja jolloin avaruus öisin kaikuisi säteilevän Linnunradan soitosta. Olisiko hän elävä vielä silloin? Eikö hän ollut päinvastoin jo valmis lähtöön? Eikö kuolema jo sitä ennen tulisi ja katkaisisi kypsyyttä ihmiskortta, turhaan hedelmöitynyttä . . ? Sillä eikö hänen lapsensa elämä ollut mennyttä, tahrattua, eikö hän itse etsinyt kuolemaa? Mutta mikä hän, mummo, oli tuomitsemaan, vaikka hän olikin niin tehnyt siihen aikaan, kun Helinä oli lapsensa saanut! Olihan hän itsekkin antautunut miehelle ennen vihkimistä, jättäytynyt hänen ruumiinsa armoille. Jos Andreas olisi kuollut tai muuten hänet jäljestäpäin hyljännyt, niin hänen olisi käynyt samalla tapaa kuin Helinän. Mutta niin ei toki käynyt — Andreas ei häntä hyljännyt, vaikka muuten oli tyly ja oikullinen mies ja missään viihtymätön. Vasta myöhemmin kuolemassa hän hylkäsi.

Ikävän lopun hän sai: eräänä aamuna syyskuussa, maailmansodan aikaan, hänet löydet-

tiin ruumiina joenrannasta. Häntä oli ammuttu läpi pään. Tapauksesta ei ikänä selvää saatu, mutta yleisesti epäiltiin, että teko oli venäläisten sotamiesten suorittama. Niitä majaili siihen aikaan seudulla joukoittain joenvarren kylissä. He olivat kuin kotonaan: maleksivat kivääreineen teillä ja kujilla, juopottelivat ja kutsuivat tasangon halki virtaavaa jokea Volgaksi. Toisinaan vaelsi kasakoitakin hevosten selässä ratsastaen pitkin maantietä, joka kaupungista johti läpi maakunnan paikoin virtaa seurailleen; väliin käymäjalkaa, väliin raskasta, keinvaa laukkaa he kulkivat juhtineen peitset koholla kohti itää tomupilvessä. Mutta kaikissa kaikuissa kylissä merelle asti kannettiin heitä kohtaan vihaa. Näiden vanhojen kylien jylhä uhka ympäröi heitä alati. Ja joensuulta, kaupungista, valui kyliin joitakin räikeästi pukeutuneita irtolaisnaisia, oikeita hirtehisiä ihmisiksi, jotka lihallaan saastuttivat rantojen heinän... Heitä sanottiin hutsuiksi, ja heidän kanssaan venäläiset sitten huvittelivat, saivatpa narratuksi muutamia seudun tyttöjäkin mukaansa rannan villoihin juhliin, joita säästi etäisten koskien kumea pauhu ja rantaveden hidaspoljentoinen loiske kiviä vasten. Lautturina joutui Andreas usein kuljettamaan venäläisiä sota-

miehiä lossilla yli joen. Kerran he saivat tämän pelaamaan kanssaan korttia, kolmen markan hoitoa, rannan huokaavien syyspuiden alla. He joivat kaupungin viinaakin, juopuivat vähitellen ja alkoivat mekastella, ki-roilivat Jumalaa ja Hänen ristiinnaulittua Poikaansa, pilkkailivat kaikkea — kaukana isänmaastaan ja maailmansodan riehuessa loitolla. Kova huuto ja hoilotus hukkui jokilaakson hiljaisuuteen. Ja aamulla tavattiin Andreas kuolleena rannalta, musta tukka läpikotaisin veressä. — Näin oli muodostunut yksi asema mummon kärsimystiellä, myöhemmin niitä tuli yhä lisää. Yhtenä ainoana laajana, aaveellisena ajatuskuvana tulvahti tämä kaikki mummon sameaan tajuntaan tällä hetkellä, ja tavaton orpous, kodittomuus ja nöyryys valtasi vitkaan hänen mielensä. Pidellen vehnäntähtiä yhä kädessään vanha nainen katsoi tähtiä pitkän, ajattoman hetken kuin imien niistä uutta voimaa.

Haalistuneet, jo hiukan harmahtavat tähkät jäivät peltoon odottamaan poimijaansa mummon lähtiessä takaisin pihaan. Siellä hän kumartui maahan ja mursi kädessään olevat vehnäntähkät, ripotellen jyvät maahan. Taivaan linnuille . . . Oli juhlallisen hiljaista, jollakin

tavoin ajatonta. Peltojen avarasta, multaisesta helmasta ei kantautunut mitään ääniä mummon tarkkaaviin korviin. Mutta sitten suuren virran muisto saattoi omituisesti hänen mieleensä jälleen Helinän, ja hän hiipi sisälle pienen mökkiin.

Toivo oli jo kärsimättömästi odottanut mummoa palaavaksi. Hän oli katsonut äitiään kauan, varsinkin hänen kasvojaan, jotka olivat kuumeesta hehkuvat. Ne jollakin tavoin peloittivat häntä, saivat ahdistuksen valtaan. Äiti oli hänestä väliin kaukainen, väliin taas hyvin läheinen. Kuumeen väliajoilla olivat kuitenkin ajatuksetkin tuokioksi tyyntyneet, ja mielikuvien musta, houremainen noitasa-batti oli muuttunut kummallisen kirkkaaksi, läpikuultavaksi päiväksi. Hekin olivat silloin vaihtaneet jonkin sanan. Toivon pojanmielen oli vähitellen täyttänyt iloinen varmuus siitä, että hän jälleen oli löytänyt äidin. Hämärästi poika vaistosi, että äiti kuumeen paineen alta ponnisteli johonkin uuteen elämän asteeseen.

Oli melkein tuskallisen hiljaista. Äiti vain hengitti katkonaisesti. Hän oli taas hautautunut kuumeen alle. Toivo meni katsomaan ikku-

nasta ulos. Pienen puutarhan ilta humautti häntä vastaan ja taivaan huimaava, sininen korkeus. Puutarhan puiden takaa Toivon silmiin häämötti kuutamon himmeystä pelto-lakeus ja sen takana Tompaan mäki, jossa oli vanha, hylätty tuulimylly. Hän kaipasi sinne nyt leikkimään mylläriä suutarin Katrin kanssa ehtoon salamyhkäisessä hämärässä. Tompaan mäki oli kaikua ja kohiseva, ihanaa oli siellä leikkiä vanhan, sammaloituneen tuulimyllyn varjossa. Mutta sen jälkeen, kun äiti oli nostettu joesta, Toivo ei ollut käynyt Tompaan mäellä. Kohta kun äiti parantuisi, hän sinne menisi; hän oli siitä jo sopinut Katrin kanssa.

Taas Toivo vilkaisi salaa äitiinsä. Tämä näytti nukkuvan. Mummoa ei kuulunut ei näkynyt. Missä hän mahtoikaan viipyä? Koko ilta oli kuin noiduttu; se oli täynnä ahdistusta ja salaperäistä välkettä, pyörryttävää taivas-kohinaa. Toivoa huimasi. Hän nojautui ikkunanlautaan ja sulki silmänsä. Kuutamoinen pieni puutarha, pellot ja Tompaan mäki sulkeutuivat häneltä pois, siirtyivät kuin toiseen maailmaan. Hän kadotti ajoittain jopa tietoisuutensa siitä, missä oli. Äidin hahmo vilahti kaaoksessa hyvin etäisenä, surullisena... ja mummon hallavat hiukset liehuivat tuulesa...

Kuumetta . . . elopeltoja . . . uivia lapsia joes-
sa . . . ylös kimpoavia vesipisaroita . . . Vieras
mies kaupungista . . . Toivo seisoi alasti töllin
puutarhassa veitsi kädessä, mummon veitsi,
jota tämä käytti koivuja kasvavilla mäillä luu-
tia tehdessään; hän odotti sitä vierasta miestä . .
Ja suutarin sokea juhta lauloi kärsimyslau-
luun; se kaikui halki maailman, yli kylien ja
kaupunkien, yli seitsemän meren, se viilsi maata
kuin aura, tuskan aura, ja saavutti etäisimmän
tähdän, minkä Jumala oli kerran pannut va-
laisemaan yötä . . . Voi sitä laulua! Toivolta
se riisti veitsen kädestä ja teki hänet alastonta
paljaammaksi. Äiti yhtyi jostakin etäältä siihen
lauluun, murheellinen äiti. Mummokin lauloi
värisevällä äänellä ja Simpun Lassi, puujalkai-
nen poika, jonka toinen jalka oli katkennut
niittokoneessa heinävainiolla . . . Kaikki he
lauloivat kukin omaa kärsimyslauluaan — —.
Mutta sitten laulu vaikenä, eikä Toivo kuullut
enää mitään, ei mitään. Hän oli yksin. Miksi
kukaan ei tullut hänen luokseen? Oli pimeä.
Joku hengitti kuuluvasti. Oliko se äiti, kuu-
meen polttavasta kohdusta syntyvä uusi äiti?
Laahustavia askelia syvässä hämärässä . . .
Toivo kiljahti. Mutta hymyili kohta helpoitte-
neena. Mummon ystävälliset kasvot sukeltau-

tuivat esiin illan aaltoilevasta tummuudesta niinkuin vedestä.

— Oletko nukkunut? kysyi mummo. — Viivyin kotvan.

— En minä tiedä, sanoi Toivo ja pyyhkäisi kasvojaan kuin itkun jälkeen.

Sitten he eivät puhuneet enää mitään. Musta kissa päässään valkea täplä kuin joulukuusen tähti palasi hitaasti hiipien elovainioilta, jossa se oli ollut etsimässä hiiriä, pieniä, nokkelia peltohiiriä. Yö tuli. Toivo nukkui. Hänen äitinsä nukkui kuumeen horteessa. Mutta mummo huojui rahilla kotvan sillä välin. Hänen uupunut, harmaa päänsä, joka humisi jo täynnä tummaa unta, tolkahteli silloin tällöin seinää vasten kuin auringon polttama saviastia, sangastaan vartaaseen riippumaan asetettu tölkki, vitkaan tuulessa heiluva . . . Sitten sekin pysähtyi aivan kuin seinäkellon heiluri vedon ollessa lopussa. Vanhus nukkui.

Himmeästä, väljästä jokilaaksosta kantautui lehmän etäistä ammuntaa. Tuo ääni puhkoi itselleen raikuvan tien läpi sakean, lainehtivan yön toiseen kylään, jonka helmasta siihen vastasi samanlainen ääni, yhtä vahva ja käheä, kauas kantava ja rämähtelevä. Kuului lisäksi koiran luskutusta, mutta se vaikenä pian, ku-

ten karjan ammuntakin. Kaikki oli hiljaista, verhoutunutta. Yö vahveni yhä. Kuunvalo kei-
nui hauraana ja aavemaisena maisemien yllä,
metsien, peltojen, kylien ja virran yllä. Se vähi-
tellen ikäänkuin sulautui niihin, tuli yhdeksi
niiden kanssa ja väreili kuin soitto seudun yllä.
Kaikki rajat luhistuivat, ja avaruus ja maa yh-
tyivät toisiinsa yön vaikeneviksi hetkiksi. Elo-
kuhilaat hohtivat himmeinä tuossa aaltoile-
vassa yövalossa, niinkuin tähdet olisivat helis-
ten sataneet niiden ylle. Kylien hajallaan ole-
vat ihmisten ja eläinten suojat kyyröttelivät
unien ikikuulaalla, tummalla, onnellisella
mäellä, kunnes totinen, valossa hiljaa kypsyvä
aamu olisi jälleen paljastava vitkaan kuluvien
päivien kuilut . . .

Yö tulvi syvänä sisälle huoneeseen, jossa He-
linä kuumeessaan nukkui. Mummokin nuk-
kui istuallaan rahilla. Hänen kurttuiset, kel-
lahtavat kasvonsa olivat puolittain seinään päin
käännettyinä, ja hänen käsissään oli mullan
väri. Hiljainen kuoleman kaipaus väreili kai-
ken aikaa hänen unensa lävitse. Hajoaminen,
tuhkaksi muuttuminen oli hänessä jo alkanut,
se jatkui unessakin yhtämittaa, muutteli ja run-
teli hänen olemustaan, kuohui aivoissa kuin
samea, kauan paikoillaan seisonut vesi . . .

Kuivana ja elämän polttamana hän huojui kuin kuloheinän korsi kuuman poutapäivän helmassa. Hänen henkensä liikkui tällä hetkellä jo irrallaan ruumiista — jossakin kaukana poissa, missä korkeuden hulmuilevat tuulet sitä kannattelivat... Ja mummon täytti kirpaiseva tunne: hänen otsaansa polttaa orjantappuraseppele, ja hän kulkee tomuavalla tiellä halki keltaisten, tuleentuneiden viljapeltojen, Golgataa kohti... Hän laulaa alhaalla maan tomussa, äänen tavoittaessa taivaan humisevan korkeuden. Mutta sitten hän unessa näkee olevansa keltaisella, kuumottavalla sänkipellolla kumaraisena noukkimassa maasta tähtiä. Hänen otsallaan on yhä orjantappuraseppele. Kohottaessaan hetkeksi silmänsä maasta hän näkee vierellään toisiakin ihmisiä. Heitä on paljon, pelto täynnä. Ja mummo näkee, että he ovat kaikki köyhiä, jotka ovat saaneet Jumalalta luvan noukkia pellolta kultaisia tähtiä. Se on ikuisuuden pelto, mittaamattoman laaja ja väljä, ja sen yllä loistavat alati miljoonat tähdet, niinkuin ne loistavat öisin maistenkin peltojen yllä. Andreaskin on joukossa, eivätkä hänen mustat hiuksensa ole enää vedessä... Mukana ovat myös Toivo ja hänen äitinsä. Helinällä on päässään lumivalkea huivi,

joka toisinaan hulmahtaa ylös kuin viileä liekki. Hekin noukkivat pellostä hehkuvia tähtiä puh-taina ja synnittöminä. Mummo ei enää ole yk-sin. Hän tuntee iloa ja nöyryyttä kantaes-saan tähtiä helmassaan koppaan. Ja tähdet loistavat huikaisten suoraan heidän lävitseen.

Aamulla mummosta aluksi todella tuntui siltä, kuin vehnäntähkät olisivat sittenkin tulleet noukituiksi ja pellolla törröttäisivät vain pelkät sänget, kovat ja kuolleesti keltaiset, joi-den kamaralta ei enää pudonneita tähtiä löy-täisi. Sitten hän kuitenkin hymyili tälle aja-tukselleen. Ja hän, Helinän vanha äiti, hymyili koko päivän, joka oli kaunis ja kaikuva alku-syksyn päivä, aina siihen asti hän hymyili, kun tupaan ilmestyi muuan mies harmaassa pu-vussa, työvaatteissa. Silloin hän ei hymyillyt enää. Tämä tapahtui illansuussa. Mutta elonkorjuu ei ollut vielä siltä päivältä päätty-nyt. Aurinko oli jo lännessä. Joen varrella säihkyivät vanhojen talojen ikkunat kuin tu-lessa. Mummo kuuli kaikki tällä hetkellä ih-meellisen selvästi; hän uskoi kuulevansa laa-jalti seudun erilaatuiset äänet: korjuuväen äänet, elovankkurien jylinän tomuisilta teiltä, virran

pauhun, karjalaumojen kohun, lasten huudot ja puiden lehtien syksyisen, ehtoisen kahinan. Sitten Helinän äiti muisti unimatkinsa Golgattalle läpi kullankeltaisten viljapeltojen. Hän oli näkevinään kaukaisen ristinpuun, joka hehkui sille vuotaneen veren tulisessa kuullossa, oli näkevinään ihmeellisen, alasvaipuneen pään jonka ympäri oli kiedottu pistelevä orjantappupuraseppele. Ja hän vaikeni yhä. Hiljainen, kärsivä mieskään ovensuupenkillä ei sanonut mitään. Hänen harmaista, paikatuista vaatteistaan lähti viljan ja mullan tuoksu.

Hiljaisuus väreili tuvassa kuin vesi mustassa, öisessä joessa, jota kuu oudosti valaisee. Tuo hiljaisuuden salaperäinen, sisäinen liike, alituinen syvä eläminen, joka oli kuin puunlehden kasvu toukokuun vaaleassa yössä, ympäröi heitä, mummoa ja harmaapukuista miestä, joka oli sairaalle Helinälle ollut kerran hyvin rakas. Hän oli Valkin Aleks, joka oli tullut Helinää katsomaan — viimeisen kerran, kuten hän ajatteli.

Hyvin pitkän hetken kuluttua sanoi vihdoinkin Helinän äiti raskaasti:

— Mitä sinä täältä vielä haet? Etkö ole jo tarpeeksi tuottanut kärsimyksiä Helinälle? Elämänsä ja maineensa hän asetti vaaraan sinun

tähtesi, joka et sitä ansainnut. Kuolemaankin hän aikoi vielä mennä, mutta ei ollut vielä hänellä kuoleman aika, koska elävänä nostettiin ylös joesta.

Valkin Alekski painoi päänsä entistä syvempään eikä vastannut. Hänen hartiansa nytkähelivät niinkuin väsymyksestä. Oli jälleen hetken hiljaista. Syyskärpäset vain surisivat ilotomasti ikkunoissa.

— Luulin sinun olevan jo poissa näiltä main, sanoi taas mummo.

— Lähden kohta, ilmoitti Alekski viimein käheällä äänellä. — Mutta halusin nähdä vielä Helinän.

Mummon vanha, särkynyt ääni oli täynnä katkeraa syytöstä, kun hän vastasi:

— Mitä näkemistä hänessä on? Luu ja nahka! Niin on mennyt huonoksi. . .

Alekski tajusi tuon salaisen syytöksen, joka kätkeytyi Helinän äidin sanoihin ja ääneen, mutta hän vaikenä. Mummo katsoi häntä tarkasti, ikäänkuin etäältä, ja virkkoi sitten leppyneenä:

— Siellä hän makaa kamaripöksässä. Mene sinne, jos kerran tahdot hänet nähdä.

Alekski nousi äkkiä ja hävisi porstuaan. Mutta kamarin ovella hän pysähtyi. Kummallinen raskaus valui yht'äkkiä hänen koko olemuk-

seensa, hänen hartiansa painuivat kuin taakan alla. Helinän kuva särehti jo kuin hänen silmäterissänsä, se syövytti, poltti itsensä niihin, ja hän tunsi omituista, repivää tuskaa kuten kuoleman, suuren eron läheisyydessä. Puiden lehtien ohut kahina saapui ulkoa hänen tarkkaaviin korviinsa. Se rauhoitti häntä kuin soitto, ja hän avasi hiljaa oven, niinkuin hän olisi astunut kirkkoon, jonka perällä oli valkea madonnankuva lempein, kaunein kasvoin.

Ja kun mummo tuli laahustaen tuvan puolelta, näki hän Aleksin istuvan tuolilla ja tuijottavan Helinään kuin johonkin näkyyn, jonka hänen silmänsä sillä hetkellä havaitsivat. Helinä makasi horroksissa; hän ei liikahtanutkaan eikä tajunnut Aleksin läsnäoloa. Loputon virta ikäänkuin lainehti taas heidän välillään, kohtalon tumma virta. Aleksinojautui seinään, mutta ei irroittanut katsettaan Helinästä. Kaikki tuntui tuskallisen olemattomalta. Helinän kasvotkin kajastivat hänen silmiinsä kuin verhon takaa, vaaleina, epätodellisina ja laihoina. Ja kuitenkin hän oli nähnyt nuo kasvot täynnä elämää, nuoruutta ja lumouksen voimaa. Mutta sen jälkeen oli tapahtunut paljon. Tuntui kuin heidän oman elämänsä merkittävä, tumman laahustava noitasabatti olisi muodostanut

heidät vähitellen, vuosien kuluessa, toisilleen tuntemattomiksi, polttanut heidän kasvoihinsa merkkejään, tehnyt heidän kätensä kylmiksi ja heidän sydämensä koviksi ja paatuneiksi.

Tällä hetkellä kuitenkin Aleksin olemuksen syvyydessä liikkui jotain voittamattoman lämmintä ja läheistä, joka melkein tulvi kasvoihin asti, poltti silmiä ja käsiä, ruumista. Hänen vuokseen Helinä oli mennyt jokeen, käynyt kuoleman porteilla. Mutta mitä hän oli antanut puolestaan? Ei mitään muuta kuin tyljä sanoja, moitteita, jonkin karkean syleilyn. Kokonaisen kuukauden hän oli antanut valua käsistään turhaan, kuukauden, jonka kohtalo oli ikäänkuin heitä varten varannut; hän oli kuluttanut sen epäluulojen kalvamana, melkein vihan vallassa, kunnes he olivat viimein eronneet. Ja sillä välin oli kypsynyt vilja leikattu loppuun, tähkät lakanneet huojumasta ja luonto puhjennut kuoleman arvoitukselliseen, silmiä huikaisevaan loistoon. Tyhjinä kuin korjatut sänkimaat sielun maisemat levisivät nyt hänen eteensä.

Hän istui pitkän hetken Helinän huoneessa, ja koko tänä aikana ei sairas avannut silmiään. Nuo sulkeutuneet silmät kätkivät luomiensa alle kuin jonkin salaisuuden, jonka Aleksin olisi

halunnut kiihkeästi tietää. Mutta hän tunsi menettäneensä jo kaiken yhteytensä tuohon oloon; Helinä oli sulkeutunut häneltä, mikään salaisuus tässä ei olisi hänelle enää paljastuva, sillä he olivat kuolleet toisilleen, vaikka elivät. He olivat kuin kaksi autioksi jätettyä taloa, jotka katsoivat toisiaan kylmin, kimaltelevin ikkunoin. . .

Aleksia kiusasi halu syöksyä Helinän luokse ja koettaa havahduttaa tämä hänen läheisyytensä tuntuun. Mutta hän ei voinut tehdä tätäkään, kun jo Helinän äiti kosketti häntä olkapäähän ja kuiskasi:

— Lähdetään jo. Hän voi herätä.

— Niin, hän voi herätä ja nähdä minut, muisti Aleks. Ja omituisesti huumaantuneena hän lähti huoneesta, johon hän ei enää olisi palaava.

Elonkorjuuväki palasi juuri pelloilta teiden tomussa ja vankkurien jylinässä. Joku lauloi. Aleks kuuli sen. Se oli yksinkertainen ja pieni laulu; hänen tuli sitä kuunnellessaan hetkeksi hyvä olla. Mutta sitten hän taas muisti Helinän ja taannoisen hetken hänen luonaan. Ja jota-

kin kylmää valui hänen lävitseen tuon hetken muistosta.

Tuuli humisi puissa. Korjuuväki oli jo kadonnut näkyvistä. Joki hävisi harmaana tanskojen usvaan. Alekski katsoi sinne, missä tiesi kaupungin ja meren olevan. Ja kun hän viimein kääntyi mennäkseen, hän oli tehnyt päätöksensä. Se varmistui yhä, kuta lähemmäksi hän sitä taloa tuli, jossa hän sauhuksen päätyttyä oli ollut maatyössä.

Taloon oli tullut mustalaisia, kirjava joukko, joka remuten ilakoi pihassa. Joku tytöistä tanssi ja söi tanssiessaan vehnänjyviä; kuten lintu hän kumartui niitä tuon tuostakin huulilleen noukkimaan erään nauravan nuorukaisen kädestä. Alekski katsoi hetken tuota leikkiä. Hän näki tytön punaiset huulet, jotka suipistuivat ottamaan vehnänjyviä pojan kädestä, näki hänen notkean vartalonsa, joka taipui tanssin huoltomissa kaarteissa kuin rannan paju. Ja Aleksin tajuntaan tulvi taas vuosien takaisia muistikuvia Helinästä, hyvin etäisiä ja haalistuneita muistoja, jotka olivat kuin kääriytyneet kevätöiden hulmuilevaan, epämääräiseen hämärään. Mutta tuskallisesti havahtuen hän työnsi nuo muistot luotaan, kääntyi ja meni sisälle taloon.

Kun Alekski palasi ulos, oli hänellä nyytti kädessään, ja hän suuntasi kulkunsa joelle. Hän lähti kulkemaan pitkin joen vartta kaupunkia kohti. Hän kulki kauan, ja ilta tummeni hänen ympärillään. Tuli yö ja pimeys. Oli hyvin vaikea enää erottaa mustankiiltävää vettä ympäröivästä maisemasta. Mutta vihdoinkin pilvet hajosivat, ja tähdet tulivat näkyviin. Niiden valossa hän kulki vielä pitkälti. Sitten hän heittäytyi himmeästi välkkyvään, kasteiseen heinäen, tähtitaivaan alle, ja nukahti.

Hänellä ei ollut mitään kiirettä. Aika humisi hänessä ja hänen ympärillään, hänellä tuntui olevan sitä määrättömästi. Kukaan ei häntä odottanut. Rannan heinä subisi hiljaa tuulesa. Ikuiset tähdet paloivat. Kerran lauma villihanhia lensi hänen ylitseen virran suuntaan — merelle päin. Syksyn henkäys tuntui jo ilmassa.

Mutta jossakin kaukana nuoruudessa oli Helinä, hänen sielunsa, hänen ruumiinsa, hänen ihonsa tuoksu ja kullankeltaiset hiuksensa. Ja jossakin lähellä oli Kuolema ja Taivaan Ovi. Koko loppuyön hän ajatteli unissaan ja muisteli Helinää. Hän kulki mäillä ja kallioilla, tuulen kohistessa hänen hiuksissaan. Ja hän huusi alas laaksoihin rakasta nimeä. Hän näki jylhät häilmeisten, harmaitten miesten hoippuvan

pelloilla aurojensa jäljessä unen maisemien keskellä. Hän kysyi heiltäkin Helinää, mutta he eivät vastanneet mitään, eivät edes nähneet häntä työnsä helteisessä vaivassa. Mutta viimein hänen äänensä kantautui erääseen kylään, jossa vanha nainen nosti vettä kaivosta. Unen auringon läpikuultavassa valossa vaimon lumivalkoiset hiukset hohtivat kuin hopea. Hän kääntyi ja sanoi: »Helinä on kuollut.» Silloin hän peitti kasvonsa ja taukosi kyselemästä.

Aleksi havahtui hereille. Oli kylmä aamunkoiton hetki. Aurinko nousi punaisena. Koko taivas oli kuin liekeissä. Virtakin kuului ihmeellisesti, kumman uutena ja raikkaana se hävisi tasankojen ihanaan aamuun. Rannan puut kimaltelivat. Hän nousi märkänä kasteesta ja lähti jatkamaan matkaansa. Talojen ja töllien ikkunat välkkyivät aamun väreilevässä, alati vahvenevassa valossa.

Aamu eteni yhä. Aleksi kulki edelleen virran vartta, jota hän oli päättänyt seurata kaupunkiin asti. Miksi hän teki näin? Miksi hän ei noussut maantielle ja kulkenut sitä pitkin. . ? Sitä hän ei itsekään tietänyt, mutta muistot ikäänkuin humisivat näin kulkien kaiken aikaa hänen lähellään.

Kerran hän nousi ylemmäksi rannalle. Sil-

loin oli jo päivä. Läheiseltä tierakennukselta kantautui hänen korviinsa dynamiittilaukauksia. Hän näki miehiä, jotka etäämmällä tarkkailivat laukauksia; toiset heistä olivat yläruumiit paljaina, ja heidän ihonsa hohti kuin kupari väkevässä auringossa. Äkillinen, myrkyinen huuma täytti Aleksin mielen, tarmon leimahdus, melkein hurmio. Jokin uusi elämä tervehti häntä noissa tienrakennuksen kajahtelevissa dynamiittilaukauksissa, jokin uusi maailmankuva kohosi tällä hetkellä esiin hänen mielensä kaaoksesta kuin sumusta tehtaiden piiput, tosin vielä epäselvänä, piirteettömänä. Kaikki entinen putosi hänen yltään kuluneiden vaatteiden tavoin. Jossakin tosin oli Helinä kullankeltaisine hiuksineen — hänen elämänsä hohtava madonnankuva, tähkvien viljapeltojen langennut Magdaleena; tätä kohti hän katsoisi, kun hänen olisi paha olla ja mieli muistoista raskas. Mutta se olisi oleva enää vain pelkkä muistikuva, jolla olisi ympärillään menneisyyden häipyvät puitteet. . . Sen sijaan nuo väkevät, kajahtelevat dynamiittilaukaukset ikäänkuin aukoivat hänelle tietä johonkin uuteen elämään, joka vielä kerran odotti häntä tuolla etäällä kaupungin ja meren vaiheilla. Tämä oli vain haave, ajatus, mutta kuitenkin

kin se ihmeellisesti kannatteli häntä matkan jatkuessa.

Saattoi kyllä toisinaan, hänen kahlatessaan rannan kuolevassa heinässä, uusi syvä raskasmielisyyden puuska vallata hänet. Maailma oli silloin jälleen musta ja saastunut, täynnä epätäydellisyyttä, surkeutta ja vihaa. Eikö tälläkin hetkellä lyöty jotakin ihmissuvun jäsentä ristiin? . . . Eikö jostakin maailman kolkalta nytkin kuulunut vasaran kumahtelevia, säälimättömiä iskuja ristinpuihin, iskuja, joiden kovassa, armottomassa kaiussa värisi haaskalinnun julma kaipaus? . . . Hänkin oli yksi ristiinnaulitsija. Hän peitti silmänsä saadakseen olla näkemättä tätä, mutta hän näki sen kuitenkin, näki, mitenkä hän kohotti vasaransa iskuun, näki myös kasvonsa, jotka olivat kamalat nähdä, koska niihinkin oli jähmettynyt haaskalinnun hyinen kaipaus. Maailma oli muodostunut Pääkallonpaikaksi, jossa joka hetki lyötiin vihan ja tylyyden voimalla jotakin ristiin. . .

Ajatellessaan kaikkea tätä ja lisäksi myös omaa kumean tyhjää ja mitätöntä elämäänsä sekä uudelleen löydettyä ja uudelleen kadotettua Helinää hänet valtasi jäinen epätoivo. Hän melkein huojui sen painosta virran parrasta kulkiessaan. Vihdoin hän heittäytyi pitkälleen

maahan. Hänellä ei ollut vielääkään mitään kii-
rettä, ei ollut. Hiljainen kaipaus tosin ajoi hän-
tä kaupunkiin; hän kaipasi kaupunkia, junia,
välkkyviä vetureita, etäistä ulkosatamaa, nos-
toraanoja, kivihiilen tuoksua — kaikkea tuota,
joka muodosti kaupungin. Kuinka kaukana
hänestä nyt olivatkaan kypsyvät, aaltoilevat
viljapellot, raadanta kuumilla vainioilla, mul-
lan ja kuivien olkien tuoksu, hiljaiset maa-
kylät, mustat, tuulessa kohisevat metsät ja —
Helinä, peltojen ihmeellinen, uneksiva or-
jatar. . . ! Tuo kaikki oli nyt näin loitolta kat-
soen kuin unta, suurta, avaraa unta. Vain virta
oli pysynyt hänen lähellään harmaana, hitaasti
eteenpäin lainehtivana, järkyttävänä, tuo virta,
johon niin monta hänen elämänsä muistoa liit-
tyi. Ja taas hän syöksyi syvälle muistoihinsa,
löytäen niistä katkeraa lohtua. Hänen ylleen
syttyi jälleen niinkuin tähti, toivon himmeästi
loistava tähti, ja hänen olemustaan riipoi
kuuma odotus. Hän tunsi kohoavansa kuin
kuilusta. Maailma tosin oli täynnä varjoja,
mutta sen yli lankesi kuitenkin sammumatonta
valoa, joka kutsui ihmiskuntaa, sen halvinta-
kin jäsentä, valtaisaan uudestirakennustyöhön.
Uusi Maailma, uusi ihmiskunta odotti jo si-
säistä lunastustaan. Kärsimyksen auringossa

se kypsyi niinkuin vilja, hänkin kypsyi, kasvoi — mitä varten? Hän ei tiennyt sitä. Mutta kenties kerran se olisi hänelle paljastuva.

Vietettyään toisen yön taivasalla Alekski kulkeutui aamun tullen erääseen vanhaan rantakahvilaan. Se oli jokseenkin rappeutunut rakennus, haalistunein värein maalattu, sateiden ja tuulien syömä talo. Aleksin tullessa pauhasi kahvilassa hanuri. Sitä soitti muuan joenvarsi-kyliä kiertelevä vihoviimeinen pötkö, tuollainen vesipää, jonka oikea paikka olisi ollut hulluinhoitola. Hän oli Riutalan Lasse. Ja hän soitti usein mielettömiä säveliä, yhdistellen eri lauluja ulkomuistista, temmaten irralleen sävelen sieltä toisen täältä omasta yhteydestään. Näin muodostui jatkuva, tolkuton luritus, jolla ei ollut alkua eikä loppua. Hän ikäänkuin haravoi ääniä maailman eri laidoilta, laulunpätkiä, soiton katkelmia, virtojen kohinaa, tanssin ääniä, luoden ne mielettömässä päässään uudeksi kokonaisuudeksi, eriskummalliseksi ja hämäänyttäväksi hulluuden sinfoniaksi. Ja tätä hän olisi kerran alkuun päästyään soittanut loputtomiin, elleivät kyllästyneet ihmiset olisi temmanneet häneltä kirjavin nauhoin ko-

risteltua käsipeliä pois ja työntäneet leuhkalle ruokaa suuhun. Niin tapahtui nytkin rantakahvilassa Aleksin särpiessä kahviaan ikkunanpielessä.

Paitsi häntä oli kahvilassa myös muuan teurastaja, joka aamuvarhaisesta huolimatta oli lujasti päissään. Hän oli taannoin eräässä kylässä lyönyt lukkoon pari mullikauppaa, ja niiden päälle ryypännyt itsensä aikamoiseen kaa-suun. Nyt tuo lihava, punanaamainen teurastaja istui jokikahvilan nurkassa vaipuneena syvälle humalaansa, hetkittäin kuitenkin havahtuen kuin valveille. Niinpä hän kerrankin puhua tokelsi itsekseen:

— Joka tapauksessa . . . kolme lehmää ja pikkuvasikan ruhoja . . . kaksi vaunulastia. . .

— On ryypännyt itsensä jo aamulla noin rapakänniin, huomautti Aleksille Viitalan ämmä, joka piti rantakahvilaa.

Mutta Aleksin mieleen kohosi samassa kuin usvasta etäinen maakylä ja muuan yö, katos, jossa oli olkia. . . Hän makaamassa humaltuneena oljilla, pimeyteen katoava Helinä. . . Humalan pohjalla lainehtiva katkera totuus. Aleksia värisytti. Hän nousi lähteäkseen.

— Menettekö kaupunkiin päin? kysyi Viitalan ämmä.

— Kyllä pitäisi, vastasi Alekski ja vilkaisi juopuneeseen teurastajaan, joka oli laskenut pänsä raskaasti pöydänkannelle niinkuin mestauspölkylle.

— Siellä päin sitä nyt on vettä joessa, jatkoi vaimo. — Ihan ovat hukkaa. Satanut on viikko-kaupalla, ja ihmiset ovat elojensa kanssa hukassa, kun eivät tahdo saada niitä pelloilta korjatuksi katon alle. Ei ole ollut poutaa sen vertaa.

Tähän loppui Aleksin kohdalta aamuhetki siellä vanhassa joenvarsikahvilassa, ja hän lähti jatkamaan matkaansa kaupunkiin. Virta lainehti harmaana, ja alajuoksussaan se todellakin oli äärettömästi tulvan paisuttama. Suuria aloja peltomaista oli veden alla. Kalliosaarien tavoin kohosi joitakin latoja, eläintensuojia ja ihmisasuntojakin väkevän tulvaveden keskeltä, puhumattakaan hajoavista, täyteen ahdetuista eloseipäistä, jotka olivat kuin räpisteleviä, työllästä virrasta lentoon nousevia suuria lintuja levitetyin siivin. . . Keinuvilla paateilla soudeltiin edestakaisin. Tulvan säikyttämiä naisia ja lapsia seisokeli maantiellä, jonne Aleksikin oli vihdoin noussut jokiuomasta. Joen alajuoksun varsilla oli paljon satanut, mutta nyt oli pouta, ilma kylmänkaunis, selkeä; veden joessa odotettiin laskevan. Aurinko loisti suurena ja säteet-

tömänä virran yllä. Aamuisin se nousi kuin suoraan joesta tarun punaisen, uponneen haahden lailla. Miehiä hääräili rannoilla käsissään välkyvät, huljastelevat keksit.

Kaikkialla loimotti alkusyky — elokuun loppu. Silmiä riipoivat ihmeellisesti punaiset, keltaiset, ruskeat ja siniset värit. Jossakin kaukana etäisyydessä kulkivat junat; niiden savut jäivät kummallisesti riippumaan kylmille, tummansinisille taivaanrannoille.

Harmaina, keltaisina ja mustina lepäävät väkeväkasvuisten metsien reunustamat tasangot ja peltoaukeat virran kahden puolen. Ei ainoatakaan huojuvaa kortta enää näkyvissä viljapelloilla, kaikki, kaikki on leikattu pois ja korjattu elovankkurien humussa kattojen alle. Virta on foivottoman leveä ja harmaa, aamuisin huurainen, usvaan kääriytynyt. Naudat ammuvat haikeasti jokilaakson loimottavaan syksyyn. Puut palavat synkeän punaisina. Voi tätä suurien virtojen ja äärettömän peltojen syksyä, jolloin suunnaton autius ja kaukaisten taivaanrantojen sininen, lasimainen kylmyys painaa mieltä kuin maailmanloppu. . . ! Mutta kuitenkin: vanhat talot seisovat taipumattomina virran varsilla,

ja niitä ympäröivät valtaiset maaomaisuudet. Ja viljapeltojen harmaat, multaiset sarkaruumiit odottavat jylhässä hiljaisuudessa uutta hedelmöitymistä ja toukokuun väkeviä päiviä, ylösousemusta.

Suutarin sokeaa hevosta talutettiin perunapellolla; se kiskoi puista auraa. Laiha juhta hoipui vaolla, joka vanhan auran edestä aukeni työläästi. Perunoita tuli näkyviin mullasta. Hevosta talutti suupielistä suutarin vaimo, pitkänhuiskea, rivosuinen Linta; suutari itse hoiteli kiroillen resuista auraa. Juhdan harmaantunut pää roikkui raskaasti alas, sen sammuneet silmät olivat kiinni. Lapset hälisivät koppineen vaolla. Syyskuun aurinko paistoi heleästi. Taivas oli korkea ja sininen, hyvin sininen, siellä täällä kellahtavia juovia. Linnut lensivät tummina parvina peltojen yllä.

Mummo ja Toivokin ottivat tänä päivänä perunoita pienestä sarkamurusta puutarhan vierestä. Heillä ei ollut hevosta. Mutta mummo kaivoi lastalla vaosta perunat näkyville, ja Helinän poika noukki ne siitä koppaan multaisin käsin. Hiljaista oli. Vain suutarin pellolta kuului rähinää ja mekastelua. Mutta sielläkin oli

yksi vaiti: sokea hevonen. Äänettömänä ja juh-
lallisena se kohosi häärivien ihmisten keskeltä
niinkuin suoraan maasta; sen kärsivä, järkyt-
tävä pää kohosi väliin ylös kuin syvän unoh-
duksen alhosta, kuvastuen silloin hetken ava-
raa, sinistä taivasta vastaan, kylmänsinistä
taivasta, joka kuohui jo täynnä syksyä. Tuo het-
keksi noussut eläimenpää vaappui kotvan kuin
raikkaan ilman kannatuksella ja lysähti sitten
jälleen maan puoleen. Se oli kuin eläinmaail-
man Kristus, joka hiljaisena ja orjantappura-
seppelä päässä odotti ristiinnaulitsemistaan —
viemistään Golgatalle. . .

Helinäkin näki tuon sokean juhdan ikkunaan.
Hän oli noussut vuoteesta ja pukeutunut. Mil-
lainen olikaan ilma! Kaunis, tyyni, sininen, kir-
kas. . . Kuinka maisema olikaan muuttunut hä-
nen sairautensa aikana! Vaikka syksy ei vielä
ollutkaan täysin yllättänyt, näki havahtuva ih-
missilmä kuitenkin kaikesta, että kesä oli taas
mennyt. Joskus aikaisemmin oli vuodenaiko-
jen vaihtuminen saattanut oudosti järkyttää He-
linän mieltä, hän oli tuskallisesti tuntenut tuon
luonnossa tapahtuvan myrskyisen muutoksen,
tuon jaksoittain palaavan rajun, sisäisen ja ul-
konaisen aaltoliikkeen kuin omassa ruumiis-
saan, mutta nyt hänen olonsa oli rauhallinen ja

vilpoinen — se läheni melkein kuoleman tyyneyttä; oli sisar sen kanssa. Syvä alistuminen näytti leimaavan hänen jokaista liikettään, hänen silmiensä jokaista katsetta. Hän oli syntynyt kuin uudestaan kuumeen ja kärsimyksen paineessa. Mikään ei tuntunut olevan enää siten kuin ennen. Hänet oli nostettu virrasta uutena ihmisenä, vaikka hän ei sitä vielä silloin ollut itsekään tajunnut. Mutta jotain oli iäksi mennyt, uponnut kuin virtaan, joka oli temmannut sen mukaansa ja kuljetti sitä nyt pois . . . Se oli irroittautunut hänestä kuin vaahdo, ja hän tunsi olevansa kumman paljas viileässä yksinäisyydessään. Paljon oli häneltä mennyt, mutta jotain oli jäänyt myös jäljelle, vaikka suuresti muuttuneena, uudistuneena. Hän oli kylpenyt niinkuin Betesdan lammikossa tai pyhässä Gangesissa, ja sitten hänet oli nostettu sieluineen ja ruumiineen kuumeen rovioon, jossa kaikki kuona oli hänestä palanut pois. . .

Tuo merkillinen sielun ja ruumiin yhteisjäntitys, joka oli pitänyt häntä vallassaan kokonaisen kuukauden, kuuman ja kypsän kuukauden, oli lauennut ja jättänyt jälkeensä vain ohuen haikeuden tunteen, joka oli kuin hopeinen kuura puiden oksilla lokakuun aamuna. . . Se tunne oli kokonaan vailla kaipuun katkeruut-

ta, se lainehti vain mielen pohjalla kuin hiljaa virtaava aalto estettä kohtaamatta, tunkeutui vähitellen kaikkialle hänen olemukseensa, kuin kietoen sen alati pysyvään surun vaippaan, jonka alla henki ja ruumis kamppailivat uuteen lunastukseen. Minkälainen tuo lunastus tulisi olemaan, siitä hän ei vielä tiennyt, sillä hänen uusi minuutensa lepäsi vielä niin kuin sikiöksi kääriytyneenä elämän kuumassa kohdussa. Mutta että huomisen kohina ympäröi häntä jo, sen hän kummallisen usvaisesti aavisti. Uusi aurinko, uusi kuu ja uudet tähdet odottivat häntä, odottivat myös uudet päivät, aamunkoitot ja pitkät päivät sekä hiljaiset, hehkuvat ehtoot, jolloin kaikki olisi kääriytyvä unohduksen lohdulliseen verhoon. Ja tuntien syvää, unenkaltaista tyyneyttä hän odotti uutta elokuutakin, johon aika kylmän talven, ihanan kevään ja väkevän alkusuven kautta jälleen vie-risi. Uusi vilja olisi silloin kypsytävä tähkään ja virta kulkisi vanhaa uomaansa viljavainioiden halki alajuoksun laajoja tasangoita, kaupunkia ja merta kohti. Mikä oli loppujen lopuksi muuttunut? Ei mikään, ei mikään. Jos hän oli uskonut, että virta muuttaisi uomaansa hänen kohtalonsa vuoksi, niin hän oli totisesti erehtynyt. Hänessä tapahtunut muutos ei nä-

kynyt missään, ja hänen tuskansa, surunsa ja toivoton kaipauksensa — nekin olivat hukkuneet luonnon suureen yhteiskärsimykseseen, jolla ei ollut rajaa eikä määrää.

Luonto henkäili hänessä; maisemien alaston, syksyinen suru sulautui häneen ja teki hänen oman tuskansa mitättömäksi. Hän lunastaisi itsensä siitä vapaaksi juuri tämän luontoon sulautumisen avulla. Kuolemakaan ei tässä uudessa elämäntilassa kammottaisi, se olisi vain sulautumista uuteen olomuotoon, siirtymistä lähemmäksi kaiken alkulähdettä, lähemmäksi alkuliekkiä, joka oli ikuinen ja joka oli Jumala. . . Ja kullankeltainen vilja huojuisi edelleen, ja uudet tytönkasvot kuvastuisivat sen keskeltä, nuoret kasvot, jotka hehkuisivat sadonkorjuunpäivien syvässä, kirpaisevassa valossa. . . Häntä ei kukaan muistaisi, ja hyvä oli kaiken olla niinkuin oli.

Tämä kaikki eli hänessä, Helinässä, kuitenkin usvaisena, itsetiedottomana, selviksi ajatuksiksi kiteytymättömänä, pelkkänä avarana t u n t e e n a, josta hän ei itsekään ollut selvillä. Hän tunsi uudistuneensa vuosien pettymysten ja nyt kuumeen puristuksessa, tunsi näkevänsä maailman kuin kokonaan uusin silmin; vain tämän hän kirkkaimmin tajusi — kaikki muu

oli epäselvää, kaaosta, käsittämätöntä, villiä luontoa, jossa vuodenajat vaihtuivat jylisten, kumeina, värikkäinä saattoina, jossa puut huojuivat tuulien helmoissa, vilja kasvoi, aurinko loisti, kuoltiin, synnyttiin, tuhottiin ja luotiin uutta.

Toisinaan pysähtyivät Helinän ajatukset myös Aleksiin, mutta ilman vihaa. Nyt hän melkein sääli tuota yksinäistä miestä, sääli ennen kaikkea sen vuoksi, ettei tämä voinut mitään elämässä u n o h t a a, vaan kantoi kaikesta muistojen taakkaa. Kaiken Helinääkin koskevan hän oli painanut mieleensä järkyttävän syvästi, hänen välivaiheensa, kaiken, eikä voinut häneen enää liittyä näiden jälkimuistojen vuoksi. Muistot löivät hänet joka hetki ristiin, eikä silti tullut vapautusta. Jos tämä mies kerran tuhoutuisi, niin hän tuhoutuisi omiin muistoihinsa, ei muuhun, ajatteli Helinä.

Hän tiesi Aleksin käyneen häntä sairauden aikana katsomassa, mummo oli siitä kertonut. Tämä liikutti hänen mieltään nyt jälkeinpäin, ja hän siunasi Aleksia tuon hänen viimeisen käyntinsä vuoksi, käynnin, josta hän ei ollut mitään tajunnut, sillä kuume oli peittänyt kuin kaihi hänen silmänsä, peittänyt hänen jäsenensä, aivonsa, kaiken... Ehkä niin oli ollutkin

parasta. Sillä jos hän silloin olisi nähnyt Aleksin ja voinut puhua hänen kanssaan, olisi heidän välisensä kohtaaminen, tämä viimeinen tapaaminen muodostunut entistä vaikeammaksi, kun se nyt oli henkäillyt vain hiljaisuutta, kaiken loppua ja unohdusta.

Mennyt elokuu jaksoi vielä nytkin Helinän mieltä kiinnittää, sai hänet kerran toisensa jälkeen syvästi ihmeisiinsä, häikäisi väriensä runsaudella, loistollaan. Hän ei voinut ymmärtää, mikä häntä silloin oli hallinnut, mikä kumma voima hänet kahlinnut. Merkillistä sielun hurmiota se oli ollut, eikä ainoastaan sielun, vaan myös ruumiin, lihan kuumaa ylösnousemusta, ihmeellistä palautumista nuoruuteen, sen kaotitiseen elämäntilaan, villiin onneen, suruihin ja pettymyksiin. Ja tuon kaiken oli aiheuttanut nuoruuden rakastetun kohtaaminen vuosien jälkeen, keskustelut hänen kanssaan, kosketukset . . . Toisen pelkkä kädenkosketuskin oli häntä hurmannut, melkein kyyneliin asti liikuttanut, saattanut hänet käsittämättömän onnentilaan. Toisaalta hän oli salaisesti vihannut poikaansa, kun oli havainnut tämän olleen rakkautensa tiellä. Hän oli harhaillut illoin hämyisissä, tuoksuviissa kylissä etsien Aleksia, tarjoillut itseään häpeämättä. Mitä hän olisi-

kaan tehnyt, mihin horjahtanut, jos tätä kuu-
meista, ylikiihoittunutta tilaa olisi vielä kauem-
min jatkunut. . ? Mutta kaikki oli loppunut ja
sammunut, kuten kesäkin hänen ympärillään.
Myrsky oli tauonnut. Rauha oli palautunut ja
mielen vallannut tyytymys. Kuinka uneksiva ja
perin täynnä tunteita hän olikaan ollut! Hän
tosin tunsu rakkautta vieläkin, mutta se oli —
paitsi lasta kohtaan — kummallisen kohteetonta:
hän rakasti tähtiä, kaikkea elollista, ihmistäkin.
Kaikesta tästä hän tunsu yksinkertaista ja har-
rasta kiitollisuutta, hyvin tietäen, että maailma
on vain hetken ihmisen koti. Sitten hänen on
jo lähdettävä. Tämä rakkaudentunteen ääretön
laajeneminen tuli hänelle nyt todelliseksi pelas-
tukseksi tässä hänen elämänsä vaiheessa.

Helinä katsoi ikkunan ruutuneliöiden lävitse
ulos, ja hän näki jälleen alkusyksyisen maise-
man keskellä tuon sokean juhdan, sen raskaan
pään, höyryävän turvan ja kuluneen harjan,
joka kerran maailmassa oli ollut väriltään
valkoinen. Nyt se oli harva ja haalistunut, mo-
nien tuulien repimä, auringon polttama. Kun
Helinä vihdoin väsyneenä käänsi silmänsä toi-
saalle, ajatteli hän yhä noita hevoskopvoja; ne
kasvoivat hänen tajunnassaan suunnattomasti
ja herättivät suuren alistuneisuuden ja juhla-

lisen nöyryyden vaikutelman. Noista suurista, väsyneistä eläinkasvoista virtasi häneen lohtua, ihmeellistä lohtua ja voimaa. Hän olisi tahtonut mennä tuonne harmaalle perunapellolle ja syleillä sokean juhdan raskasta, uupunutta päätä, kaulaa, kyhmyistä polvea ja — itkeä. . . Ja hetken kuluttua hän jo melkein katui, ettei hän sitä tehnyt; se olisi antanut kuin uutta väkevyyttä ja nöyryyttä. Tuo merkillinen, liikku-maton kärsimyksen maailma odotti häntä, jotta hän sen kuumassa läheisyydessä hetkeksi unohtaisi oman ahdistuksensa ja tuskansa. Mutta kummallinen sairaudenjälkeinen heikkous, ohut, ikäänkuin ilmaton tila valtasi hänet jälleen, eikä hän voinut muuta kuin käydä yli lattian vuoteelleen.

Ja kun mummo ja Toivo vihdoin palasivat perunapelloilta, oli Helinä vaipunut uneen. Silloin hämärsi jo. Aurinko laski. Sinertävä hämärrä eteni mäkiä kohti hukuttaen ne verkkaan näkyvistä. Viimeiseksi näkyivät mäkien tuuheat havupuut ja syksyn kullassa hehkuvat koivut, jotka huiskuivat pehmeässä tuulesa kuin surevien naisten harsot. . . Kaivot äänтелиivät niinkuin tuskaiset eläimet. Niiden vaiheilla puhuivat naiset hiljaisin, tummin äänin. Pihoihin valui raskasta, hukuttavaa usvaa aitojen

yli. Ehtoon keskeltä nousivat kylät kuin tiuhasta univiidasta.

Kerran sitten Toivo oli suutarin Katrin kanssa Tompaan mäellä tuulimyllyn luona. Haavan ja koivun lehtien syksyiset värit loimottivat lasten silmiin salaperäisen kauniina. Peltoja oli kynnetty mustiksi. Kyliä ympäröi avara, vilpoinen hiljaisuus. Taivas oli loputtoman väljä, himmeästi sininen ja kirkas. Oikein silmiä huikaisi tuo taivaan vaalea, iltaa enteilevä kirkkaus ja ajaton loisto. Lapset tunsivat olevansa mahdottoman kaukana. Lintuja risteili sinne tänne kummun yllä.

Vanhalla, hyljätyllä tuulimyllyllä oli jäljellä enää vain kaksi siipeä, jotka murtuneina sojotvat toinen länttä, toinen itää kohti. He olivat jo leikkineet mylläriä ja istuivat nyt mäellä, kärsivän, risaisen myllyn juurella. Jonakin hetkenä sanoi Toivo:

— Katso tuota tuulimyllyä! Se on niinkuin Jeesus. . .

— Mitä sinä puhut! huudahti Katri ja säikähiti kovasti. — Jeesusko!

— Niin, vakuutti Toivo totisena. — Näetkö noita siipiä . . . ne on kuin lyöty kiinni taivaa-

seen. . . Taivaankanteen kiinni naulatut kädet!
J e e s u s s e o n . . . Jeesus!

Ja äkillisellä, lapsellisella kiihkolla Toivo veti tytön katsomaan. Katri nosti uteliaasti silmänsä. Todellakin, tuulimyllyn harmaat, sammaloituneet siivet olivat kuin kädet, joiden lävitse kuului syystaivaan vaalea, hämäräinen sini. Ne ikäänkuin upposivat syvälle tuohon sinisyyteen, autuaaseen, kytevään hohtoon, joka kajasti jo auringonlaskua. Ihmeellistä! Mutta sitten Katri havahtui ja sanoi:

— Ei niin saa sanoa. Sinä teit syntiä.

— En tehnyt! huusi Toivo, kiihtymyksen ja uhman vääristäessä hänen kasvonsa tuntemattomiksi.

— Teitpä, toisti Katri silmät suurina. — Syn-tiä teit.

— Mutta minä u s k o n niin.

Toivo oli vieläkin kiihtynyt, mutta kohta hän kuitenkin rauhoittui ja kysyi:

— Luuletko, että minua sanottaisiin maailman Vapahtajaksi, jos minä löisin itseni ristiin?

— Tuskin, vastasi Katri epäröiden. — Tai en tiedä. . .

Ja äkkiä heidän ylitseen humahti suuri hiljaisuus. Lintujen syksyinen siipien suhinakin loittoni, kuoli pois. Mutta lapset katsoivat van-

han, ränsistyneen tuulimyllyn siipiin, murtuneina riippuviin, ikäänkuin yhä ihmetellen he katsoivat. Ja kulottunut mäkiheinä huojui kuolleesti heidän jaloissaan.

Mutta sitten Katri alkoi toisen jalkansa varassa hyppiä mäellä tuulimyllyn ympärillä ja toistella laulavalla äänellä:

— Teitpäs, teitpäs, syntiä teit! Teitpäs, teitpäs, syntiä teit!

Toivo katsoi tyttöä hölmistyneenä, mutta alkoi sitten yht'äkkiä nauraa. Ja kohta he toistelivat molemmat:

— Teitpäs, teitpäs, syntiä teit! Teitpäs teitpäs, syntiä teit!

Ja kaukaa jokilaakson syvyydestä vastasi kaiku:

— Teitpäs, teitpäs, syntiä teit!

Mutta alhaalla kylässä päivitteli Helinän äiti:

— Voi, mitä ne lapset ovat taas keksineet! Jumalaa tuollaisella härnäävät. . .

Kaivot kirahtelivat. Lampaat määkyivät. Virta hohti auringonlaskussa. Ja lapset huutelivat mäellä syyspuiden kohinassa.

Mutta illan tullessa Helinän poika oli paistamassa nauriita harmaalle pellolle sytytetyssä valkeassa. Hämy peitti jo maita. Kylissä sytytivät tulet. Valkea ritisi ja räiskyi naurishau-

dalla. Savu nousi suoraan ilmaan. Varikset vaakkuivat käheästi. Taivaalla kaikui pilvien humu. Nuorien listijäyttöjen kasvoilla kuvastui syksyn hullaannuttava kirpeys. Se oli syksyn loppu. Etäisyydet hukkuivat hämärään, jäi vain harmaan, mullakkaan pellon läheinen piiri, naurishauta, valkea ja kitkerä savu, joka ihanasti hulmuillen kohosi kaikuvaan ilmaan — taivaalle, hyvin tummalle taivaalle, jossa joitakin tähtiä pilkoitti. Savun, nauriin, kostean mullan ja raikkaitten, kasteisten syysoraitten tuoksu tunkeutui väkevänä sieraimiin. Etäistä äänten humua kantautui joelta syksyn viimeisistä lotjista, jotka hinaajien vetäminä hiljalleen häipyivät pitkin jokea kaupungin suuntaan. Se oli syksyn loppua. . .

Syöden mehevää, paistunutta naurista Toivo katsoi silmät puolittain suljettuina punaista kuunsirppiä, joka kuin nauraen väikkyi taivaanrannalla. Kuinka suloista olisi ollut istua kuun hartioilla ja vetää verhokseen syyskuun koivuista kuolleita, keltaisia lehtiä! . . . Ja kuuhepo kulkisi vitkaan idästä tähtien koristamaa tietä lännen viileään talliin, imien himmeästi kuultaviin sieraimiinsa kaikkien kylien, metsien ja peltojen tuoksut, kaikkien menneitten suvien tuoksut. . .

Kun Helinän poika palasi naurishaudalta, hän kohtasi pimenevän moision laidassa suutarin Katrin. Tyttö nojasi aitaan ja itki yksin hämärässä.

— Mitä sinä nyt? kysyi Toivo.

— Niin, kun isä sanoi äsken, että se sokea hevonen tapetaan huomenna, nyyhkytti tyttö.

Toivo tuijotti suu auki tyttöä. Hän muisti samassa unensa, jonka hän oli nähnyt kesällä kuumeessaan ja jossa suutarin sokea juhta oli laulanut kärsimyslauluaan, ja hän sanoi kiivaasti:

— Sitä ei saa tapahtua. Päästetään se irti talista ja autetaan pakenemaan. Se laukkaa, laukkaa pois; sitä ei löydetä mistään. . .

— Mutta sehän on sokea, tiedähän sen. Ei se minnekään voi mennä. — Ja Katri nyyhkytti äskeistä kiihkeämmin.

Silloin Toivokin huomasi, kuinka mahdotonta se oli. Suutarin hevosta ympäröi todella valtava pimeyden meri, jonka halki ei voinut päästä. Ei voinut. Ja oudosti säikähtyneenä Toivo lähti juoksemaan kotiin. Poika puristautui kiivaasti äitiinsä, ja kun tämä vihdoinkin työnsi ihmetellen hänet itsestään irti niinkuin kerran kesällä jokirannassa, hän peitti kasvonsa ja

kyyristyi nurkkaan. Koko iltana hän ei puhunut mitään.

Seutu pimeni yhä. Taivas oli vetäytynyt kokonaan pilveen. Myöhäiset elosalamat välkähтелivät silloin tällöin koillisella taivaanrannalla. Puut suhisivat kuin hädässä, keltaisin ja punaisin lehdin. Oli hyvin hiljaista. Mutta jossakin oli pieni, pimeä talli ja sen pilttuussa sokea hevonen ja himmeitä olkia lattialla. Yö, viimeinen yö, ja sen takana aamun odottava ovi. Oljet kahisivat. . . Muuten oli niin äänetöntä, että jos olisi heittäytynyt selälleen kasteiseen maahan, olisi uskonut kuulevansa sen aaltoilevan hengityksen merelle asti. . .

Helinän viimein toipuessa kuumeestaan syksy oli jo pitkälle kulunut. Sadonkorjuu oli aikoja sitten loppuun suoritettu; kylissä kaikui puimakoneiden humu. Puiden lehtien väri oli kirpaisevan punainen ja luonto täynnä kuoleman loistoa. Linnut olivat poissa. Vain harmaita, vaakkuvia variksia peltojen yllä. Ja joskus huusivat kurjet aution taivaan äärellä kumeasti, oudon riipaisevasti. Lähtöä tekivät jo nekin. Taivas oli huikaisevan korkea, kummasti mieltä polttava. Sininen. Tyhjä. Au-

rinko ajelehti siellä suurena ja säteilevänä, ikään kuin suuntansa kadottaneena.

Aleksi oli lähtenyt takaisin kaupunkiin.

Ja suutarin sokea hevonen oli viety syksyisen metsän laitaan tuulisen päivän sammuvassa loistossa. Se oli astunut hiljaisena ja nöyränä, sokean hapuilevin, tunnustelevin askelein Golgatalleen. Siellä sitä oli lyöty kirveellä suoraan päähän, ja se oli lysähtänyt polvilleen. Kolmannella iskulla se oli kuollut.

Mutta Helinä hymyili alistuneesti keskellä syksyn sumeaa, alastonta auringonvaloa. Hän palasi kylästä Toivo mukanaan. Eikä yhtään kukkasilmää maasta enää vastannut heidän katseeseensa. Kaikki entinen oli mennyt; kukaan kylässä ei ollut siitä puhunut. Uusi todellisuus henkäili kujalla käsi kädessä kulkevan äidin ja pojan ympärillä. Kokonainen ihmiselämä oli kuin vyörynyt heidän ohitseensa yhdessä ainoassa kuukaudessa, ilman, että he itse olisivat sitä havainneet. Helinästä tuntui tällä hetkellä siltä, että kaikki oli tyhjää ja että kylätkin ikäänkuin keinuivat sinisessä tyhjyydessä mullan ja taivaan välimailla. Ruumiin ja mielen kuume oli herkistänyt hänen mielensä, vielä äsken niin kumean raskaan ja levottoman sielunsa siinä määrin, että hän uskoi kuule-

vansa suhisevien kukkien ja kypsyneen viljan puheen äärettömän etäältä, suuren virran varsilta. Mutta kukat oli syksy surmannut, ja viljan pelloilla olivat ihmiset leikanneet. Tyhjinä ja kovan keltaisina hukkuivat sänkimaat äidin ja pojan edestä hämärään . . .

Mutta he vain hymyilivät, syysillan jo kaatuessa tummana metsien, kylien, peltojen ja mustan, tulvaisen virran ylle. Kaikessa heikkoudessaan he tunsivat olevansa niinkuin voittajia. Elämä levisi heidän edessään nöyränä ja avarana kuin voitettu kaupunki, jonka he olivat uudelleen omakseen valloittaneet.

Unto Karvi

MILLOIN PALAA MEERI

KOHTALOITA KALASTAJAKADULTA

» — on Unto Karrin hiljaisimpia, vaimennetuimpia kertomuksia. — Suurin piirtein tämä romaani on täynnä karua, hauraasti väreilevää hiljaiseloa. Metsän ja meren äärinen laitakaupunkimaisema piirtyy selvästi mieleen, ja vaatimattomien sisäkuvien puitteissa tapahtuu uskottavia inhimillisiä ratkaisuja. Säteily nuoruudesta on todella siirtynyt Karrin romaanin sivuille. »Milloin palaa Meeri» on samalla Unto Karrin sympaattisimpia romaaneja. Jotakin eettisesti ryhdikästä ja herkästi tavattua on romaanin loppulehdillä, kun nuo kaksi nuorta ihmistä päättävät olla uskollisia omalle elämänmuodolleen.»

Lauri Viljanen Hels. Sanomissa.

» — Sivuja, joilla väreilee eletyn elämän tartuttava henkäys. Hänen syntymälahjanaan on taiteilijalle siunauksellinen vaistonvarainen näkemys, ja sen, mitä hänen harkitseva älynsä ei tavoita, sen näyttää hänelle aavisteleva eläytyminen. Niinpä hänen uuden romaaninsa yhteiskunnallinen tausta on eräänä todistuksena tämän sokean eläytymiskyvyn varmuudesta. »Milloin palaa Meeri» on omaa laatuista kertojapersoonallisuuden todistus, teos, joka yksityisissä kohdissaan ylittää Karrin tähänastiset suuret romaanit.»

T. Vaaskivi U. Suomessa.

Summerus

Hinta 25:—, sid. 35:—

Suom. Kaunok. 1.

Hosia

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 1692

